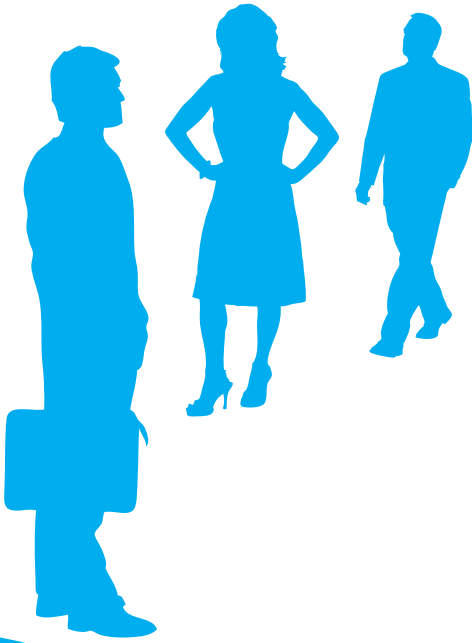

DCAF
a centre for security,
development and
the rule of law

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Sarajevo, 2011.

DCAF

a centre for security,
development and
the rule of law

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Sarajevo 2011.

Izdavač: Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga

Autori: Majda Bećirević, Željka Šulc, Maja Šoštarić

Urednici: Kathrin Quesada, Memnuna Zvizdić, Noemi Helfenstein

Prijevod: Željka Šulc, Majda Bećirević, Maja Šoštarić

Lektori: Kimberly Storr, Zinaida Lakić

Štampa: A dizajn d.o.o., Sarajevo

@DCAF, Atlantska inicijativa, Žene Ženama

Sarajevo 2011.

ATLANTSKA INICIJATIVA

Atlantska inicijativa (AI) osnovana je 2009. godine od strane grupe univerzitetskih profesora, novinara i građana Bosne i Hercegovine (BiH). AI provodi istraživanja u oblasti sigurnosti, izdaje akademski časopis o demokraciji i sigurnosti u Jugoistočnoj Evropi i promovira otvorenu debatu zasnovanu na znanju o euroatlantskim integracijama u BiH. Posebna prednost Atlantske inicijative je u tome što su, bez obzira na to o kojim se temama govori, izjave i aktivnosti članova AI-a uvijek temeljene na činjenicama i ekspertizi u pitanjima vezanim za sigurnost, a ne na proizvoljnim i politički motiviranim interpretacijama koje dominiraju javnim diskursom cijele regije, a posebno BiH.¹

---

¹ www.atlantskainicijativa.org

ŽENE ŽENAMA

Žene Ženama je nevladina organizacija i samoorganizirana ženska grupa koja doprinosi razvoju civilnog društva kroz osnaživanje žena i ženskih grupa, te lobira za poštivanje ženskih ljudskih prava u svim sferama privatnog i javnog života. Stvarajući jedinstveni kreativni prostor za žensko osnaživanje i lobiranje u područjima edukacije, socijalnih prava, sigurnosti, mira i rodne jednakosti, članice organizacije Žene Ženama izgradile su pristup koji zadržava koherentnost ženskih ljudskih prava i ženske solidarnosti u BiH.²

---

² www.zenezenama.org

ŽENEVSKI CENTAR ZA DEMOKRATSKU KONTROLU ORUŽANIH SNAGA

Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) promovira efikasno upravljanje i reformu sektora sigurnosti. Centar vrši istraživanja o dobrim praksama, podstiče razvoj odgovarajućih standarda na državnom i međunarodnom nivou, daje preporuke za razvoj odgovarajuće politike, vrši savjetodavnu ulogu i pruža državama programe podrške. Partnere DCAF-a čine vlade, parlamenti, institucije civilnog društva, međunarodne organizacije i niz aktera u sektoru sigurnosti, kao što su policija, sudstvo, obavještajne agencije, granične službe i vojska.³

---

3 www.dcaf.ch

ZAHVALNICA

Pri izradi procjene stanja o rodu i sigurnosti u Bosni i Hercegovini Žene Ženama i Atlantska inicijativa u Bosni i Hercegovini upućuju iskrenu zahvalnost:

Ženevskom centru za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) jer je pokazao interes za našu zemlju i izabrao nas kao partnere na ovom projektu.

Ministarstvu vanjskih poslova Kraljevine Norveške što je osiguralo finansijsku podršku DCAF-u i nama.

Kathrin Quesadi za vođenje cijelog procesa s velikim profesionalizmom i predanošću.

Anji H. Ebnöther i Danielu de Torresu za entuzijazam i učestvovanje u realizaciji ovog istraživanja i lokalnih konsultacija.

Agenciji za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine i Gender centrima Federacije BiH i Republike Srpske za podršku tokom projekta.

Želimo zahvaliti i svim sigurnosnim institucijama u BiH za učestvovanje u intervjuima i dostavljanje statističkih podataka i informacija o institucionalnim politikama.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Također smo zahvalni predstavnicama/predstavnicima organizacija civilnog društva i međunarodnim organizacijama koje su učestvovala u istraživanju i lokalnim konsultacijama.

Ovo istraživanje je obogaćeno sa dvanaest lokalnih konsultacija koje smo održali širom Bosne i Hercegovine i stoga smo zahvalni svim učesnicama/učesnicima koji su odvojili vrijeme i potrudili se da učestvuju u diskusiji.

Posebnu zahvalnost dugujemo partnerskim organizacijama koje su nam pomogle da organiziramo deset lokalnih konsultacija, a to su: Istočno Sarajevo (Nova budućnost i Vijeće mladih Istočno Sarajevo), Zenica (Centar za besplatnu pravnu pomoć ženama Zenica), Cazin (Općinsko vijeće Cazin), Prijedor (Skupština opštine Prijedor), Srebrenica (Za Srebrenicu), Brčko (Vlada Brčko distrikta) Bijeljina (NVO Lara), Trebinje (NVO Oaza Trebinje), Mostar (Žena BiH Mostar), Livno (Centar za građansku suradnju), Sarajevo (Parlamentarna skupština BiH i Zajednička komisija za odbranu i sigurnost) i Banja Luka (Narodna skupština Republike Srpske – Odbor jednakih mogućnosti i Odbor za bezbjednost).

Posebnu zahvalnost za podršku projektu izražavamo i Adisi Mehić, Adisi Zahiragić, Ankici Tomić, Azri Hasanbegović, Azri Pašalić, Berjani Ačkar, Bošku Šiljegoviću, Duški Andrić-Ružičić, Hafezi Sabljaković, Indiri Rogić, Ivki Ristić, Jovici Katiću, Mari Radovanović, Nedeljki Ilijić, Orjeni Vuković, Srđanu Arnautu, Vinki Berjan-Radovanović, Zulki Baljak i Željku Grubešiću.

Nacrt ovog izvještaja je poslat na komentare velikom broju institucija i pojedinaca. Posebno želimo zahvaliti onima koji su učinili napor i dali svoje komentare i sugestije.

Konačno, naročito smo zahvalni grupi mladih i motiviranih istraživača koji su pokazali entuzijazam i profesionalnost u obavljanju intervjua: Adnanu Avdagiću, Aleksandri Tolj, Ameli Ramić, Aneru Zukoviću, Elviru Topaloviću, Jasmini Čaušević, Jasni Pekić, Ljiljani Krsmanović, Mladenu Lakiću, Olji Divljan i Slaviši Dabiću.

SADRŽAJ

Zahvalnica	5
Lista skraćenica	10
Ključni nalazi	11
Preporuke	17
1. Uvod	27
1.1 Struktura izvještaja	28
1.2 Definicija ključnih koncepata i pojmova	29
1.3 Metodologija procjene stanja	31
2. Kontekst za analizu integracije roda u sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini	35
2.1 Politički sistem i institucionalna struktura sektora sigurnosti u BiH	35
2.2 Zakonodavna i sudska vlast u BiH	41
2.3 Institucije za promoviranje rodne jednakosti	43
2.4 Ljudska prava žena i jednake prilike u BiH	45
3. Zakonodavstvo i strateški okvir relevantni za rod u sektoru sigurnosti u BiH	49
3.1 Međunarodni okvir o ravnopravnosti spolova i nediskriminaciji	49
3.2 Relevantno zakonodavstvo i politike o rodu i rodno zasnovanom nasilju u BiH	51
3.3 Rod i državna služba	54

3.3.1. Odredbe o nediskriminaciji i jednakoj zastupljenosti.....	54
3.3.2 Zakonske odredbe o trudnoći i porodiljskom dopustu.....	56
3.4 Rod i zakonodavstvo relevantno za rad policije.....	57
3.5 Rod i zakonodavstvo relevantno za oružane snage.....	58
3.6 Rod, krivično zakonodavstvo i zakoni koji reguliraju pravosuđe	60
3.7 Zaključak.....	62

4. Rod u politikama i praksi institucija sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini	63
4.1 Politike, procedure i institucionalne strukture: “krojene po mjeri“ ili prikladne za sve?	64
4.1.1 Jednake prilike za žene i muškarce zaposlene i aplikante ..	64
4.1.2 Infrastruktura i oprema	66
4.1.3 Trudnoća i porodiljsko odsustvo	67
4.1.4 Strukture koje rade isključivo na rodnim pitanjima i udruženja žena	69
4.1.5 Kodeksi ponašanja i disciplinske mjere	72
4.1.6 Vanjska kontrola	74
4.2 Učešće žena u sektoru sigurnosti Bosne i Hercegovine.....	78
4.2.1 Zastupljenost muškaraca i žena u policijskim i oružanim snagama BiH	78
4.2.2 Zastupljenost muškaraca i žena u sektoru pravosuđa na različitim nivoima u BiH	85
4.3 Promotivni naponi ka povećanju broja žena u sektoru sigurnosti u BiH	88
4.4 Institucionalne obuke o rodnim pitanjima	90

5. Efikasno pružanje usluga sigurnosti i pravosuđa	95
5.1 Normativni akti i inicijative unutar sektora sigurnosti s ciljem borbe protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja	96
5.2 Procedure i infrastruktura na raspolaganju korisnicima usluga sektora sigurnosti	97
5.3 Lokalno vlasništvo i saradnja vladinih i organizacija civilnog društva	99
5.3.1 Adresiranje rodno zasnovanog nasilja	102
5.4 Dodatne usluge koje pružaju organizacije civilnog društva	110
Sažetak i zaključak	113
Aneks 1: Upitnici za institucionalne intervju e i razgovor na lokalnim konsultacijama	117
Aneks 2. Lista sagovornika	124
Aneks 3. Spisak lokalnih konsultacija	126
Aneks 4. Spisak pregledanih i analiziranih politika i zakonodavstva	127
Aneks 5. Prikaz zakonskih odredbi o nediskriminaciji i ravnopravnosti spolova u državnoj službi u BiH	132
Aneks 6. Prikaz pravnih odredbi koje se tiču porodijskog dopusta u BiH	138
Aneks 7. Mapa osnovnih aktivnosti vezanih za implementaciju UNSCR-a 1325	142

LISTA SKRAĆENICA

BiH	Bosna i Hercegovina
CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama
DCAF	Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga
EU	Evropska unija
EUFOR	Snage Evropske Unije u Bosni i Hercegovini
EUFOR LOT	EUFOR timovi za vezu i posmatranje
EUPM	Policijska misija Evropske Unije u Bosni i Hercegovini
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FIGAP	Finansijski mehanizam za implementaciju GAP-a
GBV	Rodno zasnovano nasilje
GAP	Gender akcioni plan
ILO	Međunarodna organizacija rada
IO	Međunarodna organizacija
KM	Konvertibilna marka
MAP	Akcioni plan za članstvo
MDG	Milenijski razvojni ciljevi
NVO	Nevladina organizacija
OCD	Organizacija civilnog društva
OSBiH	Oružane snage Bosne i Hercegovine
OSCE	Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi
RS	Republika Srpska
SSR	Reforma sektora sigurnosti
SIPA	Državna agencija za istrage i zaštitu
UN	Ujedinjene nacije
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
UNFPA	Populacijski fond Ujedinjenih nacija
UNIFEM	Razvojni fond Ujedinjenih nacija za žene
UNSCR	Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a
VSTVBiH	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH
WPON	Mreža žena policijskih službenica u Jugoistočnoj Evropi

KLJUČNI NALAZI

Ovaj izvještaj predstavlja rezultate i analizu koji su proizvod procjene stanja o integraciji pitanja roda u reformi sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini. Procjena stanja je zajednička inicijativa Ženevskog centra za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) te dviju bosanskohercegovačkih nevladinih organizacija – Atlantske inicijative i Žene Ženama. Cilj ove inicijative je ispitati i ponuditi opći pregled državnih i lokalnih uspješnih praksi o rodu i reformi sektora sigurnosti, kao i oblasti gdje je potrebno uložiti dodatne napore. Ovo će doprinijeti razvoju održivih i lokalno upravljanih inicijativa o rodu i reformi sektora sigurnosti, kao i osigurati podršku relevantnih aktera.

U Izvještaju se nude podaci i analiza o trenutnom stanju integracije roda u oružane snage, policiju, pravosuđe i kazneno-popravne institucije na državnom, entitetskom, kantonalnom i nivou Brčko distrikta. Rodna i sigurnosna pitanja razmatraju se u okviru trenutne društvenopolitičke situacije i institucionalne organizacije BiH. U Izvještaju se razmatra i implementacija ključnog državnog zakonodavstva i međunarodnih instrumenata relevantnih za rod i sektor sigurnosti, kao i rodna osjetljivost aktuelnih politika i praksi. Nadalje, razmatra se uloga organizacija civilnog društva koje rade u oblasti roda i sigurnosti, kao i oblici saradnje koje te organizacije imaju s državnim agencijama i institucijama.

U novembru 2010. godine organizirali smo uvodne konsultacije s predstavnicima sigurnosnih institucija, Agencije za ravnopravnost spolova BiH, entitetskih gender centara i organizacija civilnog društva, i time označili

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

---

početak projekta. Učesnicima su predstavljene ciljevi istraživanja te su pozvani da komentiraju proces prikupljanja podataka. Prikupljanje podataka i analiza baziraju se na tri različite komponente:

1. Temeljito interno istraživanje relevantnog domaćeg zakonodavstva, kao i pregled ključnih međunarodnih instrumenata i aktuelnih inicijativa.
2. Individualni intervjui sa širokim spektrom aktera iz različitih sigurnosnih institucija u BiH. Ovi intervjui su nam pružili uvid u stanje integracije roda u institucionalne politike i prakse oružanih snaga, policije, pravosuđa i zatvorskih službi.
3. Dvanaest lokalnih i konsultacije na entitetskom nivou koje su održane u deset općina u BiH te u Banjoj Luci i Sarajevu. Konsultacije su pružile jedinstvenu priliku da se diskutiraju i profiliraju ključni rezultati, uključe dodatne informacije i formuliraju preporuke iz perspektive lokalnih aktera: organizacija civilnog društva, institucija za sigurnost i rod, institucija i predstavnika lokalne vlasti.

Nalazi procjene stanja su formulirani u konkretne preporuke s ciljem da osiguraju smjernice i preporuče vladinim organima u BiH, organizacijama civilnog društva i međunarodnim donatorima o tome kako nastaviti sa integracijom roda u reformu sektora sigurnosti kroz daljnji razvoj rodno osjetljivih politika i praksi u BiH.

Ukratko, rezultati procjene stanja ukazuju na nedovoljan broj institucionalnih politika, strategija i odrednica koje bi se koristile za integraciju rodni pitanja, a tiču se zaposlenih u oružanim snagama, policiji, pravosuđu i kazneno-popravnim ustanovama u BiH. Mora se naglasiti da je Agencija za ravnopravnost spolova BiH u saradnji sa institucijama sektora sigurnosti i organizacijama civilnog društva razvila Akcioni plan za implementaciju Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a (UNSCR) 1325 u BiH. Akcioni plan je usvojen 27. jula 2010. godine i predstavlja sveobuhvatni strateški dokument za integraciju principa ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti.

Sigurnosne institucije svoju praksu zasnivaju na zakonima koji, uprkos činjenici da se izjašnjavaju protiv diskriminacije, ne pridaju dovoljnu važnost specifičnim pitanjima kao što su seksualno uznemiravanje, rodno zasnovana diskriminacija i kvote prilikom zapošljavanja u institucijama.

Ovo istraživanje pokazuje da se seksualno uznemiravanje i rodno zasnovana diskriminacija vrlo rijetko prijavljuju, moguće zbog kombinacije faktora koja podrazumijeva i činjenicu da seksualno zlostavljanje nije prepoznato kao takvo; žrtve uznemiravanja se boje prijaviti ga, a ne postoje rodno osjetljivi mehanizmi i institucionalne politike koje bi omogućile prijavljivanje. Nadalje, postoji uvjerenje i da se seksualno uznemiravanje i diskriminacija uopće ne događaju u sigurnosnim institucijama te da zbog toga ovo pitanje ne zaslužuje posebnu pažnju i smjernice.

Pored toga, sigurnosne institucije u BiH nemaju osobe koje se isključivo bave rodnim pitanjima, kao ni urede koji bi se bavili rodnom jednakošću pri zapošljavanju i kojima bi se osoblje moglo obratiti ukoliko osjeti ili iskusi neravnopravan tretman. Neke od intervjuiranih osoba protive se osnivanju takvih jedinica ili ureda, tvrdeći da stroge organizacijske strukture koje već postoje u skladu s relevantnim zakonima ne bi dopustile takve promjene.

Procjena stanja je ustanovila da postoje obećavajuće inicijative, kao što je, naprimjer, Mreža žena policijskih službenica u Jugoistočnoj Evropi (WPON), čije su članice Mreža žena MUP-a RS – RS WPON⁴, Mreža policijski Federacije BiH, kao i Udruženje žena sudija u BiH.

Iako je obuka o rodnim pitanjima ključna za implementaciju politika i razvoj rodno osjetljivih praksi i svakodnevnog ponašanja, ne postoji dovoljan broj obuka za zaposlenike u javnom sektoru u BiH koji bi se bavili integracijom roda u sektor sigurnosti. U isto vrijeme, procjena stanja je

---

4 Udruženje "Mreža žena MUP RS-RS WPON" je osnovana 30. juna 2011. godine. Postupak registracije kod nadležnog suda je u toku.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

---

utvrdila da je u 2010. godini, koja predstavlja desetu godišnjicu donošenja Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325, došlo do značajnijeg porasta aktivnosti vezanih za rod i sigurnost u vladinim i organizacijama civilnog društva. Ovo se manifestiralo u broju i sadržaju obuka, kako se tvrdi i u Izvještaju. Praksa nesistematičnog provođenja obuka unutar institucija sektora sigurnosti u BiH se sve više napušta. Aktivnosti se sve više nadopunjuju i kompatibilne su.

Procjena stanja je također pokazala da se, uprkos velikim naporima oružanih snaga i policije da postignu prag od barem 10 posto žena u institucijama sigurnosnog sektora, mora još mnogo učiniti kako bi se u njima postigla jednakost. Neki od razloga zašto rodna nejednakost i dalje postoji u sigurnosnim institucijama u BiH su:

1. Poslovi u oružanim snagama i policiji se još uvijek smatraju tipično muškim zanimanjima,
2. Stvaranje rodno odgovornih institucija se ne smatra prioritetom, i
3. Rodna integracija se doživljava kao žensko pitanje kojim bi se, u skladu s tim stavom, i trebale baviti samo žene.

U isto vrijeme, prisutan je i pozitivan trend prijave obaju spolova za poslove u sektoru sigurnosti. Iako su neki od naših sagovornika izrazili uvjerenje da su razlozi pristupanja žena oružanim i policijskim snagama prije svega finansijske prirode, analiza je pokazala da su ovom trendu mogle doprinijeti i aktivnosti koje promoviraju žensku participaciju u sigurnosnim strukturama u nekim regijama BiH, kao što su medijska kampanja “Brži, bolji, jači”, zajedničke posjete Oružanih snaga, policije i OCD-a školama, kao i povećano zanimanje medija za ovu temu. Poslovi u sektoru sigurnosti se tradicionalno smatraju muškim zanimanjima, pa su kampanje za zapošljavanje žena u ovom sektoru dobra strategija kako bi se opovrgnuli ovakvi stereotipi. Promjenama u ovoj praksi su svakako doprinijele i otvorenost i spremnost institucija sektora sigurnosti da prime što veći broj žena.

Kada se govori o efikasnom pružanju usluga u sigurnosnom i pravosudnom sektoru, postoje primjetni naponi kako bi se pružile jednake a istovremeno i rodno osjetljive usluge onima kojima su potrebne.

Procjena stanja je ustanovila da postoje određene interne policijske procedure koje uzimaju u obzir pitanja roda, kao naprimjer činjenica da pretres osobe može izvršiti samo osoba istog spola. U nekim policijskim stanicama postoje zasebne sobe, a u drugima posebni odjeli ili osobe zadužene za različite tipove nasilja. Uloga ženskih policijskih službenika smatra se važnom za bolju komunikaciju sa žrtvama porodičnog nasilja. Usto, proizlazi i da sigurnosne institucije općenito dobro saraduju s centrima za socijalni rad. Ipak, mora se primijetiti i da postoji hroničan nedostatak odgovarajućih objekata za specifične kategorije zatvorenika, prije svega žena.

Nadalje, krivični propisi na području BiH ne dodjeljuju poseban status ženama žrtvama ratnog silovanja. Međutim, treba shvatiti da je problem i širi, te se ne tiče samo krivičnih propisa. Postoji više segmenata društva u kojima bi prava i status žena žrtava zlostavljanja u ratu trebali biti bolje riješeni, što podrazumijeva ostvarivanje osnovnih ljudskih i socijalnih prava, prava iz oblasti zdravstvene zaštite, položaja u sudskim procesima i sl. S tim u vezi treba istaći da je u toku izrada Strategije unapređenja prava žena žrtava zlostavljanja u ratu. Nosioc ovih aktivnosti je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH. Radi se o prilici da se jasno iskažu postojeći propusti u smislu regulative i problemi s kojima se suočava ova grupacija žena, te da se shodno analizi stanja predvide realna i adekvatna rješenja.

Procjenom stanja identificirani su i pohvalni primjeri saradnje organizacija civilnog društva i vladinih sigurnosnih institucija.

Naprimjer, Granična policija BiH saraduje sistematski s organizacijama civilnog društva u pitanjima sprečavanja i borbe protiv trgovine ljudima u BiH, dok su Forum bezbjednosti u Prijedoru i Centar za besplatnu prav-

nu pomoć ženama Zenica uspješni primjeri lokalnog vlasništva u promoviranju inkluzivnih konsultacija o lokalnim pitanjima sigurnosti. Nekoliko lokalnih i državnih organizacija civilnog društva je proaktivno u podršci žrtvama porodičnog nasilja, otvarajući SOS telefonske linije, pravna savjetovališta i sigurne kuće za žene i djecu žrtve porodičnog nasilja i žene žrtve trgovine ljudima. Organizacije civilnog društva također rade na osnivanju multidisciplinarnih timova za prevenciju i zaštitu od rodno zasnovanog nasilja u lokalnim zajednicama, kao i neke programe rada s počiniocima nasilja.

Glavni izazov za uspješnu saradnju je činjenica da je, kada organizacije civilnog društva identificiraju specifično pitanje koje se tiče sigurnosti, potrebno mnogo vremena dok ono ne dođe na dnevni red vladinih institucija. Nedostatak sredstava i administrativne prepreke u osiguravanju tih sredstava, kao i shvaćanje civilnog društva kao opozicije umjesto kao partnera, također značajno otežavaju saradnju. Problemi su naročito vidljivi u administriranju sigurnih kuća, koje, iako su ključni servis, vlasti dovoljno ne podržavaju. Dok su organizacije civilnog društva aktivne u pružanju sigurnosnih i pravosudnih usluga (većinom) ženskim žrtvama, njihov ukupan angažman u stvaranju sigurnosnih politika još uvijek je nedovoljan.

Čini se da postoji veliki broj potencijalnih tačaka s kojima bi se mogla započeti sistemski i održiva integracija rodni perspektiva u strukture i procese sektora sigurnosti, na osnovu međunarodne pažnje usmjerene na pitanja roda, aktivnosti OCD-a i institucija sektora sigurnosti koje su relativno otvorene da rade na ovom pitanju.

PREPORUKE

Date preporuke imaju za cilj osigurati konkretne prijedloge za različite aktere o tome kako ojačati rodnu odgovornost sektora sigurnosti u cjelini. Preporuke nisu nužno sveobuhvatne.

Preporuke za sve aktere, uključujući međunarodne organizacije i donatorske zemlje:

Tradicionalni patrijarhalni modusi ponašanja i stavovi identificirani su u ovom istraživanju kao prepreka jačanju uloge žena u institucijama sektora sigurnosti.

- U cilju dugoročne promjene ovakvih stereotipnih percepcija i ponašanja treba insistirati na edukaciji, razmjeni informacija (i dobrih i loših praksi) te uvesti mehanizme mentorstva i savjetovanja na različitim nivoima unutar sektora sigurnosti. Pojačati obuke o rodno osjetljivim politikama, rodno zasnovanom nasilju i diskriminaciji na svim nivoima i u svim sektorima društva.
- Posebnu pažnju bi trebalo posvetiti razmjeni informacija i debatama sa ženama u ruralnim područjima, koje uglavnom nisu dovoljno informirane o svojim pravima.
- Svi akteri trebaju raditi na jačanju koordinacije svojih aktivnosti, unapređenju komunikacije i razmjene informacija te korištenju spone između institucija i organizacija civilnog društva u efikasnom osiguravanju sigurnosti i pravde svim građanima.
- Potrebno je proširiti mrežu sigurnih kuća, unaprijediti njihovu održivost i redovno evaluirati njihov rad uzimajući u obzir perspektive korisnika tih usluga.

Preporuke Predsjedništvu BiH, predsjednicima i premijerima entiteta i predsjednicima i premijerima kantona i Brčko distrikta:

- U svakodnevne aktivnosti članova Predsjedništva BiH, predsjednika i premijera entiteta, kantona i Brčko distrikta bi trebalo biti uključeno više detaljnih diskusija i odluka koje se tiču roda, zasnovanih na iskustvima i znanjima stručnjaka iz oblasti rodnih pitanja, na istraživanjima i procjenama, te na znanjima i iskustvima ženskih organizacija civilnog društva.
- Trebalo bi osigurati rodno ravnopravna imenovanja i jednak broj žena i muškaraca na svim nivoima vlasti.

Preporuke parlamentima – zakonodavnoj vlasti:

- Organizirati više parlamentarnih debata o pitanjima rodne ravnopravnosti uopće i konkretno rodno zasnovanog nasilja.
- Izborni zakon Bosne i Hercegovine predviđa kvotu od 30 posto žena na predizbornim listama kandidata. U stvarnosti ovo ne znači mnogo, s obzirom na to da samo imenovanje na listama stranačkih kandidata ne znači da će osoba biti i izabrana za određenu poziciju. U tom smislu bi trebalo uvesti kvotu od 30 posto žena koje moraju biti izabrane na pozicije u izvršnoj vlasti, i na državnom i na lokalnim nivoima.
- Upotreba rodno osjetljivog jezika u legislativi trebala bi biti više primijenjena, koristeći i muške i ženske oblike imenica u nacrtima zakona.
- Harmonizirati zakone koji reguliraju civilnu službu u državnim i entitetskim institucijama, policiji, vojsci i sudstvu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH. Prilikom pravljenja nacrta zakona rodna perspektiva bi trebalo da bude uključena u svaki segment zakona u samom startu.
- Donijeti zakon na državnom nivou s ciljem ujednačavanja finansijske podrške, statusa i pozicije svih žena koje koriste porodiljski dopust kako bi se osigurala adekvatna podrška i zaštita žena koje koriste porodiljski dopust. Sankcionirati slučajeve degradiranja žena na porodiljskom dopustu na niže pozicije nakon povratka na posao.

Donijeti amandmane na zakon tako da žene koje koriste porodijski dopust nisu tretirane kao socijalna kategorija nego kao korisnice radničkih prava.

- Prava žena žrtava ratnih silovanja, njihov status i kompenzacije još uvijek nisu riješeni odgovarajućom regulativom, ili su pak samo površno dotaknuti pojedinim propisima, koji su, kao takvi, i formalno i suštinski manjkavi, te u životima ovih žena ne znače ništa. Krivični zakoni u Bosni i Hercegovini bi hitno trebali biti harmonizirani s obzirom na to da su trenutno u upotrebi četiri različita krivična zakona.
- Donijeti amandmane na zakone kako bi se poboljšala ekonomska situacija i finansijska nezavisnost žrtava porodičnog i rodno zasnovanog nasilja koje su smještene u sigurne kuće. Uvesti klauzule u legislativu kojima bi se zabranilo počiniteljima porodičnog nasilja da bez saglasnosti prodaju nekretnine dok se žrtva nalazi u sigurnoj kući.
- Potrebno je osigurati trajne fondove za sigurne kuće u državnim, entitetskim i kantonalnim bužetima te budžetu Brčko distrikta, uzimajući u obzir kvalitet smještaja, broj osoblja i podršku žrtvama u smislu kvalifikacije odnosno prekvalifikacije i traženja posla.
- Uloga Parlamentarnog vojnog povjerenika ocijenjena je kao dobra praksa unutar Oružanih snaga BiH, to jest u smislu parlamentarne kontrole nad oružanim snagama. Slična praksa bi mogla biti primijenjena i u policiji.

Preporuke za sudove i urede tužilaca na svim nivoima, te za Visoko sudsko i tužilačko vijeće:

- Žene i muškarci koji prijavljuju rodno zasnovano nasilje nisu samo fizički i emocionalno povrijeđeni, nego također smatraju da će podizanje optužnica odnosno prijavljivanje slučajeva nasilja ugroziti njihov posao, status, ili privatni život, te da će se time njihova situacija samo pogoršati (kod kuće ili na poslu). Iz tog razloga bi tužilaštvo trebalo pospješiti efikasnost u pokretanju tužbi, kao i senzibilitet i razumijevanje prema žrtvama rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

- Trebalo bi ispitati razloge zbog kojih ne postoji dovoljan broj žena predsjednika sudova i glavnih tužilaca te, shodno tome, poduzeti konkretne aktivnosti kako bi se ovaj trend promijenio.
- Visoko sudsko i tužilačko vijeće bi trebalo razviti svoja interna pravila koja bi obuhvatila poštivanje jednakih mogućnosti za žene i muškarce pri izboru kandidata na poziciju sudije ili tužioca te pravilnike za kažnjavanje diskriminacije i seksualnog uznemiravanja.
- U slučajevima rodno zasnovanog nasilja, prestupnik je taj koji bi trebalo da bude izmješten iz kuće prije nego da se žrtva nasilja izmjesti u sigurnu kuću.
- Procesuiranje ratnih zločina silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja u ratu bi trebalo biti prioritet. Veći broj sudija i tužilaca bi trebao biti uključen isključivo u rad na ovoj vrsti ratnih zločina.

Preporuke za institucije sektora sigurnosti:

- Kultura u institucijama sektora sigurnosti u BiH treba odražavati principe nediskriminacije, jednakosti i poštivanja ljudskih prava.
- Sve institucije unutar sektora sigurnosti treba da rade na povećanju povjerenja građana i podizanju svijesti o njihovim pravima da prijave svako djelo nasilja.
- Obrazovanje i obuke o rodu bi trebale biti sastavni dio napora izgradnje institucionalnih kapaciteta. Kako bi se promijenila percepcija i samopouzdanje samih žena, a time i opća percepcija društva o tradicionalnim rodnim ulogama, potrebno je osigurati više programa kao što su “Jačanje mladih liderki“, potom programe osnaživanja žena, kao i proširivanje znanja žena u pisanju projekata, medijskim nastupima i javnim prezentacijama.
- Obuke i obrazovni programi za institucije sigurnosti imaju potencijal da obuhvate veći broj zaposlenika ako se organiziraju unutar svake institucije posebno i ako su usklađeni s potrebama svake institucije te razvijeni u skladu sa strukturom institucije i prema potrebama zaposlenika na različitim nivoima i dužnostima. Svaki zaposlenik treba da bude upoznat i obučen kako vršiti dužnost u skladu s kodeksom ponašanja i internim politikama.

- Povećati svijest o rodним pitanjima unutar institucija sektora sigurnosti kroz redovne susrete i razmjenu s organizacijama civilnog društva, naročito ženskim organizacijama, također i isticanje žena i muškaraca koji rade na stvaranju rodno odgovornih institucija.
- Institucije sektora sigurnosti bi trebalo da se koriste resursima i ekspertizom nevladinih organizacija te da ih u najvećoj mogućoj mjeri uključe u kreiranje politika i procese donošenja odluka.
- U cilju povećanja ukupnog procenta žena u sektoru sigurnosti uopćeno trebalo bi posvetiti više pažnje objavljivanju specifičnosti svakog od poslova u konkursu (prava, dužnosti, obaveze i očekivanja) kako bi se omogućilo ženama da se upoznaju s potencijalnim prilikama za zaposlenje u okviru policije ili oružanih snaga. U sve oglase za poslove u sigurnosnim institucijama uključiti napomenu kao što je 'žene kandidati su dobrodošle'.
- Poslodavce bi trebalo podsjetiti da, u skladu sa zakonima o radu, ne smiju tražiti informacije o godištu, bračnom statusu ili broju djece kada objavljuju konkurse ili intervjuiraju žene za određene pozicije.
- Podsjećati na uvođenje kvota s ciljem povećanja broja žena u institucijama sektora sigurnosti na svim nivoima.
- Sve interne politike, procedure i dokumenti, kao i specifični kodeksi ponašanja, trebalo bi da obuhvate različite potrebe i percepcije koje zaposlenice i zaposlenici imaju. Pod tim se misli na porodiljski i očinski dopust, prepoznavanje seksualnog uznemiravanja, jednake prilike u zapošljavanju, unapređenju i zadržavanju u službi, procedure koje se tiču zdravlja i sigurnosti na radu, te druga pitanja koja zaposleni i uprava smatraju relevantnim.
- Svaki zaposlenik/ca u sektoru sigurnosti u BiH bi trebalo da se drži principa netolerancije u pogledu seksualnog uznemiravanja i diskriminacije po osnovu spola. Institucionalne politike treba da sadrže upute o prijavljivanju seksualnog uznemiravanja i rodno zasnovanog nasilja unutar institucija. Svaki zaposlenik/ca treba biti upoznat sa standardnim procedurama ukoliko je takav slučaj prijavljen – kako unutar institucije tako i ka vanjskim korisnicima usluga. Seksualno uznemiravanje ili diskriminacija po osnovu spola bi morali biti sankcionirani.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

- Pozicija savjetnika/ce za rodna pitanja trebala bi biti predstavljena u svim institucijama sektora sigurnosti kao stalno radno mjesto. Osoba koja je već zaposlena u određenoj instituciji mogla bi obavljati ove poslove ukoliko je ponuđena adekvatna obuka za izgradnju kapaciteta. Pozicija savjetnika/ce za rodna pitanja bi mogla obuhvatiti sljedeće zadatke: osigurati da institucionalne politike koje se tiču ljudskih resursa uzimaju u obzir različite potrebe zaposlenika i zaposlenica, podržavati žene da se prijavljuju na vodeće pozicije, procijeniti potrebe zaposlenika u pogledu rodno zasnovanih obuka, te biti u stalnoj vezi s Agencijom za ravnopravnost spolova BiH i gender centrima. Iako u nekim institucijama postoje osobe koje su, pored svog redovnog posla, imenovane i za rodna pitanja, zbog kompleksnosti ove tematike smatramo da bi ove osobe trebalo da se bave isključivo rodnim pitanjima.
- Mehanizmi i tijela za žalbe (kao što su Javni žalbeni biro, Odjel za internu kontrolu SIPA-e, Ured za profesionalne standarde i unutrašnju kontrolu Granične policije BiH ili Stalna komisija za etiku sudstva i tužilaštva) u svakoj od institucija sektora sigurnosti trebalo bi da budu ojačani u prijemu i procesuiranju žalbi zaposlenih. Organizirati obuku osoblja koje radi na žalbama koje se odnose na rodno zasnovane diskriminacije i seksualno uznemiravanje, te razviti detaljne politike i procedure za procesuiranje žalbi ove vrste. Putem unapređenja komunikacija i informiranja osigurati da se svi zaposlenici upoznaju sa svojim pravima i mogućnostima podnošenja žalbi o seksualnom uznemiravanju i rodno zasnovanoj diskriminaciji.

Preporuke za policiju:

- Povećati i unaprijediti obuke u policiji na svim nivoima o rodno zasnovanom nasilju. Obuke je potrebno redovno osvježavati. Osigurati redovno ocjenjivanje policajki, tako da mogu napredovati i kada su na porodiljskom dopustu.
- Uvesti kvote od najmanje 30 posto žena u svakoj policijskoj stanici kako bi te stanice više odgovarale na potrebe žrtava rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije i omogućiti žrtvama da izaberu s kim će razgovarati u momentu kad prijavljuju slučaj nasilja.

- Redovno evaluirati efikasnost rada policije u zajednici kao načina da se poveća povjerenje između policije i građana, uzimajući u obzir specifične potrebe žena, muškaraca, djevojčica i dječaka.
- Razmotriti uvođenje zajedničkih patrola u naseljima u cilju prevencije rodno zasnovanog nasilja, uličnih napada na žene i sličnih vrsta kriminala.
- Procijeniti mogućnosti uvođenja i daljnje promocije primjera uspješnih praksi saradnje između organizacija civilnog društva i institucija sektora sigurnosti, kao što su konsultacije građana i policije u Bihaću, Forum za bezbjednost u Prijedoru ili Grupa za borbu protiv trgovine ljudima u Bijeljini te u drugim općinama. Evaluirati kako ove prakse doprinose povećanoj sigurnosti žena i muškaraca u prevenciji rodno zasnovanog nasilja.

Preporuke za kazneno-popravne ustanove:

- Unaprijediti sistem prikupljanja podataka o zatvorima, koji bi omogućio kategorizaciju i evaluaciju tretmana za posebne kategorije zatvorenika, uključujući maloljetnike i žene.
- Zatvori na području BiH su pretrpani i potrebno je izgraditi posebne zatvorske objekte za maloljetnike i žene. Sadašnji zatvorski kapaciteti i novoizgrađeni zatvori moraju biti usklađeni s potrebama zatvorenika i zatvorenica te u skladu s evropskim zatvorskim pravilima.
- Knjiga kućnog reda koja se koristi u zatvorima mora sadržavati jasna pravila o rodno zasnovanom nasilju i seksualnom uznemiravanju, pri čemu mora biti primijenjena politika apsolutnog netoleriranja ovih djela.
- Potrebno je posvetiti pažnju razvoju odgovarajućih programa rehabilitacije za počiniocce rodno zasnovanog nasilja.

Preporuke za Agenciju za ravnopravnost spolova BiH i gender centre Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine:

- Procjena stanja pokazuje da unutar institucija sigurnosnog sektora u BiH, kao i u široj javnosti, ne postoji dovoljan stepen znanja o tome šta je seksualno uznemiravanje i rodno zasnovana diskriminacija i

kako ih prepoznati i adresirati. Organiziranjem obuka usmjerenih na zaposlenike na svim nivoima, širenjem obrazovnih materijala i organiziranjem radionica na nivou institucija BiH, Agencija za ravnopravnost spolova i gender centri na entitetskim nivoima trebaju nastaviti svoje napore na podizanju svijesti i zagovaranju apsolutne netolerancije prema seksualnom uznemiravanju i rodno zasnovanoj diskriminaciji.

- Ojačati i dodatno razviti državni program obuka o rodu, počevši od nivoa Vijeća ministara BiH prema nižim nivoima vlasti i sigurnosnim institucijama.
- Agencija za ravnopravnost spolova BiH i entitetski gender centri bi trebalo da nastave pružati podršku sigurnosnim institucijama u razvoju detaljnih smjernica i drugih dokumenata koji se odnose na seksualno uznemiravanje i rodno zasnovanu diskriminaciju. Obuke putem Interneta mogu biti efikasno sredstvo upoznavanja zaposlenika s novim politikama. Koristeći potencijale medija, Agencija za ravnopravnost spolova BiH treba nastaviti raditi na povećanju svijesti građana o fizičkom i psihološkom nasilju, rodno zasnovanoj diskriminaciji, seksualnom uznemiravanju, kao i raspoloživim mehanizmima podrške.
- Podstaknuti vladine institucije u otklanjanju stereotipa i predrasuda o rodu iz svakodnevnog govora, kao i iz unutrašnjih i vanjskih institucionalnih politika. Potrebno je angažirati stručnjaka/stručnjakinju za jezik kako bi se osiguralo da politike i pravilnici na bosanskom/srpskom/hrvatskom jeziku budu napisane rodno osjetljivim jezikom, te da adekvatno predstavljaju ženski rod u odnosu na profesionalna zvanja i zanimanja.
- Agencija za ravnopravnost spolova BiH bi trebalo da podrži ministarstva obrazovanja u detaljnoj reviziji školskih udžbenika kako bi se otklonili stereotipi i osiguralo obrazovanje bez rodnih predrasuda. Ilustracije koje se koriste u udžbenicima za niže razrede treba da reflektiraju sliku rodne jednakosti, tako da djeca odrastaju sa saznanjima da i muškarci i žene moraju imati jednake mogućnosti. Sve što na bilo koji način podržava rodno zasnovanu diskriminaciju treba biti uklonjeno iz školskih udžbenika.

Preporuke za organizacije civilnog društva i formalne i neformalne ženske mreže:

- Uzimajući u obzir ogroman napor i postignuća organizacija civilnog društva (OCD) u uključivanju rodni mehanizama i inicijativa u sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini, organizacije civilnog društva i ženske mreže bi trebalo da nastave s praćenjem i izvještavanjem o implementaciji Akcionog plana provedbe UNSCR-a 1325, kao i slučajevima diskriminacije unutar institucija sektora sigurnosti u BiH.
- Organizacije civilnog društva bi trebalo da nastave raditi na obrazovanju građana o tome zašto su pitanja roda važna i kako mogu biti uvrštena u aktivnosti i reformu sektora sigurnosti.
- Organizacije civilnog društva bi trebalo da predstavljaju glas naroda u zahtijevanju od institucija sektora sigurnosti (uključujući parlament, sudove, policiju, odbranu, pravosuđe i ministarstvo sigurnosti) da osiguraju rodno osjetljive servise i da ih pozivaju na odgovornost kroz aktivno učešće u tijelima za nadzor, kao što su parlamentarne i komisije za ljudska prava.
- Organizacije civilnog društva bi trebalo da nastave lobirati, vršiti pritisak i zajednički utjecati na zakonodavce i zakonodavna tijela da isprave postojeće i donesu nove zakone te usklade postojeće politike sa Zakonom o ravnopravnosti spolova.
- Organizacije civilnog društva ne smiju zaboraviti pružati podršku marginaliziranim ženama, naročito ženama u ruralnim područjima i Romkinjama te ženama invalidima. Ovo se može postići kroz terenske aktivnosti, radionice i konsultacije organizirane u selima, kao i jačanje uloge aktivistkinja Romkinja.
- Bilo bi poželjno da se organizacije civilnog društva više uključe u istraživanja, monitoring i evaluaciju aktivnosti o rodu i reformi sektora sigurnosti budući da ova oblast nije dovoljno istražena.

Preporuke za medije:

- Urednici, novinari i reporteri bi trebali proći obuke o primjerenom izvještavanju o rodni pitanjima, a naročito o rodno zasnovanom nasilju, koje organizuju Agencija za ravnopravnost spolova BiH i en-

titetski gender centri. Ovo će im pomoći da istraže i identificiraju više slučajeva rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije te adresiraju ova pitanja na adekvatan način.

- Brošure o različitim sigurnosnim potrebama i percepcijama muškaraca i žena trebaju biti pripremljene i široko distribuirane novinari-ma/novinarkama koji pokrivaju pitanja roda i sigurnosti.
- Svi medijski programi (TV, elektronske vijesti i novine) treba da izbjegavaju rodne stereotipe i predrasude, kao i da koriste rodno osjetljiv jezik u svojim izvještajima. Ovo se može postići ako medijske kuće uspostave ispravne politike unutar svojih kuća i održavaju redovne obuke o rodu.
- Koristeći specijalizirane reportaže, urednici mogu podstaknuti izvještavanje o uspješnim ženama u sektoru sigurnosti. Potrebno je povećati broj javnih kampanja kao što je “Brži, bolji, jači“. Osim vizuelnog prikazivanja (fotografije žena na plakatima), ovakve kampanje trebaju biti popraćene diskusijom o ulogama žena u sektoru sigurnosti.
- Mediji trebaju koristiti svoj utjecaj i preispitivati rad institucija sektora sigurnosti, te ih češće pozivati na odgovornost o pitanjima pružanja rodno osjetljivih usluga ili nedostatka istih. Parlamentarce/ke također trebaju pozivati na odgovornost i obećanja koja daju u medijima.

1. UVOD

Ovaj izvještaj predstavlja rezultate i analizu nastale nakon procjene stanja o rodu i reformi sektora sigurnosti. Procjena je provedena u Bosni i Hercegovini (BiH) u periodu od oktobra 2010. do septembra 2011. godine. Procjena stanja se nadovezuje na trenutne i protekle aktivnosti DCAF-a o rodu i upravljanju unutar sektora sigurnosti u Jugoistočnoj Evropi.

Ova procjena stanja dolazi u pravo vrijeme, odnosno u periodu u kojem se obilježava deseta godišnjica usvajanja UNSCR-a 1325. To je povećalo interesiranje međunarodne zajednice za angažman u rodno odgovornim aktivnostima sektora sigurnosti na Zapadnom Balkanu. Vođene podrškom DCAF-a, dvije bosanskohercegovačke nevladine organizacije – Žene Ženama i Atlantska inicijativa, provele su ovo istraživanje.

Opći cilj procjene stanja je pružiti informacije i preporuke koje bi mogle pomoći vladinim institucijama, organizacijama civilnog društva i međunarodnoj zajednici u uvođenju roda u reformu sektora sigurnosti i razvijanju rodno odgovornih politika i praksi u BiH.

Procjena stanja ima za zadatak postići sljedeće specifične ciljeve:

- Prikupiti detaljne informacije o statusu uvođenja rodniha pitanja u sektor sigurnosti na državnom, entitetskim, kantonalnim i nivou Brčko distrikta,
- Identificirati sadašnje inicijative koje se bave ovim pitanjima,
- Ponuditi informacije koje će poslužiti za nove inicijative te izbjeći dupliranje i trošenje sredstava,

- Podići nivo svijesti i povećati podršku aktera za buduće inicijative o integraciji roda,
- Stvoriti mapu svih relevantnih aktera kako bi se pojednostavila identifikacija lokalnih partnera za daljnje aktivnosti i omogućilo stvaranje novih i/ili osnaživanje postojećih mreža.

1.1 Struktura izvještaja

Budući da se pitanja roda i sigurnosti moraju razmatrati unutar društvenopolitičke i ekonomske situacije, prvi i drugi dio izvještaja skiciraju ovaj kontekst u BiH. Zbog specifične prirode političke scene u BiH, kontekst donosi i objašnjenja administrativne organizacije političkih i sigurnosnih institucija u BiH. Ovaj dio također identifikira ključna pitanja jednakosti roda i ženskih prava u BiH. Treći dio pruža analizu ključnih politika i međunarodnih instrumenata relevantnih za razumijevanje i analizu interakcije između roda i sigurnosnog sektora u BiH. U četvrtom dijelu izvještaj se temelji na intervjuima provedenim s ispitanicima na različitim pozicijama u institucijama i organizacijama u BiH koje se bave sigurnošću i ravnopravnošću. Ovi razgovori omogućuju identifikaciju jaza između principa i prakse te dublje razumijevanje rodni pitanja u sigurnosnom sektoru u BiH. Intervjui i lokalne konsultacije su osnova petog dijela, koje razmatra kako institucije sektora sigurnosti odgovaraju na specifične potrebe korisnika usluga, te na koji način sarađuju s organizacijama civilnog društva u pružanju rodno osjetljivih servisa. Konačno, izvještaj daje preporuke koje potencijalno mogu pomoći vlastima u BiH, kao i nevladinim organizacijama i donatorima da dodatno razviju vlastite aktivnosti i usmjere reformu sigurnosnog sektora i institucija prema rodno osjetljivim politikama i praksama. Preporuke i ključni rezultati se nalaze na početku izvještaja.

1.2 Definicija ključnih koncepata i pojmova

Prije nego što je istraživanje započelo, partneri na procjeni stanja su identificirali i saglasili se oko definicija nekoliko ključnih termina i koncepata presudnih za procjenu stanja. Razumijevanje koncepata je bilo presudno jer su u intervjuima mnogi sudionici pitali za pojašnjenja i definicije.

Važno pitanje koje se pojavilo tokom konsultacija je konfuzija u vezi s pojmom roda. Neki učesnici nisu uvidjeli razlike između spola (biološka svojstva osobe) i roda (društveno i kulturno konstruirane uloge žena i muškaraca). Osim toga, bosanski, hrvatski i srpski prijevod riječi “rod“ je istaknut kao ne sasvim prikladan budući da se riječ “rod“ ne koristi samo za definiranje krvnih veza i odnosa, nego se koristi i za različite rodove vojske. Zbog tih višestrukih značenja, koncept roda nije se ukorijenio u bosanskohercegovačkom društvu, te je bilo prijedloga da se usvoji i koristi engleska riječ “gender“ umjesto lokalnih jezičkih oblika.

Rod se odnosi na određene uloge i odnose, osobine ličnosti, stavove, ponašanja i vrijednosti koje društvo pripisuje muškarcima i ženama. Rod se, dakle, odnosi na naučene razlike između muškaraca i žena, dok se spol odnosi na biološke razlike između muškaraca i žena. Rodne uloge uveliko variraju unutar i između kultura, i mogu se mijenjati tokom vremena. Rod se ne odnosi samo na žene ili muškarce, nego i na odnos između njih.⁵

Reforma sektora sigurnosti je proces usmjeren na to da oni koji pružaju usluge sigurnosti i pravosuđa:

- pruže efikasne i djelotvorne usluge iz oblasti sigurnosti i pravosuđa koje zadovoljavaju potrebe ljudi,
- budu odgovorni pred državom i njenim stanovništvom,
- rade u okviru demokratske uprave, bez diskriminacije i uz puno poštovanje ljudskih prava i vladavine prava.⁶

5 Kristin Valasek: “Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja“. Set priručnika o rodnim pitanjima i reformi sektora bezbjednosti. Ur. Megan Bastik i Kristin Valasak. Ženeva: DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW, 2010.

6 Megan Bastik i Daniel de Torres: “Primjena rezolucija o ženama, miru i bezbjednosti u reformi sektora bezbjednosti“. Ur. Megan Bastik i Kristin Valasek. Ženeva: DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW, 2010.

Rodno zasnovano nasilje je “bilo koji štetni čin počinjen protiv volje neke osobe te se temelji na društveno pripisanim razlikama između muškog i ženskog spola”.⁷ Rodno zasnovano nasilje dolazi u mnogim oblicima, uključujući fizičko, seksualno, psihološko i ekonomsko nasilje. Ima veći utjecaj na žene i djevojke, jer su one najčešće žrtve i trpe veću štetu od muškaraca.⁸

Zapravo, izraz “rodno zasnovano nasilje” se često koristi naizmjenice s pojmom “nasilje nad ženama”. Termin se također koristi da se ukaže na dimenzije u okviru kojih se događa nasilje nad ženama: podređen status žena (ekonomski i društveni) čini ih osjetljivijima na nasilje i “doprinosi atmosferi u kojoj se prihvaća, opravdava, pa čak i očekuje nasilje nad ženama”.⁹ Važno je imati na umu, međutim, da su i muškarci i dječaci također žrtve rodno zasnovanog nasilja, kao što je silovanje ili seksualno zlostavljanje dječaka. Rodne uloge također doprinose činjenici da muškarci i dječaci ne samo osjećaju pritisak od svojih muških vršnjaka da izraze svoju muškost kroz nasilje nad ženama nego isto nasilje vrše i nad drugim dječacima i/ili muškarcima, kao što je često slučaj s nasiljem u bandama. Međutim, s obzirom na neoborive dokaze da rodno zasnovano nasilje pogađa pretežno žene, ova procjena se fokusira prvenstveno na rodno zasnovano nasilje protiv žena. Rodno zasnovano nasilje ima mnoge oblike, uključujući fizičko, seksualno, psihološko i ekonomskog nasilje. Ovdje su definirane vrste nasilja o kojima se raspravlja i tokom ove procjene stanja.¹⁰

Integracija rodnih pitanja je holistički pristup koji osigurava da se pitanja roda i njihov utjecaj na muškarce i žene sveobuhvatno adresira u reformi sektora sigurnosti. U reformi sektora sigurnosti integracija rodnih pitanja

---

7 IASC, Vodič za intervenciju u humanitarnim misijama u slučajevima rodnog nasilja.

8 Mary Ellsberg and Lori Heise, “Researching Violence Against Women: A Practical Guide for Researchers and Activists” (Washington, DC: World Health Organization, PATH, 2005).

9 Lori Heise, et al., “Ending Violence Against Women,” Population Reports XXVII, no. 4, series L, no. 11 (1999), as cited in Myra Betron and Elizabeth Doggett, Linking Gender-Based Violence Research to Practice in East, Central and Southern Africa: A Review of Risk Factors and Promising Interventions (Washington, DC: USAID, 2006), 7.

10 Betron, M., and E. Doggett. 2006. Linking Gender-Based Violence Research to Practice in East, Central and Southern Africa: A Review of Risk Factors and Promising Interventions. Washington, DC: Constella Futures (formerly Futures Group), POLICY Project.

znači ocjenjivanje utjecaja svih politika i aktivnosti reforme sektora sigurnosti na žene, muškarce, dječake i djevojčice u svakoj fazi procesa. Naprimjer, u reformi sektora sigurnosti integracija rodnih pitanja vodi ka uključivanju problema i mehanizama koji su sigurnosna prijetnja s kojom se suočavaju muškarci, žene, djevojčice i dječaci.¹¹

1.3 Metodologija procjene stanja

Ova procjena stanja se temelji na kvalitativnoj metodologiji i uglavnom je rezultat participativnog pristupa prikupljanju i analizi podataka. Metodologija se temeljila na nekoliko različitih metoda – na takozvanom internom istraživanju i analizi zakonodavstva, što je uključivao analizu domaćih i međunarodnih relevantnih dokumenata; individualnim intervjuima s ključnim akterima u sigurnosnim institucijama na državnom, entitetskom, kantonalnom i nivou Brčko distrikta; te na lokalnim konsultacijama. Glavna metoda prikupljanja podataka bili su individualni intervjui s predstavnicima različitih interesnih skupina u BiH. Intervjui su provedeni pomoću strukturiranog intervjua sa skupom predefiniranih otvorenih pitanja. Cilj je bio pokriti različite teme relevantne za razumijevanje pitanja ravnopravnosti i sigurnosti, ali i dati mnogo prostora za učesnike da dodaju svoje komentare i navedu dodatna pitanja koja smatraju važnima.

Provedena su ukupno 44 intervjua s učesnicima iz vladinih i nevladinih organizacija uključenih u sigurnost i ravnopravnost polova u BiH (pogledati listu učesnika u Aneksu 2). Zbog složene administrativne strukture i organizacije BiH, pravi je izazov bio prikupljanje podataka na svim nivoima vlasti – lokalne, kantonalne, entitetske i državne. U procjeni stanja je korištena strategija odabira učesnika koja se obično koristi u ovakvim istraživanjima. Cilj je bio odabrati i intervjuirati učesnike koji mogu dati detaljnije informacije o politikama i praksama u svojim institucijama. Istraživači su pristupili kontakt-osobama u svakoj instituciji, tražeći da preporučé osobe s najviše znanja i informacija o pitanjima roda i sigurnosti.

¹¹ Megan, Bastik. Integrating Gender in Post-conflict security sector reform: DCAF. 2008. Policy paper, br. 29.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

---

nosnih politika i praksi unutar njihovih institucija s kojima bi istraživači obavili intervju.

Ova svrsishodna strategija maksimalizirala je varijacije i omogućila pristup različitim osobama.¹² Neki učesnici su zaposleni policiji, oružanim snagama, ili u vladinim sigurnosnim institucijama ili ministarstvima, a neki su odabrani iz organizacija civilnog društva uključenih u praktične aspekte sigurnosti na lokalnom ili državnom nivou putem zagovaranja, istraživanja i izrade politika. Njihovo znanje, stavovi i praktično iskustvo bili su potrebni kako bi se saznalo na koji način se tretira rod i razumije praksa u sigurnosnim institucijama BiH, što je pružilo uvid u provedbu politika u praksi.

Procesi odabira uzorka i prikupljanja podataka su također bili olakšani putem umrežavanja s različitim organizacijama i pojedincima, kroz neformalne susrete i komunikaciju s predstavnicima organizacija, kao i učestvovanjem na konferencijama i sastancima. Ovo je spriječilo oslanjanje na samo jednu organizaciju prilikom odabira učesnika/ca i time osiguralo pristup različitim pojedincima i shvaćanjima.

Ovo istraživanje je planirano i vođeno na temelju iskustava iskusnijih istraživača. Na početku projekta, Atlantska inicijativa je, uz podršku iz DCAF-a i Žena Ženama, organizirala intenzivnu obuku o metodologiji istraživanja i intervjuiranja za 11 studenata s različitih univerziteta u BiH. Uz stalnu podršku Atlantske inicijative, svaki student je proveo nekoliko intervjua vođenih u različitim dijelovima BiH. Studenti su ovim dobili priliku da steknu praktične vještine istraživanja. Pokazalo se da je ova obuka postala održiv dio samog projekta, jer je 11 mladih ljudi dobilo nova znanja i svladalo nove vještine koje im mogu pomoći u unapređenju buduće karijere.

Jednako važan segment procjene stanja su lokalne konsultacije o rodu i reformi sektora sigurnosti koje su DCAF, Žene Ženama i Atlantska inicija-

---

¹² Giampetro Gobo, "Sampling, representativeness and generalizability," in *Qualitative Research Practice*, ed. Clive Seale, Giampetro Gobo, et al. (London: SAGE Publications, 2007), 435-456.

tiva održali u deset gradova u BiH između februara i aprila 2011. Konsultacijama su prisustvovali predstavnici policije, granične policije, vojske, pravosuđa, lokalnih vlasti, EUFOR LOT timova u BiH, organizacija civilnog društva, zatvorskih službi, te službi centara za socijalni rad u Istočnom Sarajevu, Zenici, Srebrenici, Bijeljini, Brčkom, Prijedoru, Cazinu, Trebinju, Mostaru i Livnu. U fokusu konsultacija je bila prezentacija i diskusija o rezultatima preliminarnog izvještaja koji je sadržavao podatke i analizu trenutnog stanja integracije roda u oružane snage, policiju, pravosuđe i kaznene institucije. Konsultacije su pružile jedinstvenu priliku za diskusiju i pročišćavanje ključnih nalaza, uključivanje dodatnih informacija te formuliranje preporuka iz perspektive lokalnih aktera. Osim toga, lokalne konsultacije su bile platforma za prepoznavanje lokalnih inicijativa te identifikaciju prepreka i prilika kako bi se uspostavila rodna ravnopravnost i integracija rodnih pitanja u reformu sektora sigurnosti. Kako bi se zaključio niz konsultacija, u Banjoj Luci i Sarajevu su održana dva okrugla stola i time su diskusije i komentari s lokalnih konsultacija vraćeni na entitetski i državni nivo, zatvarajući krug povratnih informacija.

Osim internog istraživanja i analize zakonodavstva te intervjua i konsultacija, nacrt izvještaja je u periodu juli – septembar 2011. godine dostavljen na preko stotinu relevantnih institucija i pojedinaca koji su zamoljeni da daju svoje komentare i sugestije. Oni koji su odgovorili na ovaj upit osigurali su još jedan aspekt verifikacije podataka i dopunili informacije koje su nedostajale.

2. KONTEKST ZA ANALIZU INTEGRACIJE RODA U SEKTOR SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

Ovo poglavlje određuje kontekst u okviru kojeg je ispitana integracija rodni pitanja u reformu sektora sigurnosti u BiH. Također daje pregled političkih, sudskih i zakonodavnih struktura u BiH. Osvrćemo se i na rad institucija koje promoviraju rodnu ravnopravnost. Dodatno tome, u ovom poglavlju nudimo pregled osnovnih rezolucija UN-a i državnih strategija koje su okvir za postizanje rodne jednakosti u sektoru sigurnosti u BiH. U cilju stavljanja u kontekst kasnije diskusije o efikasnom pružanju usluga u oblasti sigurnosti i pravosuđa, o kojoj se govori u Poglavlju pet, u posljednjem dijelu ovog poglavlja dajemo kratak osvrt na pitanja ženskih prava jednakosti.

2.1 Politički sistem i institucionalna struktura sektora sigurnosti u BiH

Rat koji se u periodu od 1992. do 1995. godine odvijao u BiH završen je potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma, po kojem je BiH podijeljena na dva entiteta – Republiku Srpsku (RS) i Federaciju Bosne i Hercegovine (FBiH), te Distrikt Brčko. Federacija BiH je podijeljena u deset kantona. Država BiH ima višestruke nivoe vlasti sa zakonodavstvom i ministarstvima na državnim, entitetskim i kantonalnim nivoima, te nivou Brčko distrikta – a svi pokrivaju različite aspekte i uloge unutar sektora sigurnosti.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Posljednji popis u BiH izvršen je 1991. godine, a procjenjuje se da trenutna populacija doseže brojku od 4,6 miliona stanovnika.

Petnaest godina nakon kraja rata u BiH, uprkos političkim poteškoćama i podjelama, država BiH je usmjerena ka postizanju članstva u Evropskoj uniji. Trenutno je BiH potencijalna država kandidatkinja, koja je do sada sklopila nekoliko pretprijemnih sporazuma, iako stvarni prijem još uvijek nije siguran. Prijeko potrebne reforme su opsežne i predstavljaju izazov, no postoji nekoliko jasnih znakova određenja ka reformama, kao što su Sporazum o pristupanju Partnerstvu za mir potpisan s NATO-om krajem 2006. godine i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) potpisan s Evropskom komisijom u junu 2008. godine. U aprilu 2010. godine NATO je odobrio početak procesa MAP (Akcioni plan za članstvo) za Bosnu i Hercegovinu, što se smatra pretposljednjim korakom uoči ulaska u NATO.¹³

Struktura institucija sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini je složena zbog unutarnje upravne organizacije zemlje. Država BiH je podijeljena na dva entiteta – Federaciju BiH, i Republiku Srpsku, te Distrikt Brčko. Oba entiteta i Distrikt imaju svoje vlastite političke i administrativne strukture, uz krovne državne institucije. Zakonodavnu vlast na nivou države čini Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, koja se sastoji od Predstavničkog doma i Doma naroda. Izvršnu vlast predstavlja Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, koje je sačinjeno od devet ministarstava.¹⁴

Politička struktura FBiH je podijeljena u tri nivoa:

- Entitetski nivo, sa dvodomnim Parlamentom Federacije Bosne i Hercegovine (Predstavnički dom i Dom naroda), predsjednikom, potpredsjednikom, premijerom i dva zamjenika premijera.
- Kantonalni nivo, gdje svaki od deset kantona ima svoju vlastitu skupštinu, kao zakonodavno tijelo, i kantonalnu vladu, kao izvršno tijelo vlasti.
- Općinski nivo, gdje svaka općina ima svoje administrativne strukture (općinsko vijeće, općinskog načelnika i dr.).

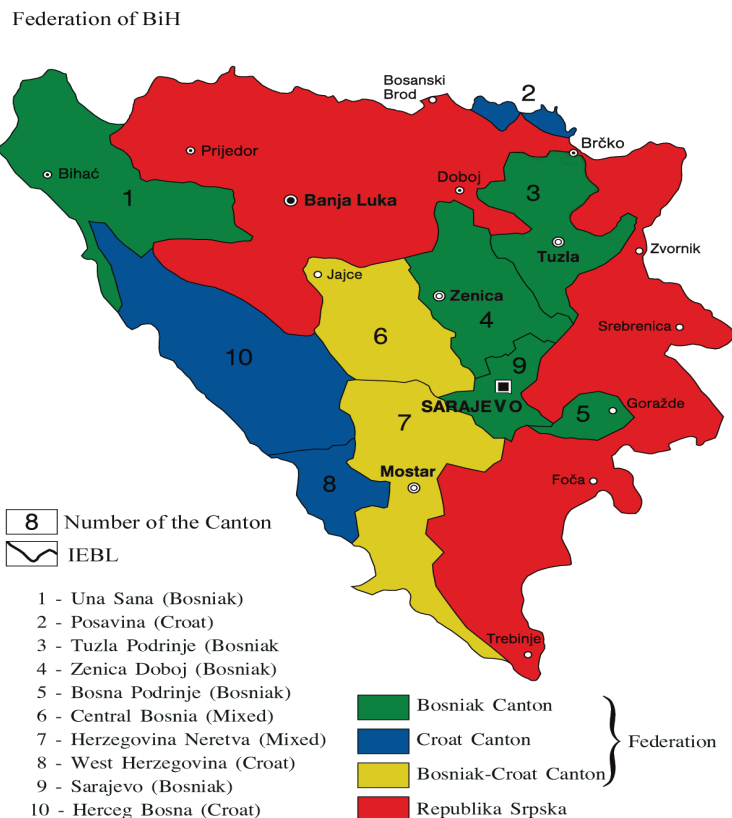
¹³ UNDP. Izvještaj o humanom razvoju za Bosnu i Hercegovinu 2009. Veze među nama: društveni kapital u Bosni i Hercegovini. Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u Bosni i Hercegovini.

¹⁴ OSCE, 2010. godina, <http://www.oscebih.org/overview/>

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Republika Srpska ima centraliziranu administraciju, koja se sastoji od Narodne skupštine Republike Srpske, predsjednika, dva potpredsjednika, i Vlade Republike Srpske, koju vodi premijer. Općine imaju svoje skupštine i administraciju.

Distrikt Brčko ima posebnu autonomiju unutar države BiH, s jedinstvenom, multietničkom i demokratskom vladom. Brčko je trenutno pod supervizijom međunarodnog supervizora, kojeg je imenovao visoki predstavnik. Organi uprave u Distriktu se sastoje od Skupštine Distrikta, vlade, policijskih snaga i sudstva.¹⁵

Mapa 1 - Mapa Bosne i Hercegovine¹⁶

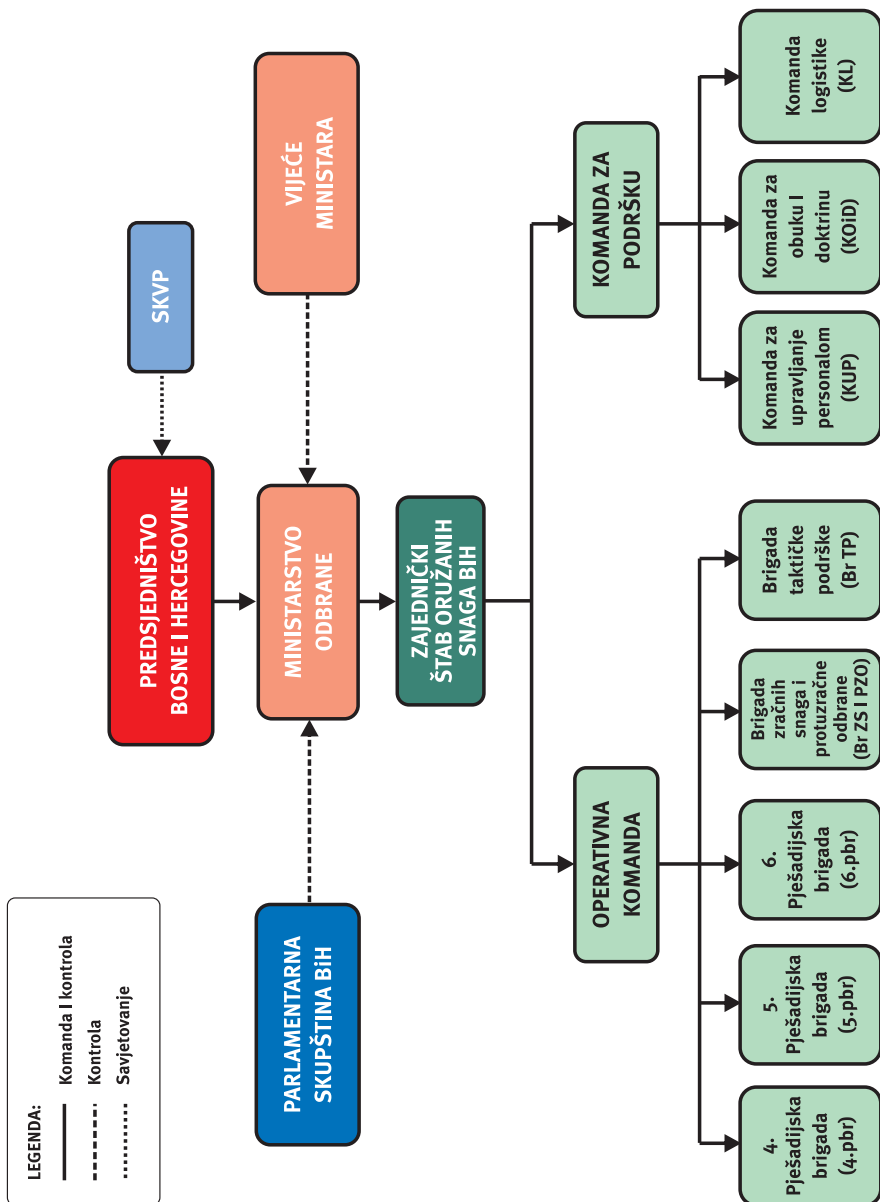
¹⁵ OSCE, 2010. godina. <http://www.oscebih.org/overview/>.

¹⁶ Ured visokog predstavnika, <http://www.ohr.int/ohr-info/maps/images/federation-of-bih.gif>

Sektor odbrane u BiH sačinjavaju:

- **Predsjedništvo BiH** – vrhovna kontrola i komanda nad Oružanim snagama Bosne i Hercegovine
- **Parlamentarna skupština BiH** – vrši civilnu kontrolu nad Oružanim snagama Bosne i Hercegovine
- **Ministarstvo odbrane BiH** – zaduženo za cjelokupnu strategiju i politiku sistema odbrane Bosne i Hercegovine
- **Zajednički štab Oružanih snaga BiH** – zadužen za planiranje, organizaciju i implementaciju direktiva i instrukcija ministra odbrane BiH
- **Operativna komanda Oružanih snaga BiH** – implementira politike Zajedničkog štaba Oružanih snaga BiH
- **Komanda za podršku Oružanih snaga BiH** – koordinira poslove koji se tiču osoblja, logistike i obuke

Mapa 2 - Odrambena struktura BiH¹⁷

17 Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine; O nama; "Odrambena struktura": <http://www.mod.gov.ba/bs/shema.asp?id=odh>

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Od momenta potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma iz 1995. godine radilo se na ujedinjavanju oružanih snaga FBiH i RS. Konačni sporazum o tome je postignut 2003. godine, kada je uspostavljeno Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine.

Međutim, kada se radi o ujedinjavanju policijskih snaga, mnogi pokušaji da se to učini do sada nisu pokazali rezultate.

Sigurnosna struktura na nivou Bosne i Hercegovina, u kontekstu policijskih snaga, počinje sa:

Ministarstvom sigurnosti BiH, koje obuhvaća:

- Graničnu policiju Bosne i Hercegovine,
- Službu za strance,
- Državnu agenciju za istrage i zaštitu,
- Direkciju za koordinaciju policijskih tijela,
- Agenciju za forenzička ispitivanja i vještačenja,
- Agenciju za policijsku podršku/potporu,
- Agenciju za školovanje i stručno usavršavanje, te
- Biro za saradnju s Interpolom,

Na nivou entiteta, poslove iz oblasti sigurnosti obavljaju Ministarstva unutrašnjih poslova FBiH i RS-a i entitetske policijske uprave.

Ministarstva unutrašnjih poslova i policijske uprave takođe postoje na nivou svih deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i na nivou Brčko distrikta.

2.2 Zakonodavna i sudska vlast u BiH

Parlamentarna skupština BiH je uspostavljena u skladu sa Ustavom BiH i predstavlja najviše zakonodavno državno tijelo, koje se sastoji od Predstavničkog doma i Doma naroda. Sve odluke iz domena zakonodavstva stupaju na snagu usvajanjem od obaju domova Parlamentarne skupštine BiH.¹⁸

Parlamentarna skupština usvaja zakone, odobrava budžet te donosi odluke o izvorima i sredstvima potrebnim za finansiranje institucija BiH i njenih unutrašnjih i međunarodnih obaveza.¹⁹ Parlamentarna skupština potvrđuje imenovanje predsjedavajućeg i članova Vijeća ministara, daje saglasnost za ratifikaciju međunarodnih sporazuma te odlučuje o drugim pitanjima kojima demonstrira vlastite odgovornosti ili one odgovornosti koje joj se pripisuju međuentitetskim sporazumima. Domovi Parlamentarne skupštine BiH vrše zakonodavnu, informativnu i kontrolnu aktivnost te reguliraju unutrašnju organizaciju i način svoga rada.²⁰

Komisija za sigurnost i odbranu na državnom nivou je formirana kao zajedničko tijelo Doma naroda i Predstavničkog doma. Ova komisija je radno tijelo koje razmatra prijedloge Vijeća ministara, prijedloge poslanika ili utvrđuje vlastite prijedloge koji se tiče reformi sigurnosti i odbrane, uključujući i reformu policije.²¹

Ministarstvo pravde BiH je centralno koordinacijsko tijelo u oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini. Ministarstvo je zaduženo za izradu nacrtu zakona i podzakonskih akata te drugih propisa koji se tiču državnog nivoa, efikasno administrativno funkcioniranje sudova u Bosni i Hercegovini te saradnju s međunarodnim krivičnim sudovima.

18 Poslanici u Predstavnički dom biraju se na neposrednim izborima i na period od četiri godine. Delegati u Dom naroda biraju se u entitetskim skupštinama, također na period od četiri godine. Zakon mora biti usvojen u istovjetnom tekstu u oba doma, a stupa na snagu nakon objavljivanja u službenom glasilu.

19 Entitetski budžeti se donose i usvajaju na nivou entitetskih skupština.

20 Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine; O Nama; "Osnovne informacije." Dostupno na: http://www.parlament.ba/sadrzaj/about/general_info/default.aspx?id=20333&langTag=en-US

21 Centar za evropske perspektive . Seminar o reformi policije u Bosni i Hercegovini: Reforma sektora sigurnosti i proces stabilizacije i pridruživanja. Sarajevo (2008). Dostupno na: <http://www.eupm.org/FCKeditor/Images/File/CEP%20brosura%20BH.pdf>

Ministarstva pravde i relevantne institucije iz oblasti pravosuđa u Bosni i Hercegovini postoje na sljedećim nivoima:

- Državni nivo
- Federacija Bosne i Hercegovine
  - » Kantonalna ministarstva
- Republika Srpska
- Distrikt Brčko

Sudovi

- Državni nivo (Sud Bosne i Hercegovine i Ustavni sud Bosne i Hercegovine)
- Federacija Bosne i Hercegovine (Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine i Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine)
  - » Kantonalni sudovi
  - » Općinski sudovi
- Republika Srpska (Vrhovni sud Republike Srpske i Ustavni sud Republike Srpske)
  - » Okružni sudovi²²
  - » Osnovni sudovi
- Distrikt Brčko
  - » Apelacioni sud
  - » Osnovni sud

Uredi tužilaca

- Državni nivo (Tužilaštvo Bosne i Hercegovine)
- Federacija Bosne i Hercegovine (Federalno tužilaštvo Federacije Bosne i Hercegovine)
  - » Kantonalna tužilaštva
  - » Općinska tužilaštva
- Republika Srpska (Republičko tužilaštvo Republike Srpske)
  - » Okružna tužilaštva

U okviru Okružnog tužilaštva Banja Luka djeluje Posebno tužilaštvo za suzbijanje organizovanog i najtežih oblika privrednog

---

22 Republika Srpska ima i 5 okružnih privrednih sudova, kao i jedan Viši privredni sud

- kriminala – Specijalno tužilaštvo
  - » Osnovna javna tužilaštva
- Distrikt Brčko (Tužilaštvo Brčko distrikta)

Visoko sudsko i tužilačko vijeće nadgleda i osigurava nezavisno, nepri-strasno i profesionalno sudstvo u BiH u skladu sa svojim zakonskim mandatom.

Kazneno-popravni sistem u BiH

Rad zavora i izvršenje zatvorske kazne u BiH je podijeljeno između nadležnosti Ministarstva pravde BiH i entitetskih ministarstava pravde. Ova dva sistema funkcioniraju manje-više nezavisno. Svaki zatvor je organiziran i vođen vlastitim pravilima koja odobravaju nadređena ministarstva pravde. U Brčko distriktu nema zatvora i osuđenici iz Brčko distrikta služe kazne u zatvorima RS-a ili FBiH, na osnovu memoranduma o razumijevanju između Brčko distrikta i entiteta.

2.3 Institucije za promoviranje rodne jednakosti

Prva institucija koja se bavila pitanjima rodne jednakosti u BiH – Gender centar Federacije BiH, počela je s radom krajem 2000. godine. Na početku je bila dijelom Federalnog ministarstva socijalne politike, raseljenih osoba i izbjeglica. Danas Gender centar FBiH ima razvijenu mrežu struktura koje promoviraju rodnu ravnopravnost – od lokalnog nivoa, preko općina i kantona, sve do ministarstava na državnom nivou. Gender centar Federacije BiH ostvaruje izvrsnu saradnju s Gender centrom Republike Srpske, koji je oformljen 2001. godine, kao i s organizacijama civilnog društva, statističkim institutima, sindikatima, studentskim organizacijama, predstavnicima medija te međunarodnom zajednicom. Gender centar Republike Srpske također ima status vladinog tijela u okviru Vlade Republike Srpske i direktno odgovara premijeru Republike Srpske.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Agencija za ravnopravnost spolova BiH je osnovana 2004. godine u skladu s odlukom Vijeća ministara te u skladu s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, koji je usvojen 2003. godine.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH i gender centri FBiH i RS razvili su mrežu za promoviranje rodne ravnopravnosti zajedno sa izvršnom vlašću. Ova mreža se sastoji od osoba koje su nominirane od ministara i gradonačelnika da se bave pitanjima ravnopravnosti spolova. Ovo znači da na državnom nivou u svakom od ministarstava postoji osoba koja je nominirana da se bavi rodnim pitanjima. Na entitetskom nivou je stanje isto – u svakom ministarstvu obaju entiteta postoje osobe koje se bave rodnim pitanjima pored redovnih poslova koje obavljaju i dakle ne bave se samo rodnim pitanjima.

MANDAT TIJELA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U BIH

Agencija za ravnopravnost spolova BiH i dva entitetska centra su državna tijela zadužena za promicanje (na nivou države, odnosno nivou entiteta) ravnopravnosti spolova te uvođenje rodno osjetljivih pojmova u svim područjima javnog života i rada. Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova (čl. 23-25), Agencija nije nadređena gender centrima, nego koristi njihove godišnje izvještaje kako bi sastavila godišnji izvještaj za Vijeće ministara na državnom nivou u vezi sa statusom ravnopravnosti spolova u BiH te periodične nacрте akcionih planova o jednakosti spolova također na državnom nivou.

Sve tri institucije imaju zadatak pratiti sve javne institucije (državna Agencija nadzire institucije na državnom nivou, Gender centar FBiH institucije Federacije BiH, a Gender centar RS-a institucije RS-a) i provjeriti kompatibilnost njihovih zakona sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH.

Osim toga, na općinskom nivou 2000. godine u tri općine (Livno, Prijedor i Travnik) osnovane su komisije za ravnopravnost, a u dvije lokalne zajednice na području općine Travnik uvedene su kvote za učestvovanje žena u radu lokalnih zajednica. Od tada su osnovane komisije u više od 80 općina u Bosni i Hercegovini.

U domenu zakonodavstva postoje komisije koje se bave pitanjima ravnopravnosti spolova i poboljšanjem položaja žena na nivou Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, na nivou oba doma Parlamenta Federacije BiH te na nivou Narodne skupštine RS i Brčko distrikta. Te komisije su osnovane i u svim kantonalnim skupštinama u Federaciji BiH i većini lokalnih skupština opština u RS-u.

2.4 Ljudska prava žena i jednake prilike u BiH

Proces demokratizacije u BiH između 1996. i 2000. privukao je pažnju mnogih međunarodnih organizacija koje podupiru lokalne ženske inicijative i aktivnosti u izgradnji mira i oživljavanju ženskog pokreta koji je nestao u 1978. Zbog ograničenosti prostorom u ovom izvještaju nemoguće je obraditi ogroman historijski doprinos koje su dale ženske organizacije u BiH, pa se u ovom dijelu samo uopćeno osvrćemo na ženske organizacije, a u poglavlju pet dajemo neke dodatne primjere organizacija koje sada djeluju na ispunjavanju ženskih prava kroz različite aktivnosti.

Ženske grupe su prije svega počele učestvovati u globalnoj mreži aktivnosti podizanja svijesti i zaštite žena od kršenja ljudskih prava u ekonomskom, političkom i društvenom životu. Ove aktivnosti su bile usmjerene na podizanje svijesti o univerzalnosti ljudskih prava, naročito ženskih prava, te na promoviranje jednakosti između žena i muškaraca. Većina programa je uključivala žene i ženske pristupe u razvoj konceptualnog i zakonskog okvira za rodnu jednakost i zaštitu ženskih ljudskih prava, i priznati su kao važan element u održavanju mira i sigurnosti.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Napredak je spor, a žene su još uvijek marginalizirane i imaju ograničen pristup vlasti ili forumima u kojima se kreiraju politike i donose odluke. Štaviše, žene su još uvijek isključene iz važnih tijela koja rade na različitim reformama. U BiH postoje neki skromni i pojedinačni pokušaji procjene utjecaja rata i poslijeratne obnova na žene i ljudska prava žena. Veliki je problem nepostojanje jedinstvenih standarda za monitoring provedbe zakona te odredbi koje se odnose na zaštitu žena i djece tokom oružanih sukoba i poslijeratne obnove.

Pitanja s kojima se žene suočavaju su u jasnoj vezi s bosanskim razumijevanjem spolnih odnosno rodnih razlika i potrebama žena koje se posmatra u okviru tradicionalnih i patrijarhalnih diskursa. Zaposlene žene u BiH funkcioniraju unutar okvira tradicionalnih “ženskih uloga” u kojima žene imaju mnogo veću odgovornost za odgajanje djece te kućanske poslove u poređenju sa svojim partnerima. Kultura i tradicija, zajedno s nedostatkom priuštivih i fleksibilnih alternativa za čuvanje djece, podrazumijevaju izuzetna odricanja za žene na najvišim pozicijama, te se stoga mnoge žene odlučuju za manje zahtjevne poslove.

Društveno-kulturni rodni diskurs se umnogome reflektira na sektor sigurnosti u BiH, te se poslovi u policiji i vojsci obično smatraju zanimanjima koja nisu pogodna za žene. Učešće žena na pozicijama donošenja odluka te rukovodećim pozicijama ukazuje na veliki disbalans kada govorimo o poslovima u oblasti sigurnosti, javnoj administraciji i odbrani.²³

Na parlamentarnom nivou, planiranje reforme policije je često ograničeno na lidere političkih stranaka, dok žene imaju malo snage ili utjecaja, unatoč lobiranju žena iz zakonodavne i izvršne strukture i Agencije za ravnopravnost spolova BiH.

---

23 Izvještaj o humanom razvoju - Milenijski razvojni ciljevi - BiH, 2003, UNDP.

Ono pozitivno što treba spomenuti je Gender akcioni plan (GAP) i petogodišnji finansijski plan za implementaciju GAP-a (FIGAP). Ovi instrumenti bi trebali povećati uključivanje pitanja roda u sve sfere javnog i privatnog života u BiH.²⁴

Također je potrebno spomenuti da je Provizorna izborna komisija 1998. godine, pod pritiskom žena i ženskih organizacija civilnog društva, donijela pravilo 7.50 prema kojem 30 posto kandidatkinja trebaju biti žene.²⁵ Ovo pravilo je bilo osnova uvođenja kvota žena –instrumenta kojim se nastoji ispraviti nedovoljna zastupljenost žena u javnom životu.

Međutim, treba reći da kvote same po sebi neće donijeti promjenu u stavovima, vrijednostima, kulturi ili političkoj svijesti. Potrebne su dodatne mjere koje uključuju kontinuirano podizanje svijesti i obuke za trajni utjecaj na poziciju žena, ne samo u sektoru sigurnosti nego i u društvu u cjelini.

---

24 Agencija za ravnopravnost spolova BiH: <http://www.arsbih.gov.ba/en/strategic/gender-action-plan-gap> i www.figap.ba

25 “Teorija i praksa bh. zakonodavstva”, Ženski centar Trebinje (Trebinje: i Heinrich Böll Stiftung, 2008). http://www.boell.ba/downloads/Teorija_i_praksa_zakonodavstva_u_BiH_2008_final.pdf

3. ZAKONODAVSTVO I STRATEŠKI OKVIR RELEVANTNI ZA ROD U SEKTORU SIGURNOSTI U BIH

Intervjui sa zaposlenicima u sektoru sigurnosti u BiH pokazali su da se zakonodavstvo uvijek citira kao najvažniji stup sistema. Pravilnici, kodeksi ponašanja, norme i odluke svake institucije moraju biti, i jesu, kako to mnogi zaposleni u institucijama sektora sigurnosti u BiH često naglašavaju, strogo u skladu s odgovarajućim zakonima. Ovo poglavlje će prvo ponuditi pregled najvažnijih dijelova međunarodnog okvira za praćenje rodne jednakosti (3.1), nakon toga se prelazi na zakone u BiH koji se tiču rodnih pitanja (3.2). Potom se, u dijelu 3.3, daje kratak pregled propisa koji se tiču jednake zastupljenosti, nediskriminacije i odredaba o porodijskom dopustu i jednakim mogućnostima unutar javne službe na državnom i entitetskom nivou. Dijelovi 3.4 do 3.6 nude kratku analizu do koje mjere je rod inkorporiran u policiju, oružane snage i sudstvo. Kratki zaključci iz ovog poglavlja se nalaze u dijelu 3.7.

3.1 Međunarodni okvir o ravnopravnosti spolova i nediskriminaciji

Pekinška deklaracija i Akcioni plan proizašli su iz Četvrte svjetske konferencije o ženama, naslovljene “Akcija za jednakost, razvoj i mir”. Konferencija je održana 1995. godine, a predstavlja globalnu prekretnicu u borbi za ravnopravnost. Pekinška deklaracija i Akcioni plan usvojeni su od 171 zemlje, uključujući i BiH. Delegacija BiH je također prisustvovala

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

---

konferenciji Peking +5 u New Yorku (2000), tokom koje se razgovaralo o postignućima u pet godina nakon Četvrte konferencije. Izvještaj je 1999. izradila grupa nevladinih organizacija, na čelu s Grupom za međunarodno humanitarno pravo (IHRIG), te je i prvi sveobuhvatni dokument o pravima žena u BiH u oblasti radnih odnosa, ekonomije, nasilja nad ženama, zdravstvenih i reproduktivnih prava, javnog života i obrazovanja.

Jedan od najvažnijih međunarodnih instrumenata za program ravnopravnosti spolova u BiH je Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW). Inicijalno, Drugi i Treći izvještaj o provedbi Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW) pripremljen je od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji s gender centrima FBiH i RS. Izvještaj je predstavljen u Parlamentu Bosne i Hercegovine 2006. godine. Skoriji, Kombinirani četvrti i peti izvještaj prema Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena za Federaciju Bosne i Hercegovine (2006-2009) predat je u junu 2011.²⁶ Alternativni izvještaj o implementaciji CEDAW-a objavile su ženske organizacije 2010. godine.²⁷

Preporuka 3 (2003) Odbora ministara Vijeća Evrope o jednakom učešću žena i muškaraca u procesima javnog i političkog odlučivanja sadrži preporuke vladama država članica, posebno definirajući zakonodavne i administrativne mjere, dodatne mjere i obavezu praćenja u području ravnopravnog učešća žena i muškaraca u procesima javnog i političkog odlučivanja. Evropska konvencija o ljudskim pravima i njenih pet protokola također zabranjuju svaki oblik diskriminacije.

Trenutno najutjecajnija međunarodna rezolucija za gender i sigurnosne politike u BiH je UNSCR 1325 (2000) – Rezolucija Žene, mir i sigurnost. Bosna i Hercegovina je prva zemlja na Balkanu koja je usvojila Akcioni plan za implementaciju UNSCR-a 1325 u julu 2010. godine.

---

26 Dostupno na: http://www.arsbih.gov.ba/images/documents/cedaw_4_5_e.pdf

27 <http://www.zenezenama.org/eng/CEDAW1.pdf>

Postoje i drugi važni izvještaji, dokumenti i konvencije koji utječu na oblikovanje rodne politike i prakse u BiH, kao što je navedeno u nastavku:

- Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1820 (2008), Seksualno nasilje u sukobu i poslije sukoba
- Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1888 (2009), Zaštita žena i djevojčica od seksualnog nasilja u oružanim sukobima
- Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1889 (2009), Zaštita žena i djevojkama u postkonfliktnim situacijama
- Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1960 (2010), Jačanje provedbe UN rezolucija 1820 i 1888 – Milenijski razvojni ciljevi
- Strateški okvir za ravnopravnost spolova Vijeća Evrope
- Strateški okvir za ravnopravnost spolova OSCE-a
- Strateški okvir za ravnopravnost spolova u EU

3.2 Relevantno zakonodavstvo i politike o rodu i rodno zasnovanom nasilju u BiH

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, donesen 2003. i dopunjen 2009. godine, prvi je državni zakon koji uvodi rodnu perspektivu u javne politike i zakonodavstvo.²⁸ Ustavna komisija obaju doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine utvrdile su Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst zakona dostupan je za upotrebu u integralnom obliku. Svrha mu je da služi kao vodič za sve ostalo zakonodavstvo kako bi se učinilo rodno osjetljivijim. Član 4 Zakona o ravnopravnosti spolova definira relevantne izraze kao što su *spol*, *rodno zasnovano nasilje* i *uznemiravanje* za potrebe ovog zakona. Ovaj sveobuhvatni zakon promovira rodnu ravnopravnost i zabranjuje diskriminaciju zasnovanu na spolu i spolnoj orijentaciji, te uključuje odredbe protiv rodno zasnovanog nasilja. Zakon o ravnopravnosti spolova diskutira integraciju roda u različitim područjima, kao što su obrazovanje, zapošljavanje i radne politike, zdravstvo i socijalna zaštita, sport i kultura, javni život ili mediji. Također sadržava i odredbe koje zabranjuju

---

28 Službeni glasnik BiH, 16/03, 102/09 i 32/10.

ili sankcioniraju nasilje, te predviđa zatvorsku kaznu od šest mjeseci do pet godina za počinitelje rodno zasnovanog nasilja.

Zakon o zabrani diskriminacije²⁹, usvojen 2009. godine, zabranjuje svako diskriminatorno tretiranje pojedinca, uključujući isključivanje, ograničavanje ili povlašteni status temeljen na predrasudama u odnosu na bilo koju osobu ili grupu osoba na osnovu rase, etničke pripadnosti, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije i bilo koje druge osnove, a s namjerom da se onemogući ili ugrozi priznavanje, uživanje ili ostvarivanje prava i sloboda u svim područjima javnog života.³⁰

Niz bosanskohercegovačkih politika i zakona o nasilju nad ženama i porodičnom nasilju razmatra ovu vrstu nasilja kao kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda. Na državnom nivou postoji **Rezolucija za borbu protiv nasilja u porodici**.³¹

Zakoni o zaštiti od porodičnog nasilja postoje i u Federaciji BiH³² i u Republici Srpskoj.³³ Oba zakona reguliraju zaštitu od porodičnog nasilja, kao i vrstu i svrhu sankcija nad izvršiocima nasilnih akata. Kada je riječ o Federaciji BiH, važno je napomenuti da je pripremljen novi zakon o zaštiti od nasilja u porodici, koji se trenutno nalazi u parlamentarnoj proceduri usvajanja.³⁴ Također, porodični zakoni entiteta i Distrikta Brčko propisuju opću zabranu nasilnog ponašanja supružnika ili drugih članova porodice.³⁵

---

29 Službeni glasnik BiH 23/09

30 Službeni glasnik BiH, 59/09.

31 Službeni glasnik BiH, 15/08.

32 Službene novine FBiH, 22/05 i 51/06.

33 Službeni glasnik RS, 118/05 i 17/08.

34 Ovim zakonom bi se omogućila efikasnija zaštita žrtava nasilja u porodici, te na jedinstven način utvrdilo izricanje zaštitnih mjera, oblici zaštite žrtve nasilja u porodici, te multidisciplinarni pristup u postupku zaštite žrtve nasilja i provođenju izrečenih zaštitnih mjera, kao i način sistemskog rješavanja pitanja finansiranja zaštite žrtava nasilja u porodici.

35 Službene novine FBiH, 35/05 i 41/05. Službeni glasnik RS, 54/02 i 41/08. Službeni glasnik Brčko distrikta, 23/07.

Nekoliko strategija i politika služe kao okvir za akciju unutar svih institucija odgovornih za preventivne akcije u borbi protiv porodičnog nasilja, naročito u oblastima obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, sigurnosti i pravde:

Na državnom nivou:

- Strategija prevencije i borbe protiv nasilja u porodici za Bosnu i Hercegovinu za period 2009-2011., donesena 2009. godine.³⁶ Zasnovana na prethodno spomenutoj Rezoluciji za borbu protiv nasilja u porodici.³⁷
- Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom (2007-2010). Ova strategija je implementirana, a zasnovana je na Rezoluciji za prevenciju prestupništva među djecom i mladima).³⁸

Na entitetskom nivou:

- Strategija za borbu protiv porodičnog nasilja u Republici Srpskoj 2009-2013.
- Strateški plan za prevenciju porodičnog nasilja u Federaciji BiH 2009-2011.³⁹

Bosna i Hercegovina je donijela **Gender akcioni plan (GAP) 2006-2010.** kao petogodišnju strategiju za integraciju rodnih pitanja u BiH i **Finansijski mehanizam za implementaciju GAPa - FIGAP.** GAP je donesen u saradnji s entitetskim gender centrima. Akcioni plan sadrži aktivnosti koje bi trebalo poduzeti u 15 poglavlja: evropska integracija u svjetlu rodne jednakosti; saradnja i izgradnja kapaciteta; makroekonomske i razvojne strategije; rodno osjetljivi budžeti; politički život i donošenje odluka; zapošljavanje i tržište rada; socijalna inkluzija; rodno osjetljivi mediji; cjeloživotno učenje; zdravlje, prevencija i zaštita; porodično nasilje, rodno zasnovano nasilje, uznemiravanje, trgovina ljudima; uloga muškaraca;

³⁶ Odluka o usvajanju Strategije objavljena je u Službenom glasniku BiH 70/09.

³⁷ Službeni glasnik BiH, 15/08.

³⁸ Službeni glasnik BiH 10/08.

³⁹ Vlada FBiH je na 13. sjednici, održanoj 12. jula 2011.godine, razmatrala i usvojila objedinjeni Izvještaj o implementaciji Strateškog plana za prevenciju nasilja u porodici za Federaciju BiH 2009-2010. godine. Na istoj sjednici usvojen i zaključak da Gender centar Federacije BiH pokrene inicijativu za izradu petogodišnje strategije za prevenciju nasilja u porodici. Dokument će, svakako, biti razvijen u saradnji s nadležnim resornim ministarstvima, kao i organizacijama civilnog društva.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

---

usklađivanje porodičnog i profesionalnog života; rod i održivi okoliš; informacijske i komunikacijske tehnologije.

Posljednje što se mora naglasiti, ali nikako najmanje važno, jest činjenica da je BiH bila prva zemlja u regiji u usvajanju **Akcionog plana za implementaciju UNSCR-a 1325 (2010-2013)**. Taj dokument predstavlja važan dio zakonodavstva u povećanju učestvovanja žena u političkom i javnom životu BiH.

Vijeće ministara BiH je usvojilo Akcioni plan za implementaciju Rezolucije vijeća sigurnosti UN-a 1325 “Žene, mir i sigurnost” u BiH, 27. jula 2010. godine.⁴⁰ Akcioni plan sadrži osam ciljeva:

- povećanje broja žena na mjestima donošenja odluka;
- povećanje broja žena u vojnim i policijskim snagama;
- uključivanje žena u mirovne misije;
- deminiranje;
- borba protiv trgovine ljudima;
- pomoć ženama i djevojčicama koje su bile žrtve za vrijeme ratnih sukoba;
- provođenje obuka državnih službenika/službenica;
- saradnja vladinih, nevladinih i međunarodnih organizacija.⁴¹

3.3 Rod i državna služba

3.3.1. *Odredbe o nediskriminaciji i jednakoj zastupljenosti*

Principi nediskriminacije na osnovu spola ili bilo kojeg drugog aspekta ličnog identiteta propisuju se Ustavom BiH i prisutni su u ustavima na entitetskom i nivou Brčko distrikta. Međutim, nijedan ustav ne propisuje kvote za jednaku zastupljenost žena u vladinim tijelima. Prvi i naj-

⁴⁰ Službeni glasnik BiH, broj 92/10.

⁴¹ Akcioni plan za implementaciju UNSCR-a 1325 dostupan na: <http://www.arsbih.gov.ba/bhs/strategije/ap-unscr-1325>.

važniji zakon koji se tiče principa jednake zastupljenosti je već spomenuti Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH. Poslovnici skupština na državnom i na nivou entiteta ne sadrže odredbe o diskriminaciji ili jednakoj rodnoj zastupljenosti.⁴² Jedina odredba koja se tiče rodnog balansa je identificirana u Izbornom zakonu Bosne i Hercegovine, gdje stoji da najmanje jedna trećina kandidata treba biti iz sastava manje zastupljenog spola.

Zakoni o državnoj službi u institucijama BiH, te na entitetskom i nivou Brčko distrikta uključuju principe nediskriminacije i sadrže slične odredbe koje garantiraju nepristrasne procedure imenovanja koje primjenjuju odbori ili komiteti, a koji treba da uzmu u obzir etnički i rodni balans. Ipak, u **Zakonu o imenovanju ministara, imenovanju članova Vijeća ministara i drugim imenovanjima BiH** rodna jednakost se uopće ne spominje.⁴³ Slični zakoni na entitetskom nivou garantiraju nediskriminaciju, ali jednako im nedostaju odredbe o principima rodne zastupljenosti, iako propisuju zakonitost, nezavisno ocjenjivanje, transparentnost te etnički balans. Također iznenađuje i potpuni nedostatak principa spolnog balansa u **zakonima o administraciji FBiH**⁴⁴ i **Zakonu o Vladi FBiH**⁴⁵, koji određuje sastav Vlade FBiH. Općenito, dok većina zakona uključuje principe nediskriminacije na osnovu spola, postoji samo mali broj konkretnih odredbi koje nalažu rodnu zastupljenost u vladinim tijelima ili državnoj službi.

Nadalje, **Izborni zakon Bosne i Hercegovine**⁴⁶ propisuje da svaka kandidatska lista mora sadržavati i ženske i muške kandidate. Broj kandidata manje zastupljenog spola treba biti jednak ukupnom broju svih kandidata podijeljenom sa tri. S druge strane, **Zakon o finansiranju političkih**

42 Na državnom nivou: Poslovnik Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, Službeni glasnik BiH 27/00
Na entitetskom nivou:

- Poslovnik Zastupničkoga doma Parlamenta Federacije BiH: Službeni list FBiH 8/97.
- Poslovnik Doma naroda Parlamenta Federacije BiH: Službeni list 27/03.
- Poslovnik Narodne skupštine Republike Srpske: Službeni list RS, 50/00.

43 Službeni glasnik BiH, 37/03.

44 Službeni glasnik FBiH, 35/05.

45 Službeni glasnik FBiH, 1/94, 8/95, 58/02 i 4/04.

46 Službeni glasnik BiH, 23/01, 20/02, 25/02 i 4/04.

stranaka⁴⁷ određuje da one političke grupe u Parlamentu BiH koje imaju predstavnike manje zastupljenog spola imaju pravo na proporcionalnu alokaciju 10 posto javnih sredstava predviđenih za finansiranje političkih stranaka. Centralna izborna komisija BiH određuje koji je manje zastupljen spol nakon službene objave izbornih rezultata. Izborni zakon BiH ne sadrži odredbe o zabrani diskriminacije na osnovu spola, nasilja na osnovu spola, seksualnog uznemiravanja i uznemiravanja u postupku kandidiranja, predstavljanja kandidata te u postupku izbora.

U tabeli u Aneksu 5 izlistane su odredbe o nediskriminaciji i rodnoj jednakosti iz relevantnih državnih i entitetskih zakona.

3.3.2 Zakonske odredbe o trudnoći i porodiljskom dopustu

U čitavoj sekciji posvećenoj zaštiti žena i majčinstva, Zakon o radu u institucijama BiH sadrži veliki broj odredbi koje pogoduju potencijalnim kandidatkinjama i zaposlenicama. Ovaj zakon propisuje porodiljski dopust u trajanju do šest mjeseci, kao i druge pogodnosti za majke koje rade pola radnog vremena ili nastave dojiti dijete nakon isteka porodiljskog dopusta. Zakon također oslobađa trudnice poslova koji mogu narušiti njeno zdravlje ili zdravlje djeteta, bez smanjenja u visini plaće. Slična prava se garantiraju očevima, ali samo u izuzetnim slučajevima. Entitetski zakoni o radu sadrže slične odredbe o trudnoći i porodiljskom dopustu. Tabela u Aneksu 6 daje sažetak osnovnih beneficija i pravila vezanih za trudnoću i porodiljsko odsustvo kako to propisuju državni i entitetski zakoni o radu.

I pored relativno opsežne regulative o majčinstvu u državnim i entitetskim zakonima, postoje bitne razlike u odnosu na entitetski nivo. Odluka Ustavnog suda BiH od 2010. godine prepoznaje diskriminatorni pristup prema ženama na porodiljskom dopustu koje dolaze iz različitih bosanskohercegovač-

---

⁴⁷ Službeni glasnik BiH, 22/00.

kih entiteta.⁴⁸ Također, kako će biti spomenuto u kasnijim poglavljima, zakonske odredbe koje garantiraju porodijska prava ne garantiraju nužno koherentnu implementaciju i jednake mogućnosti u praksi.

3.4 Rod i zakonodavstvo relevantno za rad policije

Kao što je spomenuto u Poglavlju dva, na državnom nivou ne postoje kompletne policijske nadležnosti. Jedine policijske agencije na državnom nivou su Granična policija BiH, sudske policije, Biro za saradnju sa Interpolom, Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Obavještajno-informativna agencija (OIA). Zakoni o ovim agencijama uključuju princip nediskriminacije ali ne specificiraju dalje mjere koje se tiču ravnopravnosti spolova.⁴⁹ Iz tih razloga, analiza policijskog zakonodavstva u gender kontekstu mora se fokusirati i na entitetski ili u slučaju Federacije BiH i na kantonalni nivo. Pregled ovih zakona pokazuje da svi relevantni zakoni u oba entiteta imaju neke iste odredbe. Svi garantiraju nediskriminaciju na osnovu spola i ličnog identiteta. Svi ovi zakoni uključuju član koji nalaže da pretres može izvršiti samo osoba istog spola, osim u hitnim slučajevima kada osobu treba razoružati jer napada ili povređuje ljude.⁵⁰

Zakon o unutrašnjim poslovima Tuzlanskog kantona je potrebno istaći kao primjer dobre prakse, jer je puno opsežniji kada se govori o jednakoj zastupljenosti spolova u policijskim snagama. Ovaj zakon predviđa Nezavisnu komisiju s ulogom imenovanja ili razrješenja policijskih ko-

48 Naime, Ustavni sud Bosne i Hercegovine u predmetu broj: U 12/09, rješavajući zahtjev 23 poslanika Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH i pet delegata Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH na sjednici održanoj 28. maja 2010. godine donio je Odluku o dopustivosti i meritumu kojom se utvrđuje da član 35 Zakona o plaćama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine nije u skladu sa članom II/4 Ustava Bosne i Hercegovine u vezi sa članom 1 Protokola broj 12 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, te čl. 1, 2 i 11. Konvencije UN-a o ukidanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene, članom 26 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i članom 10 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

49 Zakoni o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (SIPA) se mogu naći u Službenom glasniku BiH 63/04, 35/05, i 49/09; a Zakon o Obavještajno-informativnoj agenciji u Službenom glasniku BiH 12/04.

50 Ovi zakoni su:

- Zakon o unutrašnjim poslovima Federacije BiH: član 21, Službeni glasnik FBiH, 49/05.
- Zakon o policijskim službenicima Federacije BiH: Službeni glasnik FBiH 27/07 i 70/08.
- Zakon o unutrašnjim poslovima Republike Srpske: Službeni glasnik RS 48/03.
- Zakon o policijskim službenicima Republike Srpske: Službeni glasnik RS 43/10.
- Zakon o policiji Brčko distrikta Bosne i Hercegovine: Službeni glasnik Brčko distrikta 31/09 i 60/10.

mesara. Komisiju imenuje Skupština Tuzlanskog kantona, pri čemu oba spola trebaju biti jednako zastupljena (čl. 24). Također, u instituciji pod nazivom Komisija za pritužbe protiv policijskih službenika Kantona članovi trebaju biti jednako zastupljeni po etničkoj grupi i spolu (čl. 56). Isto se preporučuje pri selekciji budućih policijskih službenika (čl. 66).⁵¹

3.5 Rod i zakonodavstvo relevantno za oružane snage

Ovo istraživanje pokazuje da zakoni i politike u Oružanim snagama ne sadrže eksplicitne i detaljne odredbe vezane za rod, osim što pozivaju na nediskriminaciju i jednakost. Vještine i kvalifikacije se navode kao glavni kriteriji za zapošljavanje, ali ni u jednom relevantnom zakonu nema odredbi kojima se nalaže da se poveća jednaka zastupljenost.⁵² U **Zakonu o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine** u članu 28 stoji da ne smije biti nikakve diskriminacije na osnovu spola ili drugih aspekata ličnog identiteta prilikom zapošljavanja.⁵³

BiH ima vojnu doktrinu OSBiH, ali ne i državnu vojnu strategiju. **Vojna doktrina Oružanih snaga BiH**⁵⁴ govori na posebnom mjestu o tretiranju žena i djece za vrijeme protesta i nemira. Tvrdi se da su žene i djeca često uključeni u takve situacije iz čiste propagande, s namjerom da isprovociraju sigurnosne snage na akciju s neželjenim posljedicama. Zbog toga, tvrdi se u Doktrini, u slučajevima gdje su žene ili djeca upotrebljavani u svrhu propagande sigurnosne snage BiH trebaju s njima ograničiti svaki kontakt. Ako je to moguće, policija treba razriješiti incident uz pomoć po-

51 Zakon o unutrašnjim poslovima Tuzlanskog kantona: Vidjeti. <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/6281>.

52 Relevantni zakoni su:

- Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine: Službeni glasnik 43/03 i 88/05
- Zakon o učešću pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, policijskih službenika, i drugih uposlenika u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu: Službeni glasnik BiH 14/05
- Politike treninga i vojnog obrazovanja unutar Oružanih snaga BiH (2006) i Smjernice za odbrambeno planiranje (2008)
- Pravilnik o prijemu u vojnu službu
- Doktrina o vojnoj obuci u Oružanim snagama BiH

53 Službeni glasnik BiH: 14/05.

54 Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine; Vojna doktrina oružanih snaga. Dostupno na: <http://www.mod.gov.ba/bs/text.asp?id=109>

licajki za potencijalna hapšenja. Treba napomenuti da upotreba sile koja je minimalna ako se primjenjuje nad muškarcima i mladićima može biti pretjerana u slučaju žena i djece. Također, nije svako oružje prikladno za upotrebu u kontaktu sa ženama i djecom. Doktrina preporučuje vodene pumpe jer ne nanose fizičke ozljede.

Ipak, uprkos činjenici da se žene i djeca smatraju ranjivim grupama, treba uzeti u obzir mogućnost da i oni nose oružje, naprimjer noževe. U Doktrini se tvrdi da je prvi i najvažniji razlog zašto uhapšene žene ili djece treba odmah predati ženskim policijskim službenicima taj što je potrebno izbjeći svaku mogućnost eventualne negativne kampanje protiv sigurnosnih snaga. Konačno, imajući u vidu da su i žene odnedavno sve više uključene u ubistva, bombaške napade i ostale kriminalne akte, Doktrina daje za pravo sigurnosnim snagama za upotrebu sile, čak i smrtonosnog oružja, protiv žena i djece ukoliko su oni uključeni u napade. Zbog svega toga, Doktrina preporučuje sigurnosnim snagama da prosude zavisno od individualnih slučajeva, kombinirajući “snažnu ruku i zdrav razum“.

Također, postoji i dokument pod nazivom **Bijela knjiga odbrane** (2005)⁵⁵, koji tvrdi da savremeni izazovi sigurnosti proizlaze, među ostalim faktorima, iz rasne diskriminacije, etničke netolerancije ili političkog pritiska. Dokument, dakle, ne spominje prisutnost rodno zasnovanog nasilja ili rodne diskriminacije, koji su danas ključni faktor za ukupnu sigurnost. Također, BiH je potpisala **Sporazum o pristupanju NATO Partnerstvo za mir** 2006. godine, ali se nije koncentrirala na pitanje roda i sigurnosti u okviru ovog programa.

---

55 Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine. Bijela knjiga odbrane: Dostupno na: <http://www.mod.gov.ba/bs/text.asp?id=109>

3.6 Rod, krivično zakonodavstvo i zakoni koji reguliraju pravosuđe

Opće odredbe koje se tiču imenovanja, zapošljavanja i radnih uvjeta unutar pravosuđa u BiH su iste kao i za ostale državne službenike. **Zakon o sudskoj policiji Bosne i Hercegovine**⁵⁶ naglašava da se proces zapošljavanja odvija u skladu sa Zakonom o radu u institucijama BiH. **Zakon o visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine**⁵⁷ također uključuje principe nediskriminacije i u članu 33 stoji da imenovanja sudija i tužilaca treba da uzmu u obzir rodni balans. Međutim, zakon ne nalaže obavezu prikupljanja podataka grupiranih po spolu u imenovanju sudija, ili osoba protiv kojih se vodi disciplinski postupak.

Na državnom nivou postoji **Krivični zakon BiH**, kao i dva zasebna entitetska krivična zakona, te **Krivični zakon Brčko distrikta BiH**. Isto vrijedi i za zakone o krivičnom postupku. Svi ovi zakoni zabranjuju diskriminaciju na osnovu spola, rodno zasnovano nasilje, naročito silovanje, trgovinu ljudima u svrhu prostitucije, kao i porodično nasilje.⁵⁸

Svi relevantni zakoni o krivičnom postupku sadrže odredbu sličnu onoj u Zakonu o policijskim službenicima koja nalaže da pretres može izvršiti samo osoba istog spola. Dodatno tome osobe koje su u pritvoru mogu dijeliti ćeliju jedno sa osobama istog spola.⁵⁹

⁵⁶ Službeni glasnik BiH, 21/03.

⁵⁷ Službeni glasnik BiH, 25/04.

⁵⁸ Ovi zakoni su:

- Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 03/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 08/10
- Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH, 03/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09
- Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik RS, 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 i 73/10
- Krivični zakon Brčko distrikta, Službeni glasnik Brčko distrikta, 10/03, 45/04, 06/05 i 21/10

⁵⁹ Ovi zakoni su:

- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 03/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, i 93/09.
- Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH, Službeni glasnik FBiH, 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, i 12/10.
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik RS: 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, i 100/09.
- Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta, Službeni glasnik Brčko distrikta, 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, i 21/07.

Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera također zabranjuje diskriminaciju i spominje potrebu za rodno osjetljivim kaznenim ustanovama. Naglašava se da u ženskim kaznenim odjelima treba postojati porodiljski odjel, kao i prostor za djecu, kako bi se osigurao kontakt zatvorenica s djecom. Zakon također podstiče zaposlenje određenog broja zaposlenica u ženskim zatvorima.⁶⁰ Slične odredbe sadrže i entitetski propisi, kao i propisi Brčko distrikta o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija. Međutim, ove odredbe se teško mogu realizirati budući da su kazneno-popravne ustanove širom BiH suočene sa ozbiljnim nedostatkom odgovarajućih objekata za žene zatvorenike.⁶¹ Nijedan zakon o zaštiti svjedoka na državnom ili entitetskom nivou ne propisuju nikakve specifično mjere vezane za spol, poput onih koje su potrebne za svjedoke u slučajevima procesuiranja ratnih zločina seksualnog nasilja.⁶²

Konačno, na ovom mjestu je potrebno spomenuti različit tretman žrtava rata u oba entiteta. **Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj**⁶³ pruža posebne mjere zaštite osobama koje su propatile tjelesna oštećenja kroz nasilje, silovanje, zatočeništvo ili slično, a čije tjelesno oštećenje iznosi 60 posto. Članovi porodica civila koji su ubijeni ili nestali također imaju pravo na takve odštete. Zakon ne priznaje žrtve silovanja kao posebnu kategoriju žrtava i moraju dostići prag od 60 posto tjelesnog oštećenja kako bi ostvarile pravo na posebnu zaštitu, kao što je mjesečna naknada, psihološka podrška i finansijska pomoć za medicinske tretmane. Civilne žrtve rata u RS-u imaju pravo na mjesečni iznos između 100 KM i 300 KM, što zavisi o tjelesnom oštećenju, koje određuje posebna komisija.

60 Službeni glasnik BiH, 13/05, 53/07, 97/07 i 37/09.

61 Strategija za reformu sektora pravde u BiH 2008-2012. Zatvori su posebno podložni reformi. Strategija, kao i projekt pod nazivom Podrška reformi u upravljanja kazneno-popravnim ustanovama u BiH, uzima u obzir hronični nedostatak odgovarajućih objekata za različite kategorije zatvorenika, kao što su žene, maloljetnici, ovisnici o drogama, ili zatvorenici koji služe duge zatvorske kazne.

62 Zakoni koji se tiču zaštite svjedoka u slučajevima ratnih zločina ili seksualnog nasilja su:

- Zakon o programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik BiH, 29/04.

- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Službeni glasnik BiH, 13/05, 53/07, 97/07 i 37/09.

- Zakon o Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 49/09.

- Zakon o Sudu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 49/09.

63 Službeni glasnik RS, 25/93; 32/94; 37/07; 60/07, 111/09, 118/09 i prečišćena verzija 24/10.

U Federaciji BiH **Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom**⁶⁴ ne daje automatski zakonski status svakoj civilnoj žrtvi rata. Ipak, u Federaciji BiH žrtve silovanja se smatraju posebnom kategorijom žrtava i uvjet od 60 posto tjelesnog oštećenja se na njih ne primjenjuje. Maksimalni mjesečni iznos koji žrtve silovanja dobivaju je 506 KM. Također, civilne žrtve rata imaju pravo primati dodatne nenovčane beneficije, kao što su prednost u stambenom zbrinjavanju i zaposlenju.

3.7 Zaključak

Kao što je pokazalo ovo poglavlje, postoje velike razlike u rodnoj osjetljivosti zakonske regulative. Dok neki zakoni podstiču jednake mogućnosti i princip nediskriminacije, ostali ne dotiču ta pitanja. Kod zakona u kojima je uključena rodna perspektiva radi se ponajprije o generalnoj službi institucija i po pitanju politika zapošljavanja. Najvažniji napredak se može uočiti u zakonima koji reguliraju rad policije, a među njima je istaknut zakon Tuzlanskog kantona. Zakoni koji se tiču odbrane, vojnih pitanja i pravosuđa još uvijek ne obiluju odredbama koje bi integrirale rodnu jednakost. Općenito, iako većina zakona uključuje princip nediskriminacije u pogledu spola, postoji malo konkretnih odredbi kojima se povećava jednaka zastupljenost muškaraca i žena u vladinim tijelima ili javnoj službi.

Usvajanje Zakona o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine, Zakona o zabrani diskriminacije, kao i entitetskih zakona o zaštiti od porodičnog nasilja, može se smatrati pohvalnim korakom naprijed. Sve institucije sektora sigurnosti BiH tvrde da rade u strogom skladu sa zakonom. Ipak, ta tvrdnja im često služi kao isprika kako ne bi morali usvojiti specifične interne kodekse, norme ili pravila koji bi precizirali i operacionalizirali interpretaciju često nejasnih i uopćenih zakona. Prema tome, ono što je potrebno učiniti su daljnje izmjene zakonodavstva kako bi zakoni postali precizniji i obuhvatniji, ostavljajući tako manje prostora za eventualnu zloupotrebu ili nepridržavanje na nižim nivoima vlasti.

⁶⁴ Službene novine FBiH, 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09.

4. ROD U POLITIKAMA I PRAKSI INSTITUCIJA SEKTORA SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

U prethodnom poglavlju smo se bavili zakonodavnim okvirom koji se tiče uključivanja rodnih pitanja u sektor sigurnosti. Analiza pokazuje da su rodna pitanja pravno obuhvaćena, no bez mnogo detalja i više na deklarativan način nego uz praktično zalaganje za ovu temu. Postojeći zakoni, osim formalnog spomena zabrane diskriminacije, nisu ni orijentirani ka uspostavljanju kadrovske politike unutar sektora sigurnosti koje će biti više rodno osjetljive, niti su proaktivni u smislu predlaganja efikasnijih rješenja za prevenciju rodno zasnovanog nasilja.

Ovo poglavlje predstavlja analizu stvarne situacije u pogledu institucionalnih politika i praksi u kontekstu ravnopravnosti spolova. Poredeći zakonske odredbe sa stvarnim stanjem na terenu, u ovom poglavlju ćemo se fokusirati na: a) rodno zasnovane aspekte procedura zapošljavanja, institucionalne politike, opće uvjete rada, obuke i prilike za napredovanje u službi za osoblje zaposleno u institucijama sektora sigurnosti, kao i opće mehanizme interne i vanjske kontrole, b) rodno zasnovane aspekte institucionalnih politika, strategija i mjera koje su poduzete u cilju pružanja efikasnijih i rodno senzibilnih usluga, i c) ulogu civilnog društva u interakciji koja se tiče rodnih pitanja i saradnje s relevantnim institucijama, kao i s korisnicima usluga sektora sigurnosti.

4.1 Politike, procedure i institucionalne strukture: “krojene po mjeri“ ili prikladne za sve?

U ovom poglavlju je predstavljena analiza pregledanih dokumenata i nalaza prikupljenih tokom institucionalnih intervjuua. Sveobuhvatni cilj je istražiti da li različite institucije sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini primjenjuju različite metode kada se radi o rodno zasnovanim pitanjima, ili postoje određeni principi koje svi prihvaćaju i primjenjuju. Sljedeći cilj ovoga poglavlja je ispitati postoji li neusklađenost između politika i praksi na državnom nivou i politika i praksi drugih administrativnih nivoa u BiH (entiteta, kantona, općina i nivoa Brčko distrikta).

4.1.1 *Jednake prilike za žene i muškarce zaposlene i aplikante*

U skladu s odredbama bosanskohercegovačkog zakonodavstva, kao što su Zakon o javnoj službi, Zakon o radu, Zakon o ravnopravnosti spolova i drugi relevantni zakoni i podzakonski akti, svim državnim službenicima i službenicama se garantiraju ista prava. Ovo istraživanje, ipak, ukazuje na izvjestan broj nedosljednosti i nepravilnosti u provedbi zakona. Tokom istraživanja se pokazalo da često ne postoje ili su nejasne procedure koje bi trebalo primijeniti u slučaju povrede zakona. Općenito, postoji samo nekoliko specifičnih politika i jedinica koje se bave rodnom pitanjima, ali ne postoje rodno osjetljivi budžeti unutar institucija sektora sigurnosti u BiH. Također, politike ljudskih resursa su predmetom državnih i entitetskih zakona i odredbi i ni u jednom slučaju nisu krojene po mjeri određene institucije. U nekim primjerima su sagovornici iz institucija sektora sigurnosti u BiH interpretirali zakon na način da oni nisu u stanju razviti regulative ili smjernice ukoliko to zakon eksplicitno ne nalaže: *«Mi nismo u mogućnosti izmisliti nova ili dodatna pravila; mi smo razvili kodekse ponašanja s obzirom na to da je u zakonu dozvoljeno da to učinimo. Mi ne možemo razviti ili usvojiti daljnje smjernice jer nam zakon ne nalaže tako.»*⁶⁵

⁶⁵ Sagovornik u Ministarstvu unutrašnjih poslova FBiH.

Kao što nadležni zakonski akti predlažu, muškarci i žene trebaju imati jednak pristup zaposlenju u institucijama sektora sigurnosti, i u teoriji institucije se pridržavaju ovih odredbi. Naprimjer, naš ispitanik iz Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske je istakao praksu ovog ministarstva da i muškarcima i ženama nudi jednake mogućnosti. No, ovaj stav je ipak upitan s obzirom na to da žena nema u specijalnim policijskim snagama u Republici Srpskoj: *«Iako naša regulativa ne isključuje žene ni na jednoj poziciji, činjenica je da nema žena u specijalnim policijskim snagama u RS-u. Razlog je što ova pozicija zahtijeva od kandidata da prođe specifične testove zdravstvene i fizičke spremnosti. Sada imamo drugu klasu kandidata za Specijalne jedinice, ali nije se prijavila nijedna žena.»*⁶⁶

Podjednaka je situacija i u sektoru za čišćenje mina Oružanih snaga BiH. Pristup ovom sektoru izgleda dostupan svima, ali nema žena deminera u BiH. Nekoliko žena je prisutno u deminerskom bataljonu, ali su one uglavnom zaposlene kao medicinske sestre. One su izložene svim opasnostima minskih polja kad god treba da pruže medicinsku pomoć.

Kao što je nekoliko naših ispitanika/ca spomenulo, finansijska situacija je osnovni razlog zašto i muškarci i žene sve više apliciraju na poslove u sektoru sigurnosti u BiH. Državna služba u ministarstvima, policijskim i oružanim snagama smatra se za službu koja omogućava ekonomsku sigurnost i stabilnost. Stav naših sagovornika je da ne toliko popularnost koliko finansijska sigurnost čini ove poslove atraktivnim za oba spola. Iako su naši ispitanici bili uvjereni da je finansijski faktor ključni razlog zbog kojeg se žene sve češće priključuju oružanim snagama, naše analize pokazuju da ovom doprinose i postojeće aktivnosti na promoviranje žena koje rade u sektoru sigurnosti u pojedinim regijama u BiH. Ove kampanje ipak treba provesti u vizuelno i verbalno rodno osjetljivom stilu. Žene moraju znati da će se njihova prijava za posao u policijskim ili oružanim snagama uzeti u razmatranje čak i ako one nemaju istu fizičku snagu i kondiciju kao muškarci. Zaista, naši ispitanici su otkrili da su standardi fizičke spremnosti za žene niži u odnosu na standarde za muškarce.

66 Sagovornik u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Pravilnik o posebnim uvjetima obrazovanja za kadete Policijske akademije FBiH Ministarstva unutrašnjih poslova određuje posebna pravila koja bi kadeti trebalo da ispune ako se obučavaju za poslove u Federalnom ministarstvu unutrašnjih poslova, kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova, policiji Brčko distrikta, policiji Republike Srpske, Vojnoj policiji, ili sličnim organima. Motorički kriteriji za žene i za muškarce koji pristupaju policijskim snagama u BiH su različiti ako se uzmu u obzir različite morfološke karakteristike muškaraca i žena. Sljedeća tabela prikazuje različite ocjene i zahtjeve fizičke spremnosti za muškarce i žene u istom vremenskom periodu:

Tabela 1 – Način testiranja kandidata u procesu odabira za policijske službenike

Tip vježbe Broj bodova	Sklekovi u 20 sekundi		Pretklon u 30 sekundi		Skok udalj iz mjesta	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
0	Manje od 9	Manje od 6	Manje od 16	Manje od 12	Manje od 210	Manje od 150
1	9	6	16-17	12-13	210-219	150-159
2	10	7	18-19	14-15	220-229	160-169
3	11	8	20-21	16-17	230-239	170-179
4	12	9	22-23	18-19	240-249	180-189
5	13 i više	10 i više	24 i više	20 i više	250 i više	190 i više
<i>Napomena</i>	Žene rade sklekove s koljena			Svi kandidati imaju dva pokušaja, a ocjenjuje se bolji rezultat (31-35 bodova)		

4.1.2 Infrastruktura i oprema

Kada je riječ o prostorijama, većina institucija koje smo posjetili ima zasebne toalete za muško i žensko osoblje. Policijske uniforme razlikuju se za muškarce i žene, kao i radne uniforme za pripadnike i pripadnice Oružanih snaga. Terenske uniforme u OSBiH su iste i za muškarce i žene.

Pored ovog, Centar za osnovnu obuku Oružanih snaga BiH u Pazariću ima posebne prostorije, s posebnim sobama i toaletima, za smještaj 30 žena, što je za kapacitet od 300 kadeta veličina jednog razreda. Kroz ove podatke se vidi praktična realizacija zacrtane politike prisustva 10 posto žena u sastavu OSBiH.

Muškarci i žene u policiji i Oružanim snagama u BiH (na svim nivoima) koriste isto oružje.

4.1.3 *Trudnoća i porodiljsko odsustvo*

Propisi o braku, trudnoći, porodiljskom odsustvu i zdravstvenoj zaštiti, radnom vremenu, penzioniranju i drugim beneficijama za zaposlene muškarce i žene u institucijama sektora sigurnosti izrađeni su u skladu s odgovarajućim državnim i entitetskim propisima (kako je navedeno u 3. poglavlju) i trebalo bi da su jednaki širom sektora sigurnosti. U praksi su ipak neke institucije fleksibilnije u pružanju većeg nivoa zaštite trudnim zaposlenicama. Mnogi od naših sagovornika⁶⁷ odgovorili su da ne postoje posebne kadrovske politike specifične za određene institucije odnosno ustanove jer postoje određeni državni i entitetski zakoni koji reguliraju ova pitanja. Treba primijetiti da Ministarstvo unutrašnjih poslova RS-a primjenjuje nepisano pravilo po kojem se trudne zaposlenice, ako to žele, ne upućuju na terenski rad, ne rade noćne smjene, ili ne rade prekovremeno. Sagovornik iz ministarstva zaključio je da je “moralna obaveza” poslodavca da ponudi određene privilegije trudnim zaposlenicama te dojiljama.

Posebnu pažnju je potrebno obratiti i na pitanje nemogućnosti ocjenjivanja službenica koje odu na porodiljsko odsustvo, jer odsustvo s posla u trajanju dužem od šest mjeseci dovodi do činjenice da zaposlenik/zaposlenica neće biti ocijenjen/a za tekuću godinu, što direktno umanjuje mogućnost unapređenja.

67 Poput Ministarstva pravde RS-a, Kantona 10, Hercegovačko-neretvanskog kantona, Unsko-sanskog kantona, Bosansko-podrinjskog kantona, Tuzlanskog kantona, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Posavskog kantona, Zeničko-dobojskog kantona, Državne agencije za istrage i zaštitu, kaznenih ustanova u Mostaru i Zenici.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Tokom lokalnih konsultacija učesnici su također istakli diskriminaciju s kojom se susreću žene koje uzmu porodiljsko odsustvo. Dešava se da se po povratku s porodiljskog odsustva žene upute na niže pozicije. Ova praksa također odbija žene od prijavljivanja na rukovodeće pozicije, jer kako je rekla jedna od učesnica: *«zašto da preuzmem posao direktora kada ako odem na porodiljsko odsustvo i vratim se neko drugi će biti na toj poziciji»*. Ovo šalje poruku da žene bivaju kažnjene za korištenje porodiljskog odsustva. Ovakva percepcija je uvjetovana i činjenicom da je trenutno porodiljsko odsustvo predmetom Zakona o socijalnoj zaštiti, po kome se zaposlene trudnice tretiraju kao socijalna kategorija, te ih plaćaju centri za socijalnu zaštitu. Ovakav nalaz je ponovljen više puta tokom konsultacija, te su tom prilikom učesnici zahtijevali donošenje odredbe kojom će se porodiljsko plaćati u skladu s posljednjom plaćom, te da neće biti plaćeno po osnovu socijalne zaštite.

Dodatni izazov se nalazi u pravilima koja se tiču očinskog odsustva, imajući u vidu da očevi nemaju pravo na korištenje očinskog dopusta osim u posebnim slučajevima, to jest kada je majka onemogućena koristiti porodiljsko odsustvo. Naprimjer, u Graničnoj policiji BiH tri zahtjeva muških zaposlenika koji su tražili roditeljsko odsustvo su odbijena. Zahtjevi su odbijeni zbog nepostojanja zakonskog osnova za njihovo odobrenje, pozivajući se na član 37 Zakona o radu u institucijama BiH (vidi Poglavlje tri).

Pored činjenice da bi trebalo promijeniti zakonodavstvo te osigurati da i žene i muškarci mogu imati jednaku mogućnost korištenja porodiljskog odnosno očinskog dopusta, institucije bi trebale razviti jasne politike i mehanizme koji će omogućiti da porodiljski odnosno očinski dopust ne utječe negativno na karijeru muškarca ili žene, te da podigne nivo svijesti pojedinaca o ovim pravima. Bilo kakva promjena u zakonodavstvu bi trebalo da bude harmonizirana na svim nivoima u BiH.

4.1.4 *Strukture koje rade isključivo na rodnom pitanjima i udruženja žena*

Ovo istraživanje je identificiralo pozitivan primjer u Ministarstvu odbrane BiH, koje je tokom 2011. godine imenovalo osobu zaduženu za rodna pitanja. Druge institucije sektora sigurnosti (ministarstva) imaju osobe koje su zadužene za rodna pitanja, no one nisu zvanično imenovane kao savjetnici za rodna pitanja u okviru svojih organizacija. Sve ove osobe su članovi i članice Koordinacionog odbora za praćenje implementacije Akcionog plana za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 koje je zvanično imenovalo Vijeće ministara BiH.

Neki od ispitanika/ca su uopće protiv uspostavljanja takvih centara/ureda/pozicija, jer smatraju da striktno organizacijske strukture uspostavljene u skladu s relevantnim zakonima neće dozvoliti takvu promjenu. Njihov stav je da su nadležni entitetski gender centri odnosno Agencija za ravnopravnost spolova BiH odgovorni za pitanje rodne nejednakosti, ako dođe do takvog slučaja. Na sličan način, neki od ispitanika/ca drže da je jednakost pri zapošljavanju ustavna kategorija i da zbog toga nema potrebe za posebnom rodnom jedinicom unutar ministarstva. Ovo ukazuje na to da postoji prostor za dodatno povećanje svijesti i razumijevanja prednosti sličnih struktura i mehanizama u institucijama i u javnosti.

Samo nekolicina ispitanika/ca bila je upoznata s mogućnošću saradnje s Parlamentarnim vojnim povjerenikom za ljudska prava u oružanim snagama, Zajedničkom komisijom za odbranu i sigurnost ili ombudsmenom za ljudska prava, kada već ne postoje njihove posebne jedinice koje bi se bavile rodnom aspektima.

Neke institucije, poput Ministarstva pravde RS-a, ističu da je sav njihov rad kompatibilan sa standardima rodne ravnopravnosti jer je nacrt svakog pravnog dokumenta dostavljen Gender centru RS-a na pregled i provjeru da li je taj propis u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Neke od obećavajućih inicijativa koje bi mogle doprinijeti jačanju uloge žena u sektoru sigurnosti u BiH i podizanju svijesti o važnosti integriranja rodne perspektive u politike i prakse su svakako Mreža policajki u Jugoistočnoj Evropi (WPON), koja je podržala nedavno formiranje Mreže žena u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske (RS WPON) i Mreže policajki Federacije BiH, kao i Udruženja žena sudija BiH. Ova udruženja imaju izuzetan potencijal za podršku i mentorstvo žena unutar institucija kojima pripadaju te da zagovaraju promjene u stavovima i ponašanju iznutra.

Udruženje žena sudija BiH osnovano je u novembru 2009. godine kao dio Međunarodnog udruženja žena sudija (IAWJ). Ono je nevladina i neprofitna organizacija osnovana s ciljem doprinošenja jednakosti i vladavini prava putem domaćih i relevantnih međunarodnih pravnih mehanizama. Njegovi opći ciljevi su:

- pružanje podrške razvoju pravosudnog sistema i sudske nezavisnosti,
- razmjena iskustava i sudske prakse,
- edukativno djelovanje i prepoznavanje i uklanjanje problema diskriminacije, te pomoć običnoj ženi s pozicije žene sudije.

Kratkoročna misija Udruženja žena sudija u BiH je provedba projekta istrage i rješavanja slučajeva seksualnog iskorištavanja od osobe na poziciji (nasilje u porodici, prisilna prostitucija, trgovina ljudima, uzimanje narkotika pod prisilom, s posebnom pažnjom na mlade). Njegova dugoročna misija je podizanje svijesti o rodnoj ravnopravnosti i sprečavanju nasilja nad ženama i djecom.⁶⁸

68 Mreža pravde Bosne i Hercegovine; Članice Mreže pravde; "Udruženje žena sudija u BiH"; Dostupno na: <http://www.mrezapravde.ba/mpbh/latinica/clanice.php?id=27>

Mreža žena policijskih službenica u Jugoistočnoj Evropi uspostavljena je u Sarajevu u novembru 2010. godine na inicijativu Asocijacije šefova policije zemalja jugoistočne Evrope u cilju promoviranja rodne ravnopravnosti i demokratskih principa u radu policije. Mrežu čine predstavnice policijskih snaga Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore, Makedonije, Srbije, Bugarske, Moldavije i Albanije. Uspostavljanje mreže uslijedilo je nakon istraživanja o položaju žena u policijskim snagama u regiji, koje je provedeno 2009. godine, a u kojem je učestvovalo 4.000 ispitanika iz sedam zemalja.

Misija Mreže žena policijskih službenica u Jugoistočnoj Evropi bit će provedba već definiranih preporuka za unapređenje položaja žena u policiji koji će doprinijeti efikasnijoj policijskoj praksi. Neke od tih preporuka odnose se na razvoj strateškog pristupa prijemu žena u službu, njihovu edukaciju te poboljšanje sistema profesionalnog razvoja i razvoja upravljanja kadrovskim resursima radi povećanja prisustva žena na najvišim mjestima odlučivanja.⁶⁹

Mreža žena u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske – RS WPON, osnovana je 30. juna 2011. godine kao dio šire mreže policajki Jugoistočne Evrope. Ova mreža okuplja sve policajke u Republici Srpskoj, a trenutno je u procesu registracije kod nadležnog suda.

69 Dostupno na: <http://www.seesac.org/news/recent-news/1-95/>

Mreža žena policijskih službenica u Federaciji BiH je osnovana 4. oktobra 2011. godine, okupljajući sve policijske službenice iz Federalne uprave policije (inicijatori projekta), Ministarstva unutrašnjih poslova, SIPA-e, policije Brčko distrikta, Granične policije BiH, svih kantonalnih/županijskih ministarstava unutrašnjih poslova te Direkcije za koordinaciju policijskih organa.

4.1.5 Kodeksi ponašanja i disciplinske mjere

Konačno, posljednji dio poglavlja 4.1 osvrće se na nekoliko posebnih mehanizama prijavljivanja slučajeva kršenja ljudskih prava zasnovanih na odnosu spolova u institucijama sektora sigurnosti i na raspolaganju korisnicima usluga sektora sigurnosti.

Seksualno uznemiravanje, diskriminacija i/ili zlostavljanje među osobljem sektora sigurnosti je u nekim institucijama regulirano internim dokumentima, dok druge ova pitanja tretiraju u skladu sa državnim Krivičnim zakonom, bez posebno propisanih internih procedura. U našem istraživanju definirali smo nekoliko bitnih internih politika koje su primjeri dobre prakse i koje eksplicitno pozivaju na nediskriminaciju i profesionalan pristup:

- Kodeks ponašanja pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine,
- Pravilnik o vojnoj disciplini i disciplinskom postupku,
- Etički kodeks za policijske službenike pripadnike Državne agencije za istrage i zaštitu⁷⁰,
- Etički kodeks Granične policije BiH⁷¹,
- Etički kodeks policijskih službenika u Federaciji BiH,
- Etički kodeks policijskih službenika u Republici Srpskoj,

⁷⁰ Etički kodeks policijskih službenika Državne agencije za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine. Ministarstvo sigurnosti. Dostupno na: www.sipa.gov.ba/bs/kodeks/etickikodeksbo.pdf

⁷¹ Granična policija BiH; Etički kodeks u Graničnoj policiji Bosne i Hercegovine. Dostupno na: www.granpol.gov.ba/home/kodeks/?cid=6,2,1

- Etički kodeks za policijske i državne službenike i namještnike policije Brčko distrikta BiH⁷²,
- Kodeks sudijske etike,
- Kodeks tužilačke etike.

Procjenom stanja došlo se do zaključka da se uprkos ovim etičkim kodeksima slučajevi seksualnog uznemiravanja i rodno zasnovane diskriminacije rijetko prijavljuju. U Ministarstvu unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona, naprimjer, prijavljen je jedan slučaj rodno zasnovane diskriminacije policijske službenice 2007. godine. Po riječima našeg ispitanika/ce, slučaj je istražila Jedinica za unutrašnju kontrolu i postupila u skladu s relevantnim zakonodavstvom.

Većina ispitanika/ca iz institucija sektora sigurnosti u BiH smatrala je da se rodno zasnovana diskriminacija ne događa u njihovim radnim organizacijama. Ovo bi moglo značiti da su ove institucije potpuno rodno osviještene sredine u kojima nema mjesta za diskriminatorne politike i prakse, kao ni za seksualno uznemiravanje. S druge strane, ovo može upućivati i na činjenicu da seksualno uznemiravanje i rodno zasnovana diskriminacija još uvijek nisu dovoljno prepoznati, da procedure podnošenja prijave nisu adekvatne, ili da su zaposleni previše zabrinuti za posljedice koje mogu nastupiti ako prijave neprihvatljivo ponašanje svojih kolega ili nadređenih.

U Ministarstvu unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona, kao pozitivan primjer, postoji interni mehanizam za podnošenje žalbi u vidu Javnog žalbenog biroa, to jest jedinica za profesionalne standarde kojoj se može obratiti svaki policijski službenik/ca. Također postoje i disciplinske komisije, kao i nezavisni policijski odbor. U slučaju teškog kršenja prava, te kao posljednja instanca, kantonalni sud može preuzeti slučaj. U svakom slučaju, nijedan slučaj seksualnog uznemiravanja ili rodno zasnovane diskriminacije u Ministarstvu unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona nije nikada prijavljen.

---

⁷² Etički kodeks za policijske i državne službenike i namještnike policije Brčko distrikta BiH. Dostupno na: <http://www.policijabdbih.gov.ba/TOPIvijesti/Eticki%20kodeks%20PBD%20BiH.pdf>

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Ministarstvo unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona kao i Ministarstvo unutrašnjih poslova RS-a također imaju Pravilnik o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti policijskih službenika/ca koji regulira ponašanje u kontekstu potencijalnog seksualnog uznemiravanja ili rodno zasnovane diskriminacije. Ponovo, ne postoje zabilježeni slučajevi u periodu od 2005. do 2010. godine. Prema riječima naših sagovornika/ca iz Unsko-sanskog kantona, na snazi je i Zakon o mobingu, koji regulira pitanja diskriminacije, uznemiravanja i zastrašivanja među osobljem.

SIPA je uspostavila Odjel za internu kontrolu čiji zadatak je da provodi interne istrage o neadekvatnom ponašanju zaposlenika SIPA-e. Ovaj odjel je obavezan da reagira i na anonimne prijave i adekvatno ih istraži. S druge strane, Visoko sudsko i tužilačko vijeće ima Stalnu komisiju za sudsku i tužilačku etiku, nezavisnost i nespojivost. Ova komisija razmatra i disciplinske žalbe, a čine je tri žene i dva muškarca, a žena je predsjednica Komisije.

Nedosljednost u tretiranju potencijalnih slučajeva diskriminacije i uznemiravanja, kao i nepostojanje postojećih postupaka, jedan ispitanik (Ministarstvo pravde RS-a) objasnio je kao posljedicu činjenice da se takva pitanja reguliraju kao pitanje osnovne civilizacije i kulture. Na sličan način, ispitanik iz Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona smatra da su u tom ministarstvu, i pored nepostojanja rodno osjetljivog kodeksa ponašanja, moral, odgovornost i profesionalizam na visokom nivou. Ipak, postoje dokazi da se bez obzira na kulturu ili nivo ekonomskog razvoja seksualno uznemiravanje i rodno zasnovana diskriminacija dešavaju na radnim mjestima.

4.1.6 Vanjska kontrola

Tokom ovog istraživanja identificirano je nekoliko tijela koja su zadužena za vanjsku kontrolu nad sektorom sigurnosti u BiH. Pitanja ravnopravnosti spolova trenutno nisu sistemski integrirana u svakodnevne aktivnosti ovih tijela. U nastavku navodimo najznačajnije među njima:

- **Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH** je nezavisno tijelo koje se bavi kršenjem ljudskih prava od bilo koje od institucija BiH, entiteta i Brčko distrikta.⁷³
- **Zajednička komisija za odbranu i sigurnost Bosne i Hercegovine** razmatra i prati provođenje sigurnosne i odbrambene politike Bosne i Hercegovine i njene međunarodne obaveze; prati rad i razmatra izvještaje, kratkoročne i dugoročne planove u vezi sa strukturom Oružanih snaga BiH, kadrovskom politikom i regrutiranjem, plaćama i naknadama, obrazovanjem i obukom pripadnika Oružanih snaga BiH, profesionalnim ponašanjem i etičkim standardima za civilno i vojno osoblje, vojne budžete i ostala relevantna pitanja.⁷⁴
- **Generalni inspektorat Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine** bavi se pitanjima zaštite ljudskih prava i osigurava etički kodeks i profesionalizam sveg vojnog osoblja BiH – Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH. Rad Generalnog inspektorata nadzire ministar odbrane BiH.⁷⁵
- **Parlamentarni vojni povjerenik** je prva ovakva institucija u cijeloj regiji, osnovana sredinom 2009. godine s ciljem jačanja vladavine prava te zaštite ljudskih prava i sloboda vojnika i kadeta Oružanih snaga BiH i Ministarstva odbrane BiH. Parlamentarni vojni povjerenik se bavi isključivo kršenjem ljudskih prava vojnog osoblja (za razliku od ombudsmana za ljudska prava BiH koji je zadužen isključivo za civilna pitanja) i podnosi izvještaj Parlamentarnoj skupštini BiH. Do sada nisu prijavljeni slučajevi rodno zasnovanog nasilja u Oružanim snagama BiH.⁷⁶
- Misija **Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine (VSTVBiH)** je da osigura očuvanje nezavisnog, nepristrasnog i profesionalnog pravosuđa u BiH u skladu sa zakonskim mandatom. VSTVBiH je uspostavljen kao nezavisno i samostalno tijelo, osnovano zakonom na državnom nivou, nakon prijenosa ovlaštenja sa enti-

73 Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Dostupno na: <http://www.ombudsmen.gov.ba/IndexEn.aspx>

74 Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine.; Zajedničke komisije. Dostupno na: https://www.parlament.ba/sadrzaj/komisije/zajednicke_komisije/odbrana/Default.aspx?id=28478&mid=1&langTag=en-US

75 Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine. Dostupno na: <http://www.mod.gov.ba/hr/text.asp?id=22>

76 Parlamentarni vojni povjerenik. Dostupno na: https://www.parlament.ba/sadrzaj/komisije/ostalo/vojni_povjerenik/default.aspx?id=3188&mid=1&langTag=bs-BA

teta u skladu s njihovim ustavnim ovlaštenjima. Odgovornosti VSTVBiH-a, kao državne institucije, odnose se na sve nivoe državne vlasti, uključujući i Brčko distrikt BiH i sve sudove i tužilaštva, uz određena ograničenja kada je riječ o ustavnim sudovima.⁷⁷

Bitno je spomenuti i Odbor za žalbe građana na rad policijskih službenika u policijskim tijelima BiH, nezavisne odbore za odabir i nadgledanje rada policijskih komesara i Nezavisni odbor za monitoring.

- **Odbor za žalbe građana na rad policijskih službenika u policijskim tijelima BiH** je nezavisno tijelo Parlamentarne skupštine BiH koje djeluje isključivo na profesionalnim osnovama, ne zastupajući, ne štiteći i ne podrivajući interese bilo koje političke stranke, registrirane organizacije, udruženja ili bilo kojeg naroda u BiH. Odbor ima sedam članova koji se biraju iz bh. konstitutivnih naroda, a čine ga građani koji nisu zaposleni u policijskim tijelima i imaju ugled u društvu. Odbor za žalbe građana nadležan je za: primanje, evidentiranje, procjenu i prosljeđivanje žalbi na postupanje policijskih službenika BiH, kao i njihovo upućivanje nadležnim policijskim tijelima; praćenje faze u kojoj se predmet nalazi; iniciranje odgovarajućeg postupka protiv podnosioca žalbe u slučaju lažne ili tendenciozne žalbe; vođenje evidencija i baza podataka o žalbama građana protiv policijskih službenika BiH, rezultatima istrage i drugim elementima na osnovu kojih je pokrenut disciplinski ili krivični postupak, kao i davanje svih informacija podnosiocu žalbe vezanih za njegovu žalbu.⁷⁸
- **Nezavisni odbori za odabir i nadgledanje rada policijskih komesara** sastoje se od sedam članova, od kojih je pet građana koji nisu zaposleni ni u jednom policijskom tijelu u BiH, jednog državnog službenika koji nije zaposlen u policiji i jednog člana koji više nije aktivan u policijskim snagama. Nezavisni komiteti su tijela kantonalnih/entitetskih skupština koja biraju komesare/direktore policije i nadgledaju njezin/njegov rad tokom perioda od četiri godine.

---

⁷⁷ Visoko sudsko i tužilačko vijeće <http://www.hjpc.ba/>

⁷⁸ Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine; Zajedničke komisije: https://www.parlament.ba/sadrzaj/komisije/ostalo/zalbe/default.aspx?id=3176&mid=1&template_id=5&langTag=en-US

- **Nezavisna komisija za praćenje uvjeta boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava osoba nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine** vrši praćenje rada zavoda samostalno ili zajedno sa inspektorskim ili drugim nadzornim organima, kao i u saradnji s međunarodnim i drugim institucijama nadležnim za praćenje i ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu sa zakonom i odgovarajućim međunarodnim dokumentima. Godišnji izvještaj o radu Komisija dostavlja Parlamentarnoj skupštini BiH i Ministarstvu pravde BiH s ciljem poduzimanja odgovarajućih radnji ili mjera u skladu sa zakonom. Parlamentarna skupština BiH imenuje i razrješava Nezavisnu komisiju.⁷⁹

Organizacije civilnog društva postaju sve više uključene u nadgledanje i nadzor institucija sigurnosti u BiH. Centar civilnih inicijativa, naprimjer, nadgleda rad Vlade Federacije BiH i, povremeno, u sklopu ove inicijative, Federalni MUP mora dostaviti informacije o nekim od svojih aktivnosti te o progresu. Ako neke organizacije zatraže informaciju na osnovu zakona o slobodi pristupa informacijama, institucija je obavezna da djeluje po tom zahtjevu.⁸⁰

- Pored toga, građani iz organizacija civilnog društva uključeni su u rad općinskih vijeća sigurnosti gdje oni postoje. Vijeće sigurnosti okuplja se jednom mjesečno, i to je forum u kojem svako može postaviti pitanje i dobiti odgovor. U Zeničko-dobojskom kantonu na nivou općina postoji inicijativa pod nazivom “Forum sigurnosti građana” koja obuhvaća predstavnike organizacija civilnog društva. Ovi forumi se koriste za prevenciju i borbu protiv kriminala. Druga sigurnosna inicijativa namijenjena građanima je “Dani otvorenih vrata”. Savjetodavni odbori na nivou općinskih vijeća inicirani su u sklopu projekta “Rad policije

⁷⁹ Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine; Zajedničke komisije. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/sadrzaj/komisije/ostalo/sankcije/default.aspx?mid=2&id=28130&langTag=en-US>

⁸⁰ Službeni glasnik BiH 28/00.

u zajednici“ i oni su tijela koja razmatraju i predlažu različite sigurnosne inicijative. Oni od institucije sektora sigurnosti mogu zatražiti objašnjenje njezinog stava o određenom pitanju, predložiti način na koji treba riješiti određeni sigurnosni problem, te tako doprinijeti poboljšanju sigurnosne situacije u svojoj zajednici.

- Organizacije civilnog društva ili građani su također uključeni u rad **javnih žalbenih biroa**.⁸¹ Ovi biroji služe za prikupljanje komentara na rad policije, prijedloga za poboljšanje njihovog rada i žalbi na rad policije koje može uputiti bilo koji građanin. Ovakve žalbe se upućuju javnim žalbenim biroima i/ili jedinicama za profesionalne standarde koji postoje u svim ministarstvima unutrašnjih poslova širom BiH.

4.2 Učešće žena u sektoru sigurnosti Bosne i Hercegovine

Rodna ravnopravnost i jačanje položaja žena su jedan od osam stupova Globalnih milenijskih razvojnih ciljeva u borbi protiv siromaštva. Kao jedan od najvažnijih prioriteta 21. stoljeća prepoznata je ne samo rodna ravnopravnost nego i deseta godišnjica Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 “Žene, mir i sigurnost”, obilježena u 2010. godini. Ona podsjeća da ako u dugoročnom periodu želimo postići mir i stabilnost onda bi trebalo ojačati učešće žena u rješavanju sukoba, izgradnji mira, očuvanju mira, medijaciji i svim drugim oblicima konstruktivnog donošenja odluka. U skladu s ovim ciljem, institucije sektora sigurnosti u BiH su napravile značajne iskorake ka mijenjaju vlastitih statistika te povećanju broja žena zaposlenih u sektoru sigurnosti.

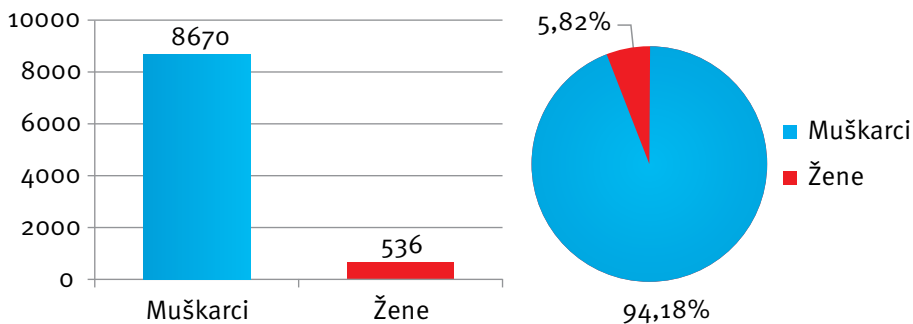
4.2.1 Zastupljenost muškaraca i žena u policijskim i oružanim snagama BiH

Uprkos aktuelnim naporima da se poveća broj žena u sektoru sigurnosti u BiH, one su još uvijek nedovoljno zastupljene i u policiji i u oružanim snagama, kako je predstavljeno u sljedećim prikazima:

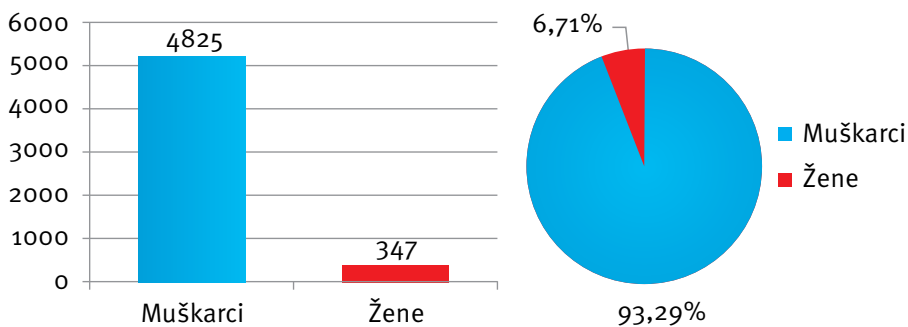
⁸¹ Više informacija na: Vaša policija; “Javni žalbeni uredi”. Dostupno na: http://www.vasapolicija.ba/loc/template.wbsp?wbf_id=4

Prikaz 1 - Odnos broja muškaraca i žena u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine⁸²

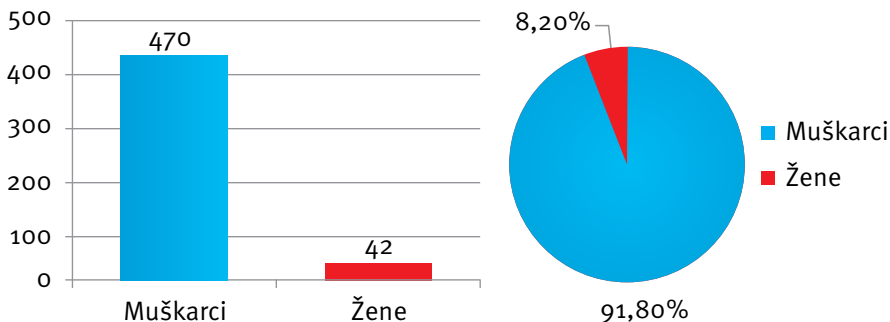
Prikaz 2 - Odnos broja muškaraca i žena policijskih službenika u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske⁸³

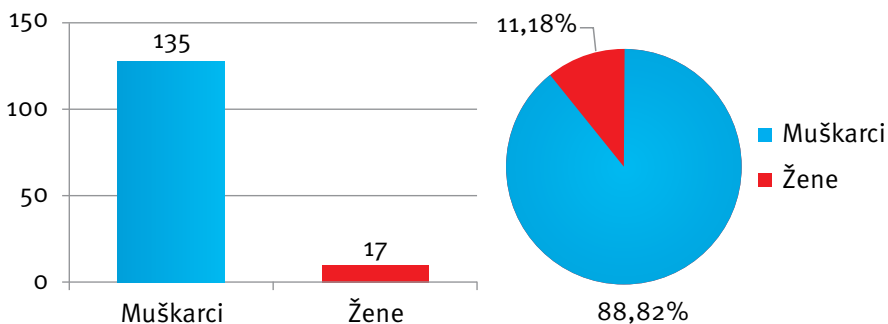
82 Podaci od 30. juna 2011. godine, dostavljeni od Ministarstva odbrane BiH.

83 Podaci iz novembra 2010. godine, dostavljeni od Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske.

Prikaz 3 - Odnos broja muškaraca i žena policijskih službenika u Federaciji Bosne i Hercegovine⁸⁴

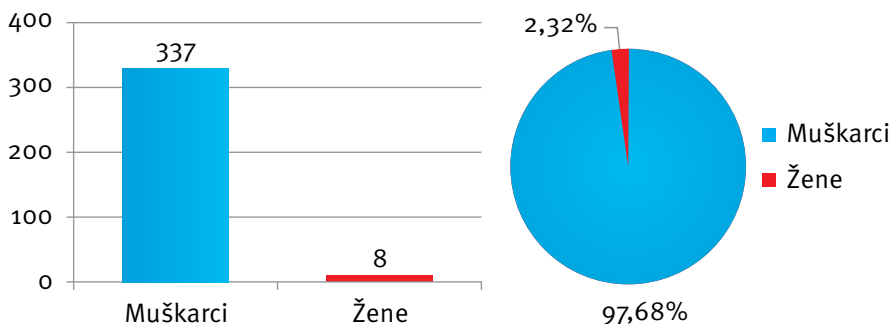
Prikaz 4 - Učešće muškaraca i žena u mirovnim operacijama (policijskim snagama) u periodu od 2000. do 2011. godine⁸⁵

⁸⁴ Podaci iz decembra 2010. godine, dostavljeni od Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova

⁸⁵ Preuzeto iz Izvještaja o implementaciji Akcionog plana o provedbi UNSCR-a 1325 "Žene, mir i sigurnost" u BiH za 2011. godinu Agencije za ravnopravnost spolova BiH. *Učešće žena u policijskim mirovnim operacijama u Liberiji, Kipru, Sudanu, Haitiju i Istočnom Timoru.*

Prikaz 5 - Učešće muškaraca i žena u mirovnim operacijama (Oružane snage BiH) u periodu 2000-2010. godine⁸⁶

Kao što se vidi iz ovih prikaza, Bosna i Hercegovina još uvijek mora raditi na dostizanju iznosa od 10 posto zastupljenosti žena u institucijama sektora sigurnosti, to jest njezinim policijskim i oružanim snagama, kako se neprestano navodi u njezinim strategijama, kao što su srednjoročne strategije Ministarstva sigurnosti ili Ministarstva odbrane BiH. Štaviše, takva ohrabrujuća statistika (s obzirom na to da je skoro dostigla 10 posto, ili čak više od 10 posto u zastupljenosti policijskih službenica u mirovnim operacijama) još više je diskutabilna ima li se u vidu priroda poslova koje žene policijske službenice i pripadnice Oružanih snaga BiH obavljaju.

U jednom od kontingenata upućenih u vojnu misiju ISAF u Afganistanu raspoređeno je samo 1,32 posto žena pripadnica Oružanih snaga. Broj policijskih službenica u mirovnim misijama je veći s obzirom na činjenicu da je i priroda policijskog posla u mirovnim misijama sigurnija, a prisutna je i solidna finansijska perspektiva.

Od 536 žena koliko je zaposleno u Oružanim snagama BiH (5,8 posto), njih 55 su oficiri, 124 su podoficiri, 199 vojnika i 158 civila.

⁸⁶ Ibid. Učešće žena u vojnim mirovnim operacijama u Etiopiji/Eritreji, NUS Irak i Irak.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

U policijskom odjelu Federacije BiH, od 42 žene policijske službenice (8,20 posto) je⁸⁷:

- o Direktor policije⁸⁸
- 2 nezavisna inspektora – 8,33 posto,
- 1 viši inspektor – 3,7 posto,
- 10 inspektora – 15,15 posto,
- 5 mlađih policijskih inspektora – 6,41 posto,
- 1 viši narednik – 1,28 posto,
- 2 narednika – 2,19 posto
- 21 viši policijski službenik – 15,91 posto, i
- o policijskih službenika
- Nijedna žena nije zaposlena na poziciji glavnog inspektora općih poslova, inspektora općih poslova ili na poziciji glavnog inspektora.

Ovi primjeri dokazuju ne samo nedovoljnu zastupljenost žena u oružanim i policijskim snagama u Bosni i Hercegovini nego znače i to da će tek nekolicina žena policajki odnosno pripadnica oružanih snaga u dogledno vrijeme moći dostići nivoe odlučivanja do kojih se može doći samo hijerarhijski i postepenim promoviranjem (čin po čin). Ako u ovom trenutku nema dovoljno žena na početnom i višim nivoima, teško je očekivati da će cilj od 10 posto biti postignut u narednim godinama.

Učešće žena u Ministarstvu odbrane u odnosu na ukupan broj zaposlenika je 41,5 posto. U Oružanim snagama BiH je 28 posto žena civilnih osoba, dok je 5,8 posto žena profesionalnih vojnih osoba. Žena je također i zamjenica ministra odbrane. Sljedeća tabela predstavlja broj žena na rukovodećim pozicijama u nekim od institucija sektora sigurnosti u BiH, kako je navedeno u Izvještaju o provedbi UNSCR 1325 “Žene, mir i sigurnost“ u BiH:

---

⁸⁷ Podaci iz decembra 2010.godine, dostavljeni od Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova.

⁸⁸ U Republici Srpskoj je direktor policije također muškarac, kao što je slučaj i u svim kantonalnim policijskim upravama (na kantonalnom nivou se radi o policijskim komesarima).

Tabela 2 - Procenat zaposlenih žena i žena na rukovodećim pozicijama u sektoru sigurnosti u BiH

Institucija	% žena / svi zaposleni	% žena na rukovodećim pozicijama/ sve rukovodeće pozicije
Ministarstvo sigurnosti	48.73	26
SIPA	14	0.53
Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova	56	4
Federalna uprava policije	18	8

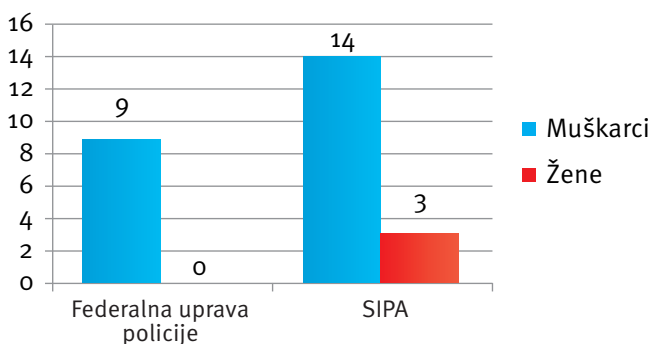
Ipak, postoji i zapažen trend povećanja broja muškaraca i žena koji se prijavljuju na poslove u sektoru sigurnosti. Jedna od boljih praksi povećanja učešća žena u službi je oglas za posao u Graničnoj policiji BiH za 50 kadeta koji je jasno naveo da prednost imaju žene kandidati ako ispunjavaju sve neophodne uvjete. Praksa pružanja podjednakih uvjeta i muškarcima i ženama istaknuta je od nekoliko ispitanika.

Neki od ispitanika smatrali su da je u periodu recesije finansijski aspekt logično objašnjenje ovakvog trenda većeg interesiranja za poslove u različitim ministarstvima, policijskim i oružanim snagama. Poslovi u sektoru sigurnosti (i svim drugim državnim službama) smatraju se dugoročnim i poslovima koji omogućavaju ekonomsku sigurnost i stabilnost.

Iz ovih ali i drugih razloga broj onih koji napuštaju sektor sigurnosti u BiH je nizak.

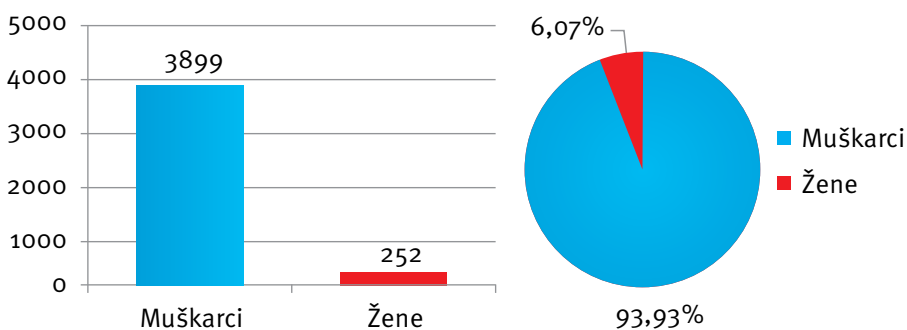
Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Prikaz 6 - Stopa prestanka radnog odnosa⁸⁹ u Federalnoj upravi policije i Državnoj agenciji za sigurnost i zaštitu (SIPA) za 2010. godinu

Druge institucije obuhvaćene ovim istraživanjem izjavile su da je najčešće razlog za napuštanje službe penzioniranje. Takav je slučaj i u stepenu napuštanja službe osoblja u Oružanim snagama BiH.

Prikaz 7 - Prestanak vojne službe u Oružanim snagama BiH u periodu od 1. januara 2006. do 31. decembra 2010.

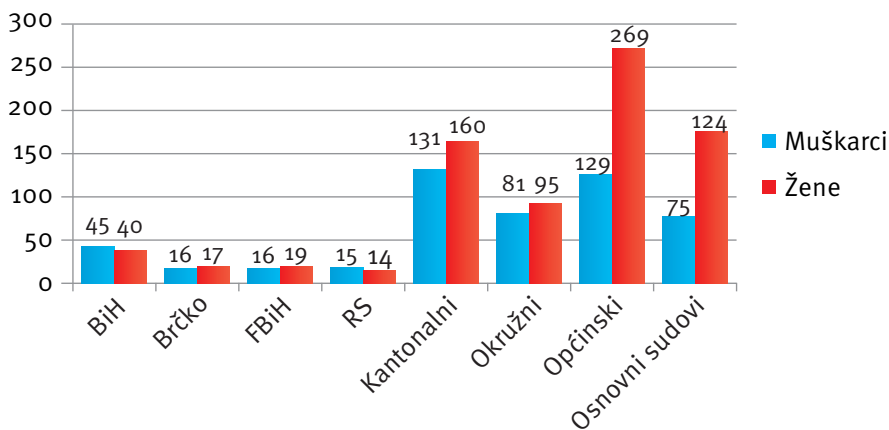
⁸⁹ Pod prestankom radnog odnosa se smatra prestanak iz različitih razloga, uključujući penzionisanje, otkaze, promjenu posla, ili druge razloge. Podaci su dostavljeni od navedenih institucija u toku ovog istraživanja, a odnose se na 2010. godinu.

Interesantno je spomenuti da nikada nijedna žena pripadnica OSBiH nije otpuštena iz službe zbog disciplinske kazne, nedovoljnog stepena profesionalizma, hapšenja ili nedovoljnih akademskih kvalifikacija.

Tokom konsultacija, predstavnici organizacija civilnog društva su iznova ukazivali na disbalanse u rukovodećim pozicijama u sektoru sigurnosti, te konkretno na činjenicu da nijedna žena ne obnaša dužnost policijskog komesara. Nekoliko ispitanika je također napomenulo da su plaće ženskih članova osoblja niže od plaća koje primaju muškarci na istim pozicijama unutar istih institucija. Zakonom je, naime, zagarantirana jednaka plaća, ali je nerijetko drugačiji slučaj u praksi.

4.2.2 Zastupljenost muškaraca i žena u sektoru pravosuđa na različitim nivoima u BiH⁹⁰

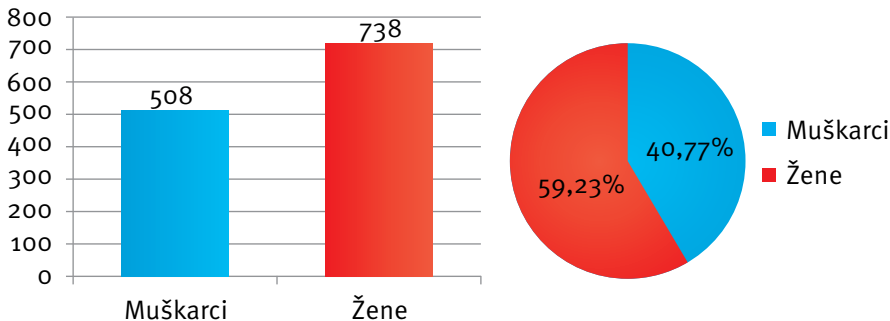
Prikaz 8 - Odnos spolova sudija i tužilaca na nivou države/entiteta/distrikta/kantona/općina

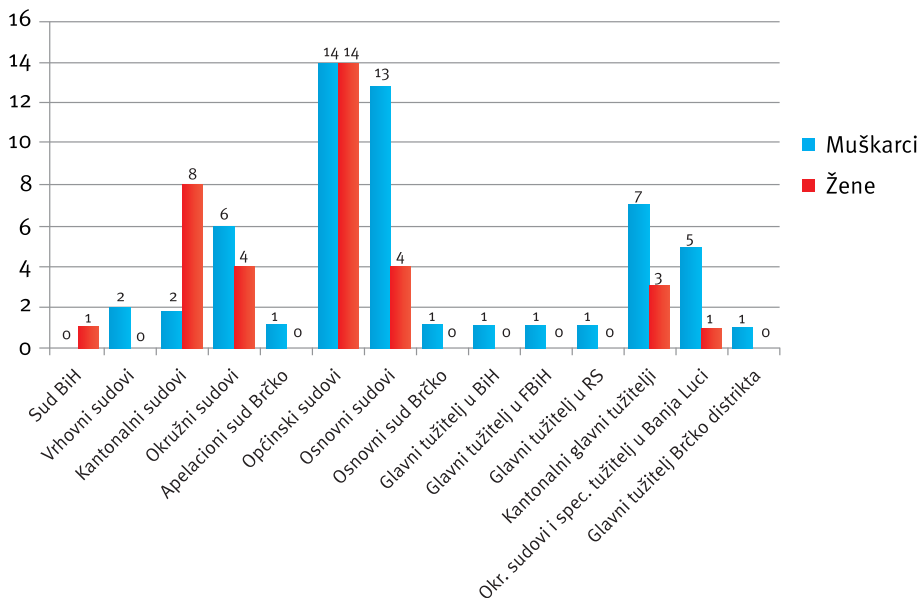
⁹⁰ Svi podaci koji se odnose na odnos spolova u sektoru pravosuđa koji su ovdje predstavljani dostavljeni su od Visokog sudskog i tužilačkog vijeća i odnose se na 2010. godinu.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Prikaz 9 - Odnos spolova sudija i tužilaca u svim pravosudnim institucijama u BiH

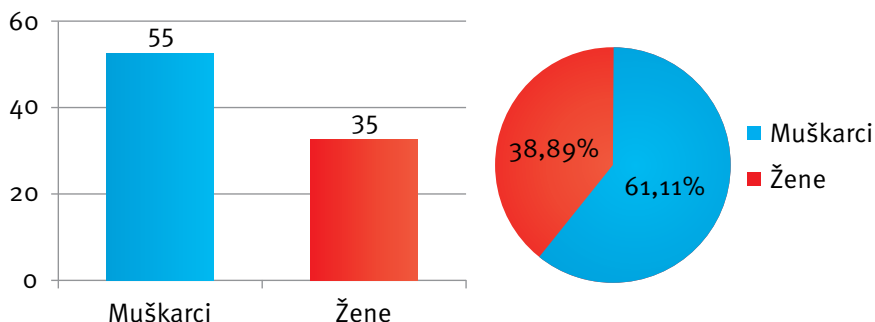

Prikaz 10 - Odnos spolova predsjednika sudova i glavnih tužilaca u pravosudnim institucijama na različitim nivoima u Bosni i Hercegovini

Prikaz 11 - Odnos spolova kod ukupnog broja predsjednika sudova i glavnih tužilaca u BiH

Podjednako kako se sektori oružanih snaga i policije smatraju muškim zanimanjima tako su mnogi naši ispitanici tvrdili i da sektorom pravosuđa dominiraju žene. Nekoliko njih reklo je da je “rad u pravosuđu težak i ne tako ekonomski prosperitetan posao“ i da se stoga on radije “daje“ ženama. Iz datih prikaza može se vidjeti da sektor pravosuđa, za razliku od vojske i policije na svim nivoima, može biti primjer ravnoteže i zastupljenosti spolova radnika u BiH.

Ove brojke bi ipak trebale biti detaljnije analizirane. Dok je na nivou općinskih predsjednika sudova jednak broj žena i muškaraca, žene su još uvijek nedovoljno zastupljene na nivou predsjednika osnovnih sudova. Također je evidentno da je tek nekoliko žena imenovano za glavnog tužioca na različitim nivoima u BiH. S druge strane, pozitivan primjer predstavlja broj žena sudija i tužilaca na različitim nivoima u BiH općenito, a posebno na općinskim sudovima.

Kako je naveo jedan od kantonalnih sudija, žrtve ne prijavljuju slučajeve diskriminacije jer ne vjeruju da će pravda biti zadovoljena. Povećanje broja žena na pozicijama sudija, tužilaca, kao i u policiji i oružanim snagama, moglo bi doprinijeti boljim rezultatima u ispitivanju i procesuiranju rodno zasnovanog nasilja. Jednako je važno da su ove žene rodno senzibilne te da imaju volju adresirati pitanja diskriminacije po

osnovu spola na adekvatan način. Zbog ovih, kao i razloga jednakih mogućnosti, iako smo objektivno zadovoljni brojem žena u sektoru pravosuđa u BiH, trebalo bi biti više prilika za žene na najvišim nivoima unutar pravosuđa.

4.3 Promotivni naponi ka povećanju broja žena u sektoru sigurnosti u BiH

Ovo istraživanje je otkrilo da se povećava broj žena koje se priključuju sektoru sigurnosti u BiH.

Iako je većina ispitanika smatrala da je finansijski faktor glavni razlog što se sve više žena pridružuje policijskim i oružanim snagama, naša analiza ukazuje na to da su postojeće aktivnosti na povećanju broja žena u sigurnosnim strukturama u nekim regijama u BiH također tome doprinijele.

Kao što je spomenuto, poslovi unutar sektora sigurnosti tradicionalno se smatraju uglavnom muškim poslovima, pa su kampanje za pridobijanje ženske populacije dobar način za preispitivanje ovakvih stavova.

Ipak, ovakve kampanje bi trebalo provesti na rodno osjetljiv način, kako vizuelno tako i verbalno. Žene moraju saznati da su fizički zahtjevi prilagođeni i da mogu dobiti posao u policijskim snagama čak i ako nemaju fizičku snagu i kondiciju muškaraca.

Postoje primjeri institucija sektora sigurnosti koje posebno naglašavaju da će povlaštenost u prijemu na posao biti data ženama u slučaju da ispunjavaju sve potrebne zahtjeve. Takav je i primjer u konkursima Granične policije BiH.

Oružane snage BiH u svojim promotivnim materijalima ne spominju izričito žene, ali oni obično sadrže fotografije i pripadnika i pripadnica

Oružanih snaga. Drugi pozitivan primjer je kampanja “Brži, bolji, jači”, koja je napravljena u saradnji EUPM-a i bh. agencija za provedbu zakona, kojom se cilja na promoviranje policijskih kapaciteta i izgradnju povjerenja između građana i policijskih struktura. Policajke su prisutne na svim promotivnim materijalima u okviru te kampanje.

Dodatni primjer dobre prakse u promoviranju poslova u policijskoj službi uočen je i u projektu “Rad policije u zajednici“. U sklopu ovog projekta, nadležna ministarstva zajedno s organizacijama civilnog društva koje se bave ravnopravnošću spolova posjetila su škole u 12 općina u BiH i mladima i djevojkama predstavili prednosti policijske službe.

Druge institucije tvrde da promoviraju principe rodne ravnopravnosti, ali nemaju promotivne aktivnosti dizajnirane uzimajući u obzir rodnu perspektivu, kao što su promotivni materijali koji prikazuju i žene i muškarce i koji koriste rodno zasnovan jezik. Ovo je oblast u kojoj postoji veliki potencijal, a zajedničke inicijative uz relevantne zakonodavne procese mogu imati značajan utjecaj na zapošljavanje i zadržavanje u službi žena u različitim institucijama sektora sigurnosti.

U zaključku je potrebno naglasiti da iako učesnici/ce konsultacija nisu identificirali nikakve formalne barijere većem učešću žena oni su naveli nekoliko neformalnih i kontekstualnih prepreka. Žene se često nerado prijavljuju na više rukovodeće pozicije samo iz razloga što bi im bilo teško uskladiti porodične i profesionalne obaveze. Zaposlene žene u BiH većinom funkcioniraju unutar okvira tradicionalne uloge žene, gdje žena ima daleko veću odgovornost za brigu o djetetu i domaćinstvu od svog partnera. Kultura i tradicija, zajedno s nedostatkom pristupačne i fleksibilne dječije zaštite, od žena na vodećim pozicijama traže veliku žrtvu, pa se mnoge odlučuju za obavljanje manje zahtjevnih poslova. Pozitivno je to da nekoliko žena koje su učestvovala u našim konsultacijama, a koje zauzimaju visoke rukovodeće pozicije, uživaju autoritet i poštovanje svojih podređenih i kolega. Navedeno je nekoliko prijedloga za povećanje broja žena na rukovodećim i visokim operativnim pozicijama u sekto-

ru sigurnosti. Jedan od načina je aktivno podsticanje žena da se prijave na rukovodeće pozicije u snagama sigurnosti. Pored toga, suprotstavljanje rodnim stereotipima treba da počne još u toku obrazovanja tako što će se dati veći značaj profesionalnoj ulozi žene umjesto njenoj ulozi domaćice.

4.4 Institucionalne obuke o rodnim pitanjima

Jasno je prepoznato da u provedbi politika, praksi i svakodnevnim postupcima obuka o pravilima i procedurama ima ključnu ulogu. Obuke su osnovna sredstva za upoznavanje osoblja s novim politikama, za razvoj praktičnih vještina za rješavanje određenih pitanja i za podizanje nivoa razumijevanja značaja rodnih pitanja u reformi sektora sigurnosti. Nadalje, jednako kako nepoštivanje zakona šteti (lat. *ignorantia iuris nocet*) tako i nepoznavanje rodnih pitanja i neosjetljivost na njih narušavaju socijalni napredak, a to se može spriječiti djelotvornom obukom zaposlenih u sektoru sigurnosti.

Ovo istraživanje ispituje i inicijative za obuku o rodnim pitanjima širom sektora sigurnosti u BiH. Ispitanicima su postavljena pitanja o tome učestvuju li u nekoj obuci, ko je organizirao tu obuku i na koju temu.

Opći zaključak koji proizlazi iz ovog istraživanja je da za državne službenike/ce u BiH ne postoji odgovarajuća obuka o tome šta je rod te o značaju integracije rodnih pitanja u sektor sigurnosti. Izazov na koji je potrebno odgovoriti je taj da obuke o rodnim pitanjima i sigurnosti nisu ponuđene svim relevantnim zaposlenicima, a često se dešava da isti članovi osoblja stalno pohađaju radionice i seminare o rodnim pitanjima.

Istovremeno, ovo istraživanje identificiralo je i neke obećavajuće aktivnosti. Agencija za ravnopravnost spolova BiH, zajedno s gender centrima Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, organizira razne seminare o rodnim pitanjima. Međutim, ministarstva ne prakticiraju da

sama organiziraju obuke o rodnim pitanjima u okviru svoje institucije, prateće obuke ili ponovne obuke.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH je u saradnji s Agencijom za državnu službu BiH organizirala obuke za rukovodeće državne službenike/službenice. Obuku je pohađalo oko 100 polaznika. Obuka je sadržavala module: koncept roda i gender mainstreaming, međunarodni i domaći pravni okvir iz oblasti ravnopravnosti spolova i integracija principa ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti. Nakon toga su održane obuke za sve zvanične edukatore **Agencije za državnu službu BiH** kako bi se relevantni gender moduli mogli integritirati u već postojeće obuke. Navedeni proces obuka je nastavljen tokom 2011. Isti sistematski pristup imaju i entitetski gender centri koji redovno provode obuke i saraduju s entitetskim agencijama za državnu službu.

Osim Agencije za ravnopravnost spolova BiH, seminare i obuke pružaju i druge organizacije: *«Postoje obuke, surađujemo s policijskim akademijama u Sarajevu i Turskoj, na primjer. Također imamo predavanja o rodnoj ravnopravnosti za policijske službenike. Nekoliko puta godišnje držimo predavanja u srednjim školama na kojima govorimo o nasilju u porodici, diskriminaciji i sličnim temama. Nadalje, OSCE i EUPM pružaju mnogo obuka i seminara za naše uposlenike.»*⁹¹

Što se tiče sektora pravosuđa, dužnost svakog sudije je da godišnje posveti četiri dana profesionalnom razvoju i obuci, a ravnopravnost spolova je jedna od ponuđenih tema. Ova tema je također obuhvaćena u Modulu 1 uvodne obuke za sudije i tužioce.⁹²

⁹¹ Sagovornik/ca u Ministarstvu unutrašnjih poslova Kantona Livno

⁹² Moduli za Uvodnu obuku za sudije i tužioce dostupni su na: http://www.rs.cest.gov.ba/index.php?option=com_docman&task=view_category&Itemid=30&subcat=54&catid=34&limitstart=0&limit=15&lang=lat i http://www.fbih.cest.gov.ba/index.php?option=com_docman&task=view_category&Itemid=29&subcat=2&catid=59&limitstart=0&limit=20

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Neuključivanje svih relevantnih zaposlenika u obuku ostavlja praznine u provedbi pravila, te će samo uvođenje obavezne obuke o rodnim pitanjima za sve zaposlenike, uključujući i redovna interna obnavljanja znanja, imati trajan efekt na svakodnevno ponašanje i percepcije te na institucionalnu kulturu institucija sektora sigurnosti u budućnosti.

Iako je još uvijek potrebno poboljšati sistematske i obuke koje su krojene po mjeri specifičnih institucija, pozitivno je to da je 2010. godina, kao 10. godišnjica Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325, intenzivirala seminare i radionice koji su doprinijeli boljem shvaćanju koncepta roda i značaja integriranja roda u sektor sigurnosti u BiH.

Naš ispitanik iz Oružanih snaga BiH je istakao redovne kurseve o ljudskim pravima koje pohađaju pripadnici Oružanih snaga BiH. Slični kursevi postoje i u drugim institucijama. Generalni inspektorat Ministarstva odbrane pruža određenu obuku o kodeksu ponašanja u kojoj je posebna pažnja posvećena rodnim pitanjima. Iako je osigurana obuka na ovu temu, u Inspektoratu ne radi nijedna žena. Tokom 2010. godine Državna agencija za istrage i zaštitu održala je obuku za svoje osoblje o temi *«Integracija rodnih pitanja u zakone, strategije i politike»*. S obzirom na svoj mandat, ova institucija pruža i do sada je pružala uglavnom obuku o trgovini ljudima, dok Granična policija BiH uglavnom provodi obuku o krijumčarenju ljudi i ilegalnim migracijama.

Uprkos svemu navedenom, do sada su većinom žene učestvovala u ovim obukama, što može biti potencijalna prepreka u podizanju svijesti muškaraca o rodnim pitanjima. Pored toga, opći utisak je da se rodna pitanja uglavnom posmatraju kao ženska problematika.

Pozitivno je to da se praksa nesistematičnog provođenja obuka unutar institucija sektora sigurnosti u BiH ipak sve više napušta. Standardizirane obuke se već provode u okviru Ministarstva odbrane, a Agencija za ravnopravnost spolova BiH je u saradnji s EUPM-om provela obuke za nastavnike i trenere policijskih akademija i Agencije za obuku kako bi se pi-

tanje ravnopravnosti spolova u sigurnosnom sektoru sistematski integriralo u oblast sigurnosti kroz izmjene u dopune nastavnih planova i programa. Osim toga, Agencija nastoji koordinirati sve aktivnosti koje međunarodne i druge organizacije provode, uključujući obuke o rodnim pitanjima. Naprimjer, dok je Agencija sa EUPM-om provodila spomenute obuke nastavnika policijskih akademija, UNDP je radio obuke policijskih službenika i zaposlenika unutar entitetskih MUP-ova, kao i obuke za pravosuđe. Dakle aktivnosti se sve više nadopunjuju i postaju kompatibilne.

5. EFIKASNO PRUŽANJE USLUGA SIGURNOSTI I PRAVOSUĐA

Institucije sektora sigurnosti imaju zahtjevan zadatak kombiniranja i pomirenja dvaju rodno zasnovanih pristupa: onoga unutar svojih vlastitih struktura, kao i interakciju s vanjskim akterima. Prva grupa o kojoj smo govorili u prethodnom poglavlju podrazumijeva čitavo osoblje sektora sigurnosti (dakle policijske službenike, oružane snage, čuvare zatvora, sudije ili tužioce), dok druga grupa, o kojoj ćemo govoriti u narednom poglavlju, uključuje korisnike sigurnosnih usluga, kao što su žrtve nasilja, svjedoci/svjedokinje ili zatvorenici/zatvorenice.

Ovo poglavlje istražuje pružaju li institucije sektora sigurnosti i, ako je odgovor potvrđan, kako usluge sigurnosti i pravde ženama i muškarcima, dječacima i djevojčicama, kao i na koji način civilno društvo doprinosi u nadzoru nad rodno osjetljivom reformom sektora sigurnosti. Također, ovo poglavlje ima za cilj navesti neke najvažnije institucionalne politike, inicijative i tijela koja djeluju s ciljem integracija rodno specifičnih potreba korisnika sektora sigurnosti: žrtava, svjedoka ili zatvorenika. Preciznije, osvrnut ćemo se na to a) koji relevantni dokumenti se bave pitanjima kao što su seksualno uznemiravanje, diskriminacija ili trgovina ljudima, i b) koja infrastruktura i mehanizmi podrške se nude žrtvama obiteljskog nasilja, svjedocima i zatvorenicima.

5.1 Normativni akti i inicijative unutar sektora sigurnosti s ciljem borbe protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja

Uz veći broj zakona o kojima je bilo govora u poglavlju o općem zakonskom okviru, postoje i drugi akti, strategije i inicijative koji doprinose borbi protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja, kao što je to seksualno uznemiravanje, obiteljsko nasilje ili trgovina ljudskim bićima. U ovom kontekstu važno je spomenuti da je Ministarstvo pravosuđa Tuzlanskog kantona sudjelovalo u pripremi Analize o poštivanju ljudskih prava u Tuzli (2009).

Drugi primjer je dokument “Protokol o mehanizmima za borbu protiv obiteljskog nasilja u Kantonu 10”⁹³ koji podsjeća da je osnovni princip u borbi protiv porodičnog nasilja shvaćanje problema na općem, društvenom nivou, a ne na privatnom. Protokol dalje naglašava da porodična prevencija ima tri aspekta: primarna prevencija (prevencija nasilja, kampanje za podizanje nivoa svijesti, edukacija i programi za djecu i adolescente); sekundarna prevencija (identifikacija faktora rizika i rizičnih grupa, podrška, uvođenje SOS linija i pravne pomoći); te tercijarna prevencija (implementacija klauzula koje su u vezi s prevencijom daljnjeg nasilja, kao što su pružanje pravne pomoći žrtvama nasilja, otvaranje sigurnih kuća, odgovarajuće policijske intervencije, donošenje sudskih presuda i rad s počiniocima nasilja).

Još jedan pozitivan primjer je protokol “Vlašičke procedure”⁹⁴, koji su potpisali predstavnici države, entiteta, kantona, distrikta i organizacija civilnog društva. Ovaj protokol regulira problem trgovine ljudima na efi-

⁹³ I u drugim kantonima su potpisani slični protokoli.

⁹⁴ “Vlašičke procedure”, dokument koji su 29. jula 2005. godine potpisali državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija, predstavnici Tužilaštva BiH, Tužilaštva FBiH, Tužilaštva RS-a, Javnog tužilaštva Brčko Distrikta, Ministarstva sigurnosti BiH (SIPA, Granična policija BiH, Sektor za migracije i azil), Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva unutrašnjih poslova RS-a, Policije Brčko distrikta te nevladinih organizacija “HO Međunarodni forum solidarnosti”, Gračanica, “Žena BiH”, Mostar, “Lara”, Bijeljina, “La Strada”, “Centar za terapiju žena – Medica”, Zenica, “Vaša prava”, kao i Međunarodne organizacije za migracije – IOM,

kasan način, definirajući ko su žrtve trgovine ljudima, od čega se trebaju sastojati odgovarajuće zakonske i policijske procedure, te šta treba sadržavati odgovarajuća podrška žrtvama trgovine ljudima od vladinih i nevladinih institucija.

Svi ovi protokoli se mogu uzeti kao primjeri dobre prakse u kategoriji relevantnih dokumenata u BiH. Ovi dokumenti sadrže objašnjenje i informacije o mehanizmima koji se bave pitanjima sigurnosti i demonstriraju međuopćinsku saradnju, kao i saradnju vlade i nevladinih organizacija u borbi protiv nasilja. Ove politike naglašavaju da su nasilje, diskriminacija i zlostavljanje opći problem i da pozivaju na zajedničku akciju, reakciju i prevenciju. Isto tako, pilot-projekt VSTV-a je pokrenut s ciljem postizanja boljeg nivoa zaštite žrtava i svjedoka pred sudovima BiH.

5.2 Procedure i infrastruktura na raspolaganju korisnicima usluga sektora sigurnosti

U saradnji s nevladinim organizacijama i lokalnim općinama, neke institucije sektora sigurnosti čine značajne napore kako bi osigurale da procedure i objekti uzimaju u obzir različite potrebe žena i muškaraca. Kako se moglo i očekivati, veličina administrativnih jedinica određuje opseg infrastrukture koju ove institucije nude onima koji koriste njihove usluga. Konkretno, među institucijama pravosuđa, neke priznaju (Ministarstvo pravosuđa Hercegovačko-neretvanskog kantona, Kantona 10, ili Republike Srpske) da ne mogu pružiti nikakvu posebnu infrastrukturu za žene žrtve porodičnog nasilja ili seksualnog zlostavljanja. Neke druge institucije, kao ministarstva pravosuđa Unsko-sanskog kantona, Bosansko-podrinjskog kantona, ili Tuzlanskog kantona, pružaju samo ograničenu pomoć unutar lokalnih centara za socijalni rad (Bosansko-podrinjski kanton), koordiniranih sigurnih kuća (Unsko-sanski kanton) ili centara za besplatnu pravnu pomoć (Tuzlanski kanton).

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Ako se govori o policiji, u nekim kantonima ili regijama nema posebnih prostorija za ispitivanje u policijskim stanicama (npr. u Unsko-sanskom kantonu ili Posavskom kantonu, gdje su se sagovornici žalili na opći nedostatak prostora), dok druge institucije mogu priuštiti takvu infrastrukturu. Ministarstvo unutrašnjih poslova RS-a ima posebne postupke i objekte za različite vrste žrtava ili svjedoka; ministarstva unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona i Zeničko-dobojskog kantona imaju posebne prostorije za žrtve trgovine ljudima i nasilja u porodici; u Tuzlanskom kantonu isto postoje posebne sobe za žrtve.

Također, slične pozitivne prakse navode se u nekoliko stanica Granične policije BiH, gdje postoje sobe s igračkama za djecu ili televizijom koje mogu koristiti žrtve trgovine ljudima.

Broj pitanja je identificiran u zatvorima u BiH. Zatvorska populacija u BiH iznosi oko 2.600 zatvorenika, a cijela zemlja ima 15 zatvora s kapacitetom za 2.000 zatvorenika, što znači da su trenutni kapaciteti pretrpani. Evropska zatvorska pravila navode⁹⁵: *“Specijalizirani zatvori ili dijelovi pod kontrolom liječnika moraju biti na raspolaganju za posmatranje i postupanje sa zatvorenicima koje pate od mentalnih poremećaja ili poremećaja koji ne moraju nužno potpadati pod odredbe Pravila 12.”*

BiH treba da dobije specijalnu ustanovu za forenzičku psihijatriju, kao ustanovu za potrebe cijele Bosne i Hercegovine, između ostalog i za smještaj neuračunljivih počinitelja krivičnih djela. Radi se o ustanovi koja će biti smještena na Sokocu.

Osim toga, u BiH nema odgovarajućeg zatvora za maloljetnice, dok Federacija BiH nema posebnog zatvora za maloljetne prestupnike, ali ipak je osigurala otvaranje posebnog Odjela za maloljetnike, u okviru Kazneno-popravnog zavoda u Tuzli. Premještanjem maloljetnika iz drugih ustanova različitog tipa u ovaj Odjel za maloljetnike u Tuzli samo su

⁹⁵ Preporuka 2 (2006) Odbora ministara državama članicama Evropskih zatvorskih propisa (European Prison Rules), usvojena na Odboru ministara 11. januara 2006. godine na 952. sastanku zamjenika ministara . Dostupno na: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=955747>

jednim dijelom prevladani problemi u ovoj oblasti u Federaciji BiH. U Republici Srpskoj ne postoje odvojeni zatvori za žene, ali u okviru postojećih zatvora u Banjoj Luci, Bijeljini i Kuli su posebne sekcije odvojene za žene (4-6 žena u Banjoj Luci i Bijeljini, te 12-16 u Kuli). Postoje planovi za izgradnju ženskog zatvora u RS-u u objektima zatvora Kula.⁹⁶

Unatoč velikim nedostacima kapaciteta, istraživanje je identificiralo napore kako bi se odgovorilo na potrebe žena zatvorenica. Iako je zatvor u Zenici uglavnom muški zatvor, u slučaju zatvorenica, spavaonice (gdje se obično smjesti jedna do šest osoba) se nikada ne popunjavaju osobama različitog spola. Iako su žene samo povremeno u zatvoru u Zenici, sagovornik iz tog zatvora je rekao da su one potpuno odvojene od muškaraca i da u tim slučajevima s njima rade žene službenice.

Nadalje, važno je istaći kadrovske postupke koji su uobičajeni u većini institucija sigurnosnog sektora. Ti postupci izravno utječu na korisnike/ce usluga. U ministarstvima unutrašnjih poslova FBiH i RS-a, naprimjer, imaju posebne pravilnike i posebno određene osobe za postupanje u slučajevima nasilja u porodici. Dodatno tome, nekoliko policijskih uprava širom BiH imaju posebne prostorije opremljene u dječijem stilu i namijenjene intervjuiranju maloljetnih prestupnika. Ovakve intervjuje obično obavljaju psiholozi ili socijalni radnici, u prisustvu roditelja. Policija također primjenjuje posebne procedure za hapšenje maloljetnika, što isključuje upotrebu lisica, a hapšenje se obavlja sa neoznačenim policijskim automobilom.

5.3 Lokalno vlasništvo i saradnja vladinih i organizacija civilnog društva

Postoji uvjerenje da će reforme sigurnosnog sektora biti uspješne tek ako državna vlast, međunarodna zajednica, institucije sigurnosnog sektora te regionalne i međunarodne organizacije odgovorne za razvoj politike i programiranja reforme sigurnosti budu činile napore kako bi se po-

⁹⁶ Popadić, S. 2010. Blic Online. "Zatvori u BiH opasni, kriminalci na slobodi". <http://www.blic.rs/Vesti/Republika-Srpska/208826/Zaori-u-BiH-opasni-kriminalci-na-slobodi>

stiglo lokalno vlasništvo kroz sudjelovanje civilnog društva i ženskih organizacija u aspektima reforme. U ovom dijelu ćemo identificirati probleme u saradnji, kao i obećavajuće prakse lokalnog vlasništva u BiH, što se očituje u organizaciji civilnog društva u kreiranju politika, kao i saradnji sa sigurnosnim institucijama u rješavanju rodno zasnovanog nasilja. Sudjelovanje organizacija civilnog društva u nadzoru sigurnosnog sektora su obrađeni u sekciji 4.1.6.

Primjer jakog lokalnog vlasništva su **forumi građana za sigurnost**, usmjereni na rješavanje sigurnosnih problema na lokalnom nivou. Prijedor je bio jedan od prvih gradova u kojima je ovakav forum pokrenut i razumljivo da je praksa u tom gradu najbolje razvijena. Forum sigurnosti je multidisciplinarno tijelo koje se sastoji od predstavnika iz različitih institucija sa zajedničkim problemima vezanim uz pitanja sigurnosti u općini Prijedor. U Forumu sudjeluje 26 institucija, koji uključuje nevladine organizacije (NVO), policiju, kler, nekoliko organizacija za nacionalne manjine, vatrogasce, kao i službe obrazovanja i zdravstva. Nedavno su članovi Foruma donijeli Strateški plan razvoja sigurnosti za općinu Prijedor. Forum već provodi konkretne projekte, kao što su videonadzor i utočište za napuštene pse. Putem medija provode se informativne kampanje, distribucija letaka, okrugli stolovi i posjete seoskim područjima. Na ove načine forum ima za cilj podstaknuti građane na učestvovanje u sigurnosti. Iako je ovo primjer terenskih inicijativa i lokalnog vlasništva u reformi sigurnosnog sektora, forum još uvijek nije dovoljno priznat od centralne vlasti i donatora, a trenutno nedostaje redovno finansiranje. Nadalje, Forum, zajedno sa Centrom za socijalni rad i OCD-ima, kontinuirano radi na prevenciji nasilja u porodici.

Kako tvrdi Porobić, u zagovaranju za daljnju potporu forumima sigurnosti treba uzeti u obzir nekoliko činjenica.⁹⁷ Rad sigurnosnih foruma mora se temeljiti na praćenju i vrednovanju kako bi se ocijenilo u kojoj mjeri ti forumi mogu odgovoriti na sigurnosne izazove, kao i planiranom pristupu u razvoju politika i aktivnosti foruma. U ovom trenutku nejasno je ko je

---

97 Porobić, J. (2011) Sigurnost kao usluga. Demokracija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi Vol.2 (6-7).

odgovoran za finansiranje i ko nadgleda rad foruma i mogu li javne usluge foruma biti institucionalizirane. Treba uzeti u obzir detaljnu procjenu različitih opcija kako bi se adekvatno podržala ova obećavajuća inicijativa lokalnog vlasništva.

Strategija za rad policije u zajednici u Bosni i Hercegovini odobrena je od Vijeća ministara BiH u augustu 2007.⁹⁸ Strategija ima za cilj poboljšati sigurnost i kvalitet života na lokalnom nivou, a temelji se na načelima partnerstva, saradnje i identifikacije i rješavanja problema. Strategija se temelji na ideji da policija i građani imaju zajedničku odgovornost u stvaranju sigurnog okruženja. Osim toga, potrebno je naglasiti da svrha policije nije upotreba sile, već je to služba koje se samo kriminalci trebaju bojati. Strategija i kasnije razvijen Priručnik za rad policije u zajednici⁹⁹ te Operativni priručnik za partnerstvo između policije i zajednice¹⁰⁰ prepoznaju ulogu organizacija civilnog društva u procjeni sigurnosne situacije kroz kampanje podizanja svijesti i rješavanje problema, posebno u slučajevima nasilja u porodici. Strategija i promjena policijske prakse predstavljaju potencijal za organizacije civilnog društva da se aktivno uključe u poboljšanje sigurnosne situacije u svojim zajednicama.

Osim toga, ispitanici iz svih institucija istaknuli su dobre odnose s centrima za socijalni rad.

Saradnju sa sigurnim kućama u kojima su smještene žrtve rodno zasnovanog nasilja spominje većina ispitanika. Ministarstvo unutarnjih poslova Posavskog kantona ima nekoliko programa zaštite za žrtve porodičnog nasilja. Isto tako, Zeničko-dobojski kanton raspolaže brojem policijskih inspektora obučениh specijalno za rješavanje nasilja u porodici, a Kanton Tuzla za postupke u slučajevima maloljetničke delinkvencije. Slična praksa se primjenjuje i u drugim kantonima, u Republici Srpskoj i u Brčko distriktu.

98 Vlada BiH (2007) Rad policije u zajednici u BiH.

99 Vlada BiH (2010) Priručnik o radu policije u zajednici: Radna grupa Vijeća ministara BiH za implementaciju Strategije za rad policije u zajednici (2010). Operativni priručnik za partnerstvo između policije i građanstva.

100 Ibid.

5.3.1 Adresiranje rodno zasnovanog nasilja

Nasilje u porodici

Izuzetan značaj organizacija civilnog društva u adresiranju slučajeva porodičnog nasilja je prepoznat od većine naših sagovornika. Podaci o porodičnom nasilju prikupljeni i objavljeni od organizacija civilnog društva općenito su opsežniji od podataka o prijavljenim krivičnim djelima u zvaničnim podacima policije, centara za socijalnu zaštitu, zdravstvenih institucija i sudova. Prema podacima nadležnih sudova u Federacije BiH u periodu 2006-2010. godine za krivično djelo nasilje u porodici zabilježena su 1275 predmeta porodičnog nasilja prema članu 222. Krivičnog zakona Federacije BiH. Velika većina osumnjičenih počinitelaca za ova djela (97,53 posto) su muškarci. U Republici Srpskoj za djelo nasilja u porodici pokrenuto je 1248 postupaka za period 2006-2009. godina.¹⁰¹

Organizacije civilnog društva su radile na programima prevencije i zaštite u području nasilja u porodici pojedinačno ili u okviru formalnih i neformalnih ženskih mreža koje su okupile nevladine udruge, policiju, te zdravstvene i socijalne ustanove. Dobar primjer je kampanja u organizaciji Referentne grupe Tuzla, regionalne mreže nevladinih organizacija koja je bila osobito uspješna u predlaganju Nacrta zakona o zaštiti od nasilja u porodici, kao i kampanja pod nazivom “Zaštitimo žene i djecu od nasilja”. Aktivnosti koje su unaprijedile prevenciju od nasilja su naprimjer otvaranje SOS telefonske linije, pravna savjetovališta, sigurne kuća za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja i trgovine ljudima, izmjene i donošenje novih zakona, strategija i akcionih planova u FBiH i RS-u od 2009. do 2011. godine.¹⁰²

Odgovornosti nevladinih organizacija uključuju izgradnju programa multidisciplinarnih timova za zaštitu od rodno zasnovanog nasilja u lokalnim zajednicama, kao i programe rada s počiniocima nasilja. Ove godine prvi takav centar je otvoren u Modriči. Pozivajući se na trenutnu situaci-

¹⁰¹ CEDAW Izvještaj za Bosnu i Hercegovnu: Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaj za Bosne i Hercegovnu. Maj 2011. godine. http://www.arsbih.gov.ba/images/documents/cedaw_4_5_bhs.pdf

¹⁰² Gender Centar Federacije BiH; “Izvještaj o 10 godina rada”

ju, predstavnici nevladinog sektora izrazili su mišljenje da je kantonalna i općinska podrška nedovoljna i ostaje u velikom dijelu zaduženje organizacija civilnog društva.

Situacija se čini drugačijom sa stanovišta institucija sektora sigurnosti. U skladu s našim sagovornikom iz Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, saradnja s organizacijama civilnog društva, kao i sa Gender centrom FBiH i Agencijom za ravnopravnost spolova BiH je izuzetno dobra i efektivno adresira slučajeve porodičnog nasilja.

“Učestvujemo u njihovim aktivnostima, a također sudjelujemo i u razvoju strategije i implementacije Akcijskog plana za 1325 i godišnjih izvještaja Gender centra. Šaljemo im informacije o tome što smo učinili u provedbi strategije. Trenutno razvijamo i Priručnik za rješavanje nasilja u obitelji, a imamo i obvezu organizacije treninga o sprječavanju nasilja u obitelji.”

Sličan priručnik za postupanje u slučajevima nasilja u obitelji, ali namijenjen zaposlenicima u sektoru rada i socijalne politike, priprema i Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u saradnji s Gender centrom FBiH i Agencijom za ravnopravnost spolova BiH.

Također, ako govorimo o saradnji federalnih organa s Gender centrom FBiH, bitno je istaći još jedan primjer pozitivne prakse. Naime, u skladu s aktivnostima predviđenim Strateškim planom za prevenciju nasilja u porodici za Federaciju BiH za period 2009/2010. godina, Federalno ministarstvo zdravstva zaduženo je za provođenje edukacija i treninga zdravstvenih radnika za postupanje u slučajevima nasilja u porodici na području Federacije BiH. S tim u vezi, ovo ministarstvo je 2009. godine objavilo “Priručnik za trening i edukaciju zdravstvenih radnika za postupanje u slučajevima nasilja u porodici“, koji je namijenjen svim zdravstvenim radnicima u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, a koji se u svom radu susreću sa žrtvama nasilja u porodici. Na bazi ovog priručnika planirani su edukacija i treninzi zdravstvenih radnika u ustanovama primarne zdravstvene zaštite, to jest domovima zdravlja i službama za hitnu medicinsku pomoć u Federaciji

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

BiH, a ciljna kategorija za edukaciju i treninge su specijalisti porodične medicine i ljekari opće prakse, psiholozi u centrima za mentalno zdravlje, pedijatri, specijalisti urgentne medicine i ginekolozi, kao i medicinske sestre/tehničari. Tako je Federalno ministarstvo zdravstva u saradnji s Gender centrom FBiH i Agencijom za ravnopravnost spolova BiH, provelo dvodnevnu obuku instruktora (Obuku za trenere) po “Priručniku za obuku i edukaciju zdravstvenih radnika za postupanje u slučajevima nasilja u porodici”, na kojem je obučeno 10 timova instruktora, i to iz svakog kantona po jedan tim instruktora (doktor porodične medicine i medicinska sestra/tehničar). Ovi timovi, u skladu s planom ministarstva, provode edukaciju i obuke zdravstvenih radnika u ustanovama primarne zdravstvene zaštite u Federaciji BiH. Tokom marta 2010. godine timovi instruktora su proveli deset edukacija, po jednu u svakom kantonu, dok je u junu uz podršku Gender centra Federacije BiH kroz projekt “Edukacija zdravstvenih radnika za postupanje, prepoznavanje i dokumentiranje slučajeva nasilja u porodici u Federaciji BiH”, u okviru FIGAP programa, provedeno još deset obuka. Kroz ovih 20 obuka ukupno su educirana 653 zdravstvena radnika u 20 domova zdravlja na području Federacije BiH.¹⁰³

Dodatni primjer koji zaslužuje da se posebno istakne je općina Prijedor. Prijedor je usvojio multidisciplinarni pristup u prevenciji nasilja u porodici – ovaj pristup, pokrenut od nevladine organizacije Medica Zenica, bio je uspješan u rješavanju problema nasilja u porodici. Još jedan obećavajući projekt se fokusirao na rad policije u zajednici, s pristupom usmjerenim na prevenciju i ciljani rad policije izgrađen na temeljima partnerstva između policije i zajednice. Prijedor je također od posebne važnosti jer je zastupljenost žena u lokalnoj policiji viša od prosjeka. Postoji devet policajki u policijskoj stanici Prijedor, od kojih je jedna zamjenica zapovjednika. Lokalne konsultacije sugeriraju da je saradnja između policije, centara za socijalni rad, pravosuđa i nevladinih organizacija vrlo dobra, iako, naravno, ima mjesta za napredak. Centar za socijalni rad je uveo noćne službe (24 sata) sa dva socijalna radnika, koji su sada u mogućnosti od-

---

¹⁰³ Domovi zdravlja su: Sarajevo (Vrazova), Zenica, Travnik, Bihać, Livno, Grude, Tuzla, Goražde, Mostar, Orašje, Kakanj, Visoko, Konjic, Jablanica, Kiseljak, Sanski Most, Breza, Stolac, Čapljina i Neum.

govoriti na nasilne incidente tokom noći. Ti socijalni radnici imaju telefonske brojeve policajaca na dužnosti u cijeloj općini. Tu je i sigurna kuća i SOS linije pokrivaju Prijedor i okolne gradove i sela. SOS linija ne koristi samo žrtvama, nego rođacima i susjedima koji sve više žele prijaviti nasilje u porodici. U nasilje u porodici su upućeni policija, nevladine organizacije, socijalni radnici i psiholozi.

I pored pozitivnih pomaka, na lokalnim konsultacijama predstavljeni su nam i mnogi problemi u vezi s borbom protiv porodičnog nasilja u BiH. Jedan od ključnih problema, prema onome što su rekli učesnici na konsultacijama, jest da žene imaju tendenciju povući tužbe i vraćati se partnerima zbog visokih troškova, te ih partneri nastavljaju fizički i emocionalno zlostavljati. Razlozi zašto žene to čine su u njihovoj ekonomskoj zavisnosti od muškaraca, srama i stigme u obitelji, kao i nedostatka odgovarajućih mehanizama zaštite. Ako je podrška dostupna, često obuhvaća nuđenje utočišta u sigurnoj kući, ali je cijena ovakvog postupka da su žrtve udaljene iz vlastite kuće. Većina naših sugovornika smatra to neprikladnim, tvrdeći da takva praksa samo uznemiruje žrtve. Umjesto toga, čuli smo i mišljenja da bi počinioci porodičnog nasilja trebali biti oni koji će napustiti dom.

Jedna od inicijativa usmjerenih na rješavanje ovog problema proizlazi iz **zajedničkog projekta Fondacije lokalne demokracije i Kantonalnog centra za socijalni rad Sarajevo**. Započeli su formiranje grupe za samopomoć za rad s počiniocima nasilja. Budući da se 70 posto žena vrati svojim nasilnim muževima nakon što napuste sigurnu kuću, cilj ovog projekta je poboljšanje odnosa disfunkcionalne porodice, prevencija nasilja i smanjivanje broja žena koje se vraćaju u sigurne kuće. Projekt je finansijski podržan od Agencije za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i FIGAP programa za provedbu Gender akcionog plana.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Tokom konsultacija, saradnja između policije i sudstva u rješavanju rodno zasnovanog nasilja razmotrena je i objašnjena, i u mnogim općinama gdje su konsultacije održane dobili smo informaciju da policija i sudstvo dobro saraduju u procesuiranju slučajeva nasilja u obitelji.

U Prijedoru je saradnja sa sudstvom relativno dobra i centri za socijalni rad i organizacije civilnog društva svakodnevno kontaktiraju s tužiocima i krivičnim sudom. Godine 2010. potpisan je protokol o saradnji između centra za socijalni rad, policije, sigurne kuće, centra primarne zdravstvene zaštite i centra za mentalno zdravlje. U Prijedoru su policija, sudije, tužioci i zaposleni u organizacijama civilnog društva obučeni u rješavanju nasilja u porodici, ali policija i dalje ostaje prva kontakt adresa u takvim slučajevima. Njihova dužnost je brzo reagirati kako bi se pomoglo žrtvi i obuzdao počinitelac, dobili relevantni dokazi, ispitala žrtva i prijavio slučaj određenom tužiocu. Na sudu je konačna odgovornost u odlučivanju hoće li počinioci biti kažnjeni. Kao i u mnogim dijelovima svijeta, veliki problem je nespremnost žena žrtava nasilja u porodici da podignu tužbu protiv nasilnih muževa. Jedan od razloga za to je nedostatak adekvatne finansijske potpore za žene, pogotovo ako su rastavljene. Osim toga, žene su obeshrabrene u pokušaju poduzimanja odgovarajućih koraka jer je jedino rješenje otići u sigurnu kuću. Sigurna kuća u Prijedoru nije adekvatno podržana i trenutno se nalazi pod prijetnjom zatvaranja. Problem za mnoge od aktera koji su uključeni u proces je i nedostatak povratne informacije nakon intervencije. Ponekad su potrebni značajni naponi kako bi se pronašla optužena osoba, uključuje se i policija, a zatim podigne optužnica, ali sve ove akcije mogu se poništiti u slučaju da počinitelac dobije slobodu uz jamčevinu uz pomoć dobrog advokata. Relativna lakoća s kojom počinioci mogu biti pušteni na slobodu šalje pogrešnu poruku i pokazuje nedostatak rigoroznosti u rješavanju ozbiljnih problema nasilja u porodici.

Izazove za učinkovitu saradnju sažele su i sagovornice iz organizacije Žene s Une koje tvrde da organizacije na vlastitu inicijativu pokušavaju skrenuti pozornost na specifična sigurnosna pitanja kada je u pitanju zaštita žena i djece. Potrebno je mnogo vremena, međutim, da takve inicijative dođu na

dnevni red raznih odbora, parlamenta i zakonodavstva. *“Ne postoje pravne prepreke za organizacije civilnog društva da sudjeluju u javnim raspravama i konsultacijama, ali država nevladin sektor ne razumije u potpunosti i vrlo često nas ne uzimaju kao ozbiljne partnere nego uvijek kao protivnike.”*¹⁰⁴

Borba protiv trgovine ljudima

S druge strane, vladine institucije, kao što je Granična policija BiH, bili su oni koji su dali izuzetnu podršku lokalnim organizacijama civilnog društva. Tokom konsultacija i razgovora naglašene su neke od lokalnih inicijativa, kao naprimjer seminar na temu “Kako prepoznati žrtve trgovine ljudima”. Seminari su bili organizirani za sudije, tužioce i policiju još 2005. na inicijativu organizacije iz Mostara “La Strada”.

Organizacija civilnog društva “Lara” iz Bijeljine je priznata u BiH zbog svojih napora u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja, posebno trgovine ljudima, kako je navedeno u uvodu ovog izvještaja. “Lara” je 2003. godine pomogla u stvaranju grupe sastavljene od različitih institucija koje se sastaju jednom mjesečno kako bi razmjenjivale sigurnosne informacije, mišljenja i iskustva te se dogovorile o budućim koracima. Ta skupina se sastoji od predstavnika policijskih snaga iz Bijeljine, Brčkog i Tuzle, Granične policije BiH, EUPM-a, OSCE-a te centara za socijalni rad svih triju gradova. Od 2010. grupa dodatno je osnažena pravosudnim institucijama iz Bijeljine, Tuzlanskog kantona i Brčko distrikta. Jedna od inicijativa koje proizlaze iz ovoga su osnivanje skloništa za žrtve trgovine ljudima i iniciranje osnivanja sigurne kuće u Bijeljini. Osim lokaliziranih napora, “Lara” je sudjelovala i u osnivanju regionalne organizacije protiv trgovine ljudima i korupcije (ACTA), čiji su članovi organizacije civilnog društva iz Jugoistočne Evrope – BiH, Hrvatske, Srbije, Slovenije, Crna Gore, Makedonije, Albanije, Bugarske, Rumunije i Moldavije.

104 Informacija je data prilikom intervjua sa organizacijom civilnog društva “Žene s Une”.

Međunarodni forum solidarnosti (MFS-EMMAUS) Doboju, još je jedan od pozitivnih primjera saradnje u oblasti trgovine ljudima. MFS – EMMAUS je angažiran na suzbijanju trgovine ljudima u BiH od 2000. godine, odnosno od samog početka tretiranja ovog problema u našoj državi. Asistencija koju tokom dugogodišnjeg rada pružamo žrtvama je višestruka, a sastoji se od smještaja u sklonište, pružanja zaštite i sigurnosti, hrane, odjeće, obuće, higijenskih i ostalih potrepština, svih vrsta medicinskih usluga (uključujući hospitalizaciju), teorijsku i praktičnu edukaciju, osposobljavanje putem rada, usluge reintegracije, te pravnu pomoć, identifikacijske dokumente i povratak u zemlje porijekla, što se osigurava putem partnerstva s organizacijama Vaša prava i IOM. Od 2005. godine MFS – EMMAUS je jedna od pet potpisnica Protokola o asistenciji stranim žrtvama trgovine s Ministarstvom sigurnosti BiH. Od 2000. godine do danas, MFS – EMMAUS je osigurao smještaj i podršku za 205 žrtava trgovine ljudima, od čega 36 bh. državljanke. Od ukupnog broja asistiranih osoba, 31 čine djeca – maloljetne osobe, od kojih su 23 bh. državljanina. Trenutno se u dva MFS – EMMAUS skloništa nalazi osam žrtava trgovine, od kojih su četiri maloljetne osobe.”¹⁰³

Druga područja koordinacije i saradnje:

Tokom konsultacija i kroz različite intervju se vidi da je saradnja i koordinacija između organizacija civilnog društva i institucija sigurnosnog sektora dovela do toga da ministarstva u nekim prilikama prihvataju prijedloge različitih organizacija civilnog društva. Naprimjer, predstavnici ministarstava pohađaju seminare u organizaciji organizacija civilnog društva. Tu su i zajedničke aktivnosti i slučajevi saradnje, kao što je navedeno u slučaju organizacije “Lara“ iz Bijeljine ili pomoći Granične policije BiH koja radi sa žrtvama trgovine ljudima. Tu je također i kontinuirana saradnja s organizacijama “Žene Ženama“ (Sarajevo), “Žene s Une“ (Bihać) ili “Viva žene“ i “Amica Educa“ (Tuzla), u svrhu razmjene informacija.¹⁰⁶

¹⁰⁵ <http://www.mfs-emmaus.ba/V2/Page.aspx?ID=1268>

¹⁰⁶ Razgovor sa predstavnicima Granične policije BiH

Nadalje, **Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona** bilo je i domaćin sastanka s 30 predstavnika organizacija civilnog društva i ugrađene su sugestije s tog sastanka u svoje aktivnosti. Isto ministarstvo je također saradivalo u izradi nekoliko zakona zajedno s organizacijama civilnog društva, kao što su nedavno Nacrt zakona o maloljetničkoj delinkvenciji na nivou BiH. **“Žena BiH” – Mostar i Ministarstvo unutarnjih poslova Hercegovačko-neretvanskog kantona** zajedno su razvili Protokol o pomoći i Knjižicu za djecu kao alat za zaštitu ljudskih prava, ali također opisuju ovu saradnju kao prilično neformalnu i povremenu. U Zeničko-dobojskom kantonu su Općinski sud i **nevladina organizacija “Medica”** potpisali protokol prema kojem se Općinski sud obavezuje dati prioritet slučajevima nasilja u porodici i liječiti ih kao hitne slučajeve. **Kanton Livno** prati odredbu za policiju Međunarodnih policijskih snaga (IPTF) s kraja 90-ih godina prema kojoj se policija jednom mjesečno treba susretati s organizacijama civilnog društva na lokalnom nivou. To se pokazalo vrlo korisnom praksom koja olakšava razmjenu mišljenja i pruža organizacijama civilnog društva mogućnost da odgovore na posebne sigurnosne interese zajednice.

Općenito, ispitanici su pokazali različita shvaćanja o tome šta učinkovitija saradnja podrazumijeva. Dobar primjer dolazi iz mostarskog zatvora: “Postoji povremena suradnja budući da su nevladine organizacije te koje žele organizirati edukaciju i seminare za zatvorenike... uglavnom u vezi sa zdravljem. Mi ne govorimo o službenoj suradnji, ali kad dobijemo zahtjeve udruga, nastojimo im pomoći.” Osim toga, neki sagovornici iz sigurnosnih institucija potcijenili su ulogu koju ženske organizacije civilnog društva mogu igrati u jačanju ekspertize i kao vrijedan resurs za daljnje rodne politike i prakse. Umjesto toga, sa svojim pokušajima saradnje, oni zapravo jačaju tradicionalnu ideju o ženama: *“Imali smo izvanrednu saradnju s Udrugom žena Goraždanke koje su bile naš gost u kulturno-zabavnom programu tokom proslave politika akademije”*¹⁰⁷

107 Podaci dobijeni u razgovoru sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Bosansko-podrinjskog kantona

5.4 Dodatne usluge koje pružaju organizacije civilnog društva

Centar za pravnu pomoć ženama Zenica

Prema zakonskim propisima na snazi, Centar za pravnu pomoć ženama Zenica registriran je kao samostalna, nevladina, apolitična i neprofitna organizacija. Centar za pravnu pomoć ženama je osnovan od nekoliko pravnicu iz Zenice kako bi pomogao ženama u poslijeratnom razdoblju u ostvarivanju i zaštiti njihovih temeljnih ljudskih prava. Centar nudi besplatnu pravnu pomoć ženama koje imaju problema u ostvarivanju prava zajamčenih zakonom. Tim od 20 žena, uglavnom pravnicu, ostvaruje aktivnosti Centra, uz stalni angažman određenog broja volontera. Aktivnosti Centra uključuju: osiguranje pravne i psihološke podrške ženama u ostvarivanju prava; podizanje svijesti žena u svim područjima o vlastitom statusu; obrazovanje i informiranje žena o temeljnim pravima i mehanizmima samozaštite u slučajevima povrede njihovih prava; zagovaranje za povećanje sudjelovanja žena u tijelima odlučivanja; podršku i preventivne programe u cilju zaštite žena od nasilja u porodici, trgovanja ženama i ekonomske eksploatacije; praćenje domaćih i međunarodnih propisa, kao i podršku razvoju ženske mreže za učinkovitiju zaštitu ženskih ljudskih prava.

Sigurne kuće:

Na području Bosne i Hercegovine postoji devet sigurnih kuća za žene i djecu žrtve nasilja: Sarajevo (Fondacija lokalne demokracije), Banja Luka (Ujedinjene žene), Mostar (Mirjam, Caritas Mostar, i Margeurite – Žena BiH Mostar), Prijedor (Fondacija za obrazovanje i socijalnu zaštitu djece), Bihać (Žene sa Une), Modriča (Budućnost), Tuzla (Vive žene), Zenica (Medica). Prema našim ispitanicima, kao i na temelju konsultacija, sigurne kuće su jedan od najvažnijih izvora za pružanje usluga žrtvama, ali nisu priznati na lokalnom nivou, gdje nedostaje održiva finansijska potpora. Sigurna kuća u

Modriči je vrlo dobro poznata i do 2008. je zbrinula 760 žena i 922. djece, a donedavno je njihovo finansiranje bilo neizvjesno. Zbog jakog zagovaranja, Vlada RS-a je preuzela odgovornost za sufinansiranje te sigurne kuće. Jedan od izazova koji su još uvijek neriješeni, međutim, također uključuje plaće osoblja zakonski potrebnih za rad u sigurnim kućama, poput pravnika, psihologa, socijalnih radnika, medicinskih sestara i 24-satnog osiguranja u ovoj finansijskoj shemi.¹⁰⁸

Ipak, primjetni su pomaci u odnosu na finansiranje sigurnih kuća koje je sada u RS-u regulisano Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Prema ovom zakonu 70 posto sredstava za smještaj u sigurnim kućama obezbjeđuje se iz budžeta entiteta a 30 posto iz budžeta lokalnih zajednica.¹⁰⁹ U prijedlogu novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH omogućeno je da se zakonski utvrde kriteriji finansiranja sigurnih kuća s tim da se dio sredstava izdvija iz federalnog budžeta a dio iz kantonalnog i općinskog budžeta.¹¹⁰ Za detaljniju analizu sigurnih kuća molimo pogledajte Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaj za Bosna i Hercegovinu.¹¹¹

Tokom lokalnih konsultacija izražena je zabrinutost da su sigurne kuće u Prijedoru i Cazinu pod prijetnjom zatvaranja. Svi učesnici ovog istraživanja su ustvrdili da postoji potreba za povećanjem broja i usluga sigurnih kuća na druge općine, ali finansijske prepreke usporavaju ovaj proces. Općina Livno trenutno planira otvaranje sigurne kuće. Druga prepreka je da žrtve mogu biti prihvaćene u sigurnu kuću tek ako nasilje prijave policiji. Drugi ključni problem za učesnike konsultacija je da su sigurne kuće samo privremeno rješenje, dok druge održive mogućnosti nisu dostupne. Žene obično ostaju nezaposlene, bez alternativnog smještaja, a u mnogim slučajevima se vraćaju nasilnim muževima.

108 Azra Smailkadić. Puls demokratije: Nasilje u porodici i sigurne kuće u BiH, <http://www.pulsdemokratije.ba/index.php?id=1034&l=bs>

109 Službeni glasnik RS

110 CEDAW Izvještaj za Bosnu i Hercegovnu: Četvrti i peti periodični CEDAW izvještaj za Bosne i Hercegovine. Maj 2011. godine. http://www.arsbih.gov.ba/images/documents/cedaw_4_5_bhs.pdf

111 Ibid.

SAŽETAK I ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje pokazuje da je Bosna i Hercegovina postigla značajan napredak u promociji učešća žena u sektoru sigurnosti. U isto vrijeme, potrebno je da vladine institucije i organizacije civilnog društva poduzmu konkretne aktivnosti kako bi se osigurale jednake i dugoročne prilike za muškarce i žene zaposlene u sektoru sigurnosti, te da sigurnost i pravda budu na efikasan način dostupne svim korisnicima usluga.

Ova procjena stanja je obuhvatila različite tipove podataka: nacionalne politike i legislativu, institucionalne politike i prakse, informacije o rodno osjetljivim budžetima, obukama o rodu, kao i mehanizmima nadzora. Također je istražena provedba politika i praksi koje se tiču potreba zaposlenih i korisnika usluga sektora sigurnosti u BiH. Procjena stanja daje informacije i preporuke koje mogu potencijalno pomoći vladinim institucijama u BiH, organizacijama civilnog društva i donatorima u integriranju rodnih pitanja u reformu sektora sigurnosti i razvijanje rodno osjetljivih politika i praksi u BiH.

Kako je objašnjeno u Poglavlju jedan, proces lokalnih konsultacija osigurao je forum za više od 300 učesnika, koji su raspravljali o sigurnosti i rodnom pitanjima relevantnim za različite zajednice diljem BiH te dali kritiku trenutne politike i prakse. Osim toga, lokalne konsultacije, početni okrugli sto u Sarajevu i dvije završne konsultacije u Sarajevu i Banjoj Luci bile su glavne aktivnosti za podizanje svijesti i poboljšanje podrške aktera za buduće inicijative o uvođenju načela ravnopravnosti spolova, što je bio dodatni cilj ovog istraživanja.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Jedan od ciljeva ove procjene stanja – stvoriti pregled aktuelnih inicijativa – pokazao se zahtjevnim zadatkom s obzirom na brojne aktivnosti međunarodne zajednice, nacionalnih i lokalnih organizacija civilnog društva i vlade. Popis inicijativa na stražnjem dijelu izvještaja (Aneks 7) nije iscrpan, ali se može koristiti za planiranje ukoliko se želi izbjeći dupliranje sredstava i napora. Nadalje, istraživanje, lokalne konsultacije i kontinuirano povezivanje s raznim organizacijama pomogli su u stvaranju pregleda osnovnih aktera, koji se može koristiti za jačanje postojećih mreža i privlačenje novih partnera.

U Poglavlju dva su ovo istraživanje i analiza rodni politika i praksi u sektoru sigurnosti stavljeni u kontekst kompleksne društveno-političke i ekonomske situacije. Uzeti su u obzir i drugi faktori osim odbrane i policije u kreiranju sigurnog okruženja. Istovremeno, glavni fokus je bio na utjecaju i provedbi rodne jednakosti u sklopu reforme sigurnosnog sektora, uključujući policiju, vojsku, pravosuđe i kaznene ustanove, kao i djelovanje organizacija civilnog društva koje rade u području ravnopravnosti i sigurnosti.

U Poglavlju tri su analizirane legislativa i institucionalne politike identificirane u ovom istraživanju. Usvajanje Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, Zakona o zabrani diskriminacije, kao i entitetskih zakona o zaštiti od nasilja u porodici su identificirani koraci naprijed u adresiranju rodno zasnovanih pitanja s kojima se suočavaju zaposleni ili korisnici usluga sektora sigurnosti u BiH. U ovoj fazi bi kreatori politika trebalo da rade na dodatnim amandmanima na zakonodavstvo kako bi zakoni bili precizniji i konkretniji u adresiranju pitanja koja se tiču rodno zasnovane diskriminacije, ta kako bi ovi zakoni bili harmonizirani između entiteta i kantona.

Kako je elaborirano u Poglavlju četiri, jedno od ključnih pitanja koje se pojavilo u procjeni stanja je nedostatak ozbiljnog razumijevanja seksualnog uznemiravanja i diskriminacije unutar institucija. Zaposleni u sigurnosnim institucijama se trebaju osjećati sigurnima u sistemu te moći pri-

javiti sve slučajeve diskriminacije bez straha od posljedica. Da bi se to omogućilo, sigurnosne institucije moraju imati učinkovite sisteme za prijavu i s vremena na vrijeme revidirati postojeće procedure. Zaposlenici i zaposlenice te osobe na vodećim pozicijama trebaju imati snažnu svijest o tome šta je diskriminacija i kako je suzbijati. Kodeksi ponašanja tek kratko spominju diskriminaciju i spolno uznemiravanje (vidi Aneks 3). Dakle, ovakva situacija neće potaknuti zaposlenike u prijavi diskriminacije ili uznemiravanja, a neće ih u tome ni spriječiti. Kontinuirano usavršavanje, učinkovit nadzor i eksplicitne politike imaju potencijal povećanja povjerenja zaposlenika u izvještavanju i borbi protiv svih vrsta diskriminacije, i to je naglašeno u izvještaju.

Bitno pitanje o kojem su diskutirali svi učesnici u ovom istraživanju pokazuje da postoji jako priznanje da su žene nedovoljno zastupljene u institucijama sektora sigurnosti i da se ta situacija mora poboljšati. Ipak, aktivnosti za poboljšanje broja žena na vodećim ili operativnim pozicijama još uvijek nedostaju. Nedovoljna zastupljenost žena u političkom životu, unatoč kvotama za liste kandidata, još je jedan zabrinjavajući trend.

U Poglavlju pet ova procjena stanja naglasila je predano djelovanje nevladinih organizacija, centara za socijalni rad, policije i pravosuđa u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja. Nažalost, također smo identificirali i brojne probleme postojećeg sistema. Devet sigurnih kuća u BiH nije dovoljno kako bi se odgovorilo na potrebe žrtava rodno zasnovanog nasilja. Osim toga, više pažnje treba posvetiti nedostacima jer sigurne kuće pružaju tek privremeno sklonište za žrtve i nisu održivo rješenje za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja. Više pozornosti treba posvetiti sankcioniranju počinitelja na odgovarajući način, razvijanju ekonomske nezavisnosti žena, i brige da se nasilje ponovno ne javlja u porodici. To može biti učinjeno samo zajedničkim i koordiniranim naporima svih aktera koji su uključeni i povećanjem kapaciteta centara za socijalni rad, sigurnih kuća i pravosuđa.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

U izvještaju se navodi da se rodno osjetljivom budžetiranju nije posvetila odgovarajuća pažnja i to se osobito vidi u nedostatku podrške za žrtve nasilja, uključujući nedovoljno finansiranje sigurnih kuća i druge oblike podrške, kao što su SOS linije. Sistem prikupljanja podataka o pojedinim rodnim pitanjima treba omogućiti praćenje trendova i promjena te uključiti procjenu utjecaja strategije na podršku žrtvama.

U identificiranju prepreka za promjenu, učesnici lokalnih konsultacija najčešće navode tradiciju, u kojoj su žene i djeca u podređenom položaju, ekonomski zavisni, dok društvo počiva na patrijarhalnim vrijednostima. Bez obzira na to koliko je to istina, ako želimo napraviti promjene, moramo prestati koristiti tradiciju kao izgovor, opravdanje ili ispriku zbog koje se situacija ne poboljšava. Tradicija nije fiksna zauvijek – to je nešto što se mijenja kako društvo raste i razvija se. Naša odgovornost je izazov tradiciji kada ta tradicija predstavlja prepreku za ostvarenje ljudskih prava. Nadalje, tokom procjene stanja shvatili smo da sistem treba biti dostupan i prilagoditi se korisnicima i korisnicama usluga različitih sposobnosti i porijekla. Naprimjer, Romi, posebice Romkinje, pate od visokog nivoa socijalne isključenosti, što ih čini podložnijima uznemiravanju i zlostavljanju. Nadalje, žene i muškarci s invaliditetom, kao i oni koji žive u ruralnim i izoliranim mjestima ne smiju biti zaboravljeni u daljnjim rodno osviještenim politikama u sektoru sigurnosti.

Još nešto što je prepoznato tokom konsultacija je da reforma sektora sigurnosti ne počinje ili završava u sigurnosnim institucijama. Ona se treba dogoditi na svim nivoima zajednice, u obrazovnom sistemu, organizacijama civilnog društva i svim mehanizmima pomoću kojih građani traže ostvarenje prava. Naprimjer, djeca trebaju učiti o prepoznavanju diskriminacije i suzbijanju nasilja u školama i trebaju odrasti upoznajući se sa sistemom podrške u njihovoj zajednici, ali i uvjereni da će im postojeći sistem osigurati adekvatnu prevenciju i zaštitu.

Aneks 1: Upitnici za institucionalne intervjuje i razgovor na lokalnim konsultacijama

Sljedeća pitanja su korištena prilikom razgovora sa predstavnicima institucija sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini na svim nivoima:

Politike i procedure

1. Da li postoje institucionalne rodne politike i/ili politika koje su specifično posvećene različitim potrebama muškog i ženskog osoblja u policiji i različitim sigurnosnim potrebama žena, muškaraca, dječaka i djevojčica korisnika usluga/pripadnika Oružanih snaga/u Ministarstvu pravde i korisnika pravnih usluga/različitim potrebama muškog i ženskog osoblja u kazneno-popravnim ustanova kao i muškarcima i ženama koji borave u istim ustanovama (uključujući zatvorenike/zatvorenice, uslovno puštene osobe ili one koji odrađuju kaznu društveno-korisnim radom)? Da li je za takve politike predviđen budžet? *Molimo navedite naslove i datume tih politika i priložite primjerak. Ako to nije moguće, detaljno ih opišite.*
2. Da li imate politike ljudskih resursa o braku, trudnoći, trudničkom bolovanju, zdravstvenoj zaštiti, radnim satima, penziji i ostalim pogodnostima za muško i žensko osoblje i njihove porodice/za muško i žensko osoblje u pravosudnom sektoru i njihove porodice (uključujući sudije, osoblje suda, tužilaštvo, javne usluge pravne pomoći)? *Molimo opišite svaku politiku detaljno naglašavajući pritom razlike za muško i žensko osoblje i priložite primjerke tih politika, ako je moguće.*
3. Da li postoje politike/smjernice o seksualnoj diskriminaciji, seksualnom uznemiravanju i/ili zlostavljanju i iskorištavanju među osobljem u policiji/Oružanim snagama/pravosuđu (uključujući sudije, osoblje suda, tužilaštvo, javne usluge pravne pomoći)/među osobljem kazneno-popravnih ustanova? *Molimo navedite naslove i datume odredbi koje su donešene protiv toga i priložite primjerke. Ako to nije moguće, detaljno ih opišite.*
4. Da li postoje rodno osjetljivi (ponašanje koja uklanja sve vrste diskriminacije i stereotipa) kodeksi ponašanja u policiji/Oružanim snagama/kodeksi ponašanja ili etičke smjernice za sudije, tužitelje i/ili advokate? *Molimo navedite naslove i datume tih kodeksa i priložite primjerak.*

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

- 5.** Da li imate standardne operativne procedure koje se koriste u slučajevima trgovine ljudima, obiteljskog nasilja i seksualnog uznemiravanja / nasilja? *Molimo detaljno opišite i priložite primjerke takvih procedura ako je moguće.*

- 6.** Da li postoje jasne procedure za odnose i kontakte među muškim i ženskim zatvorskim osobljem i zatvorenicama (na primjer, muško zatvorsko osoblje ne može pristupiti ženskim zatvorenicama ili im nije dozvoljen pristup u prostorima gdje se zatvorenice oblače i/ili tuširaju)? *Molimo detaljno opišite te procedure i priložite primjerke ako je moguće.*

- 7.** Da li postoje jasne politike i procedure za zatvorenike i zatvorenice po pitanju porodičnih i bračnih posjeta? *Molimo detaljno opišite naglašavajući razlike između zatvorenika i zatvorenica i priložite primjerke ako je moguće.*

- 8.** Da li postoje jasne politike i procedure o postupanju sa zatvorenicama koje su trudnice, koje doje djecu, kao i prema djeci zatvorenika? *Molimo detaljno opišite naglašavajući razlike između zatvorenika i zatvorenica i priložite primjerke ako je moguće.*

- 9.** Da li postoje procedure za prijavljivanje, istragu i kažnjavanje diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ostalih rodno zasnovanih oblika nasilja počinjenog od strane policijskog osoblja/pripadnika i pripadnica Oružanih snaga nad njihovim saradnicama/saradnicima ili nad građanima/građankama? *Molimo opišite.*

- 10.** Da li postoje procedure za provođenje suđenja protiv trgovine ljudima, diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ostalih rodno zasnovanih oblika nasilja? Na primjer procedure za zaštitu žrtava i svjedoka ili pravila za dokazni materijal i procedure u vezi sa svjedočenjima i prihvatljivosti dokaze. *Molimo opišite i priložite primjerke ako je moguće.*

- 11.** Da li postoje procedure prijave, istrage i kažnjavanja diskriminacije, seksualnog uznemiravanja ili ostalih tipova rodno-zasnovanog nasilja koja je počinilo zatvorsko osoblje nad saradnicama/saradnicima i zatvorenicama/zatvorenicama, ili zatvorenika/zatvorenica nad drugim zatvorenicama/zatvorenicama? *Molimo opišite.*

Institucionalne strukture

12. Da li postoje interne rodne strukture kao što su gender centri, uredi za jednakost pri zapošljavanju, itd, kojima se osoblje može obratiti? *Molimo opišite zaduženja i odgovornosti te ljudske i materijalne resurse (budžet) kojima raspolažu spomenute strukture.*
13. Da li postoje specijalizirane službe/strukture za korisnike/korisnice usluga kao što su specijalne jedinice za odgovor na slučajeve nasilja u porodici ili nasilja protiv žena, ženske policijske stanice, privatni prostori za intervjuisanje žrtava nasilja, i slično? *Molimo opišite zaduženja i odgovornosti te ljudske i materijalne resurse (budžet) kojim raspolažu spomenute strukture.*
14. Da li postoje zasebne kazneno-popravne ustanove za žene i muškarce i za mladiće i djevojke zatvorenike i zatvorenice?
15. Da li postoje specijalizirane strukture i usluge za korisnike/korisnice usluga kao što su programi pristupa žena pravosuđu, sudovi za nasilje u porodici i/ili seksualno uznemiravanje, službe pravne pomoći za žene, privatne sobe za razgovor s žrtvama nasilja, igraonice/dnevni centri za djecu, itd? *Molimo opišite mandat i ljudske i materijalne resurse (budžet) dostupan postojećim uslugama i strukturama.*
16. Da li postoje specijalizirane edukacije, obuka i rehabilitacijske službe/strukture za muške i ženske maloljetne i odrasle zatvorenike i zatvorenice? *Molimo opišite usluge i njihovu dostupnost.*
17. Da li postoje specijalizirane usluge i strukture zdravstvenih i medicinskih tretmana (npr.za odvikavanje od droge) za muške i ženske mlade i odrasle zatvorenike (uključujući pristup reproduktivnom zdravlju i mentalnoj medicinskoj njezi). *Molimo opišite usluge i njihovu dostupnost.*
18. Da li postoje zvanični i nezvanični mehanizmi saradnje sa nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima žena ili ministarstvima zaduženim za rodna/ženska pitanja, na primjer kroz formirani referalni sistem ili zajedničke centre za pomoć žrtvama/kroz konsultativne procese o politikama odbrane ili kroz javne urede za vezu/zajedničke centre za pomoć žrtvama/zajedničke zatvorske rehabilitacione programe ili aktivnosti organizacija civilnog društva u zatvorima? *Molimo detaljno opišite.*

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Osoblje

- 19.** Koliki je broj (ili procenat) muškog i ženskog osoblja u policiji/ Oružanim snagama/u sektoru pravosuđa (uključujući sudije, osoblje suda, tužilaštvo i javne usluge pravne pomoći)/u kazneno-popravnoj ustanovi? Molimo navedite od koje su godine podaci i pokušajte dobiti što novije statistike.
- 20.** Koliki je broj (ili procenat) muških i ženskih mladih i odraslih zatvorenika i zatvorenica (pred suđenje i poslije suđenja) i onih koji služe uslovnu kaznu ili odrađuju društveno korisni rad? Molimo navedite od koje su godine podaci i pokušajte dobiti što novije statistike.
- 21.** Koliki je broj i procenat muških i ženskih sudija na najvišim sudovima (npr. Vrhovni sud, Ustavni sud) prema nivou i tipovima sudova kojima predsjedavaju?
- 22.** Koliki je broj i procenat muškog i ženskog osoblja na višim višim kao i na početničkim pozicijama (uključujući čin i jedinicu)?
- 23.** Koliki je broj muškog i ženskog osoblja koje učestvuje u mirovnim misijama, uključujući čin i poziciju (na primjer broj civila/pripadnika Oružanih snaga/policijskih službenika i službenica)?
- 24.** Koliki je procenat napuštanja službe ili prekida radnog odnosa za muško i žensko osoblje?
- 25.** Postoji li željeni i ciljani broj ili procenat pri zapošljavanju žena u policiji/Oružanim snagama/zatvorima? Molimo detaljno opišite uključujući datum usvajanja takvih kvota
- 26.** Da li postoji željeni ciljani broj ili procenta pri primanju žena na pravne fakultete, te zapošljavanju žena kao advokata, tužilaca ili sudija? Molimo detaljno opišite uključujući datum prihvatanja takvih kvota.
- 27.** Da li postoje postupci koji se bave istragom krivičnih dijela iz prošlosti i koji se tiču kršenja ljudskih prava nad ženama, kao što su nasilje u porodici ili seksualno uznemiravanje (a počinili su ih pripadnici policije/Oružanih snaga/osoblje kazneno-popravnih institucija/sudije i tužitelji)? Molimo opišite.
- 28.** Da li postoje pozicije / jedinice gdje žene ili muškarci ne smiju raditi, ili gdje se praktikuje da žene ili muškarci ne rade na određenom radnom mjestu/u određenom odjeljenju?

- 29.** Da li postoje specifične mjere kako bi se povećalo zapošljavanje, ostajanje u službi i napredovanje žena u policiji/Oružanim snagama/na nivou sudija i tužitelja/u zatvorima? Na primjer, razvoj materijala za zapošljavanje koji pokazuju slike žena, posebno osoblje za zapošljavanje žena, javne informacijske kampanje, različiti kriteriji zapošljavanja, sheme zapošljavanja na početničke pozicije po brzom postupku, programi mentorstva, analiza kriterija zapošljavanja i promocije, obuka na radnom mjestu za žene, itd. Molimo opišite.
- 30.** Da li postoje udruženja ženskog osoblja ili ženskog odjeljenja unutar udruženja svog osoblja/ udruženje žena sudija i tužitelja? Molimo uključite informacije o broju članova, godini utemeljenja, mandatu i trenutnim aktivnostima.
- 31.** Da li postoje različite infrastrukture ili prostorije za muško i žensko osoblje kao što su odvojena kupatila, različite uniforme ili odvojene sobe?

Obuke

- 32.** Da li postoje edukacije o pitanjima roda, na primjer obuke ili kursevi o povećavanju razine svijesti o rodnim pitanjima, seksualnom uznemiravanju ili zlostavljanju, porodičnom nasilju, trgovini ljudima ili prevenciji slučajeva silovanja. Molimo opišite dužinu i sadržaj takvih obuka/kurseva i navedite ko ih organizira. Koliko advokata/sudija je prošlo ovakve obuke?
- 33.** Da li postoje edukacije o pitanjima roda na fakultetima, advokatskih profesionalnih obuka ili obuka za sudije? Na primjer, obuke ili kursevi o povećavanju razine svijesti o rodnim politikama, o zakonima o ženskim pravima ili nasilju u porodici ili potrebnim dokazima u slučajevima silovanja. Molimo opišite dužinu i sadržaj takvih obuka/kurseva i navedite ko ih organizira. Koliko advokata/sudija je prošlo ovakve obuke?
- 34.** Da li ostale obuke i kursevi, kao što su oni o međunarodnim ljudskim pravima, vladavini zakona ili zaštiti žrtava, uključuju i informacije o rodnim politikama? Molimo opišite.

Unutrašnja i vanjska kontrola

- 35.** Da li postoje mehanizmi/tijela unutrašnje kontrole kao što su odbori za analizu ili jedinice koje prate ponašanja i disciplinu s ciljem i mandatom istrage pitanja diskriminacije, uznemiravanja i rodno zasnovanog nasilja unutar policije/Oružanih snaga/pravosudnog sistema/kazneno-popravnih institucija? *Molimo opišite mandat i aktivnosti tih tijela ili mehanizama. Broj muškog i ženskog osoblja u okviru tijela unutrašnje kontrole?*
-
- 36.** Da li postoje mehanizmi/tijela vanjske kontrole (kao što su uredi ombudsmena ili komisije za ljudska prava ili nezavisni inspekcijski mehanizmi) s ciljem i mandatom istrage pitanja diskriminacije, uznemiravanja i rodno zasnovanog nasilja unutar policije/Oružanih snaga/unutar sektora pravosuđa? *Molimo opišite mandat i aktivnosti tih tijela ili mehanizama. Broj muškog i ženskog osoblja unutar tijela vanjske kontrole?*
-
- 37.** Da li postoje zvanični mehanizmi za uključivanje organizacija civilnog društva u nadzor (kao što su odbor lokalne policije ili komiteti za sigurnost u zajednici)? *Uključuju li mehanizmi ili tijela vanjske kontrole organizacije civilnog društva i, specifično, ženske organizacije?*
-
- 38.** Koliki je broj slučajeva prijave diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ostalog rodno zasnovanog nasilja u protekloj godini, ili prema najnovijim podacima strukturama unutrašnje ili vanjske kontrole? *Molimo precizirajte kome su prijavljeni. Koliko ovakvih prijava je istraženo? Ko ih je istražio? Broj osoblja kažnjenog za seksualno uznemiravanje ili ostale oblike rodnog nasilja u protekloj godini. Kako su kažnjeni?*
-

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Sljedeća pitanja su korištena prilikom razgovora sa predstavnicima organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini koji se bave rodnim i pitanjima koja se tiču sigurnosti:

1. Da li vaša organizacija učestvuje u pitanjima sigurnosti i reformi sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini na državnom/entitetskom/kantonalnom nivou/nivou Brčko distrikta? Molimo opišite kako.
2. Da li učestvujete u izradi politika (zakona/akcionih planova/smjernica) koji se tiču reforme sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini na državnom/entitetskom/kantonalnom nivou/nivou Brčko distrikta? Molimo opišite kako.
3. Da li vaša organizacija radi na unaprjeđenju sigurnosti na lokalnom nivou? Na koji način? Kroz koje aktivnosti ili projekte?
4. Da li saradujete sa državnim institucijama (državni/entitetski/kantonalni nivo/nivo Brčko distrikta) sigurnosti? Da li postoje zvanični mehanizmi za učestovanje organizacija civilnog društva u sektoru sigurnosti na pomenutim nivoima?
5. Da li su rodna pitanja integrisana u sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini (na državnom-entitetskom/kantonalnom/općinskom nivou/nivou Brčko distrikta)? Ako jesu, molimo objasnite kako.
6. Da li postoje mehanizmi konsultacija između institucija sigurnosti i organizacija civilnog društva? Molimo navedite primjer.
7. Da li postoje mehanizmi podrške na lokalnom nivou za žene žrtve fizičkog/seksualnog nasilja? To može da se odnosi na projekte organizacija civilnog društva ili institucionalnu podršku. Molimo opišite.

Aneks 2. Lista sagovornika

U svakoj od navedenih institucija, vladinih organa i organizacija civilnog društva je najmanje jedna od osoba bila intervjuirana. Iz razloga privatnosti, identitet pojedinaca ostaje neotkriven.

1. Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine
2. Oružane snage Bosne i Hercegovine
3. Zajednička komisija za odbranu i sigurnost Parlamenta Bosne i Hercegovine
4. Parlamentarni vojni povjerenik za Bosnu i Hercegovinu
5. Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine
6. Državna agencija za istrage i zaštitu – SIPA
7. Granična policija Bosne i Hercegovine
8. Ministarstvo unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine
9. Federalna uprava policije
10. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske
11. Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona
12. Ministarstvo unutrašnjih poslova Hercegovačko-neretvanskog kantona
13. Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Livno
14. Ministarstvo unutrašnjih poslova Unsko-sanskog kantona
15. Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona
16. Ministarstvo unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona
17. Ministarstvo unutrašnjih poslova Bosansko-podrinjskog kantona
18. Policijska uprava Goražde
19. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine
20. Ministarstvo pravde Republike Srpske
21. Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
22. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona
23. Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona
24. Ministarstvo pravde Unsko-sanskog kantona
25. Ministarstvo pravosuđa i uprave i lokalne samouprave
26. Ministarstvo pravosuđa i uprave Kantona Livno

27. Ministarstvo za pravosuđe, upravu i radne odnose
Srednjobosanskog kantona
28. Udruženje žena sudija Bosne i Hercegovine
29. Kazнено-popravni zavod Zenica
30. Kazнено-popravni zavod Mostar
31. Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine
32. Gender centar Republike Srpske
33. Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine
34. Infoteka
35. Žena BiH, Mostar
36. Žene s Une, Bihać
37. Lara, Bijeljina
38. Goraždanke, Goražde
39. Centar za građansku saradnju, Livno
40. Helsinški komitet za ljudska prava, Banja Luka
41. Policijska misija Evropske unije u Bosni i Hercegovini – EUPM
42. EUFOR
43. UNDP
44. UN Women
45. Mreža žena policajki Federacije Bosne i Hercegovine

Aneks 3. Spisak lokalnih konsultacija

U nastavku je predstavljen spisak lokalnih konsultacija koje su organizirane u okviru ovog istraživanja. Na svakoj od konsultacija učestvovali su lokalni partneri, predstavnici organizacija civilnog društva, predstavnici ženskih organizacija, kao i predstavnici vladinih i institucija sektora sigurnosti.

3. novembar 2010.	Sarajevo, uvodne konsultacije	40 učesnika/ca
22. februar 2011.	Istočno Sarajevo	30 učesnika/ca
23. februar 2011.	Zenica	26 učesnika/ca
17. mart 2011.	Cazin	35 učesnika/ca
18. mart 2011.	Prijedor	25 učesnika/ca
5. april 2011.	Srebrenica	27 učesnika/ca
6. april 2011.	Bijeljina	27 učesnika/ca
7. april 2011.	Brčko	24 učesnika/ca
11. april 2011.	Trebinje	20 učesnika/ca
12. april 2011.	Mostar	21 učesnika/ca
13. april 2011.	Livno	18 učesnika/ca
28. juni 2011.	Sarajevo	50 učesnika/ca
29. septembar 2011.	Banja Luka	30 učesnika/ca

Aneks 4. Spisak pregledanih i analiziranih politika i zakonodavstva

1. Akcioni plan za implementaciju UNSCR-a 1325 “Žene, mir i sigurnost”¹¹²
2. Kodeks sudijske etike¹¹³
3. Kodeks tužilačke etike¹¹⁴
4. Etički kodeks u Graničnoj policiji Bosne Hercegovine¹¹⁵
5. Kodeks ponašanja pripadnika Oružanih snaga Bosne Hercegovine
6. Etički kodeks za policijske i državne službenike i namještenike policije Brčko distrikta Bosne Hercegovine.¹¹⁶
7. Etički kodeks za policijske službenike u Federaciji Bosne i Hercegovine
8. Etički kodeks za policijske službenike u Republici Srpskoj
9. Etički kodeks za policijske službenike u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu¹¹⁷
10. Pravilnik o prijemu u vojnu službu
11. Ustav Bosne i Hercegovine¹¹⁸
12. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine¹¹⁹
13. Krivični zakon Bosne i Hercegovine¹²⁰
14. Krivični zakon Brčko distrikta¹²¹
15. Krivični zakon Republike Srpske¹²²
16. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine¹²³
17. Doktrina o vojnoj obuci u Oružanim snagama Bosne Hercegovine
18. Izborni zakon Bosne i Hercegovine¹²⁴

112 Službeni glasnik BiH 92/10.

113 <http://www.usbih.ba/et-kod/?cid=13,2,1>

114 <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadržaj&kat=1&id=25&jezik=h>

115 www.granpol.gov.ba/home/kodeks/?cid=6,2,1

116 <http://www.policijabdbih.gov.ba/TOPvijesti/Eticki%20kodeks%20PBD%20BiH.pdf>

117 www.sipa.gov.ba/bs/kodeks/etickikodeksbo.pdf

118 http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

119 Službeni glasnik FBiH, 1/94.

120 Službeni glasnik BiH, 03/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 08/10.

121 Službeni glasnik Brčko distrikta, 10/03, 45/04, 06/05 i 21/10.

122 Službeni glasnik RS, 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 i 73/10.

123 Službeni glasnik FBiH, 03/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09.

124 Službeni glasnik BiH, 23/01, 20/02, 25/02 i 4/04.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

19. Porodični zakon Brčko distrikta¹²⁵
20. Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine¹²⁶
21. Porodični zakon Republike Srpske¹²⁷
22. Gender akcioni plan (GAP) i Petogodišnji finansijski plan za implementaciju GAPa (FIGAP)¹²⁸
23. Zakon o radu u institucijama Bosne Hercegovine¹²⁹
24. Zakon o radu Republike Srpske¹³⁰
25. Zakon o službi u Federaciji Bosne i Hercegovine¹³¹
26. Zakon o Graničnoj policiji Bosne Hercegovine¹³²
27. Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne Hercegovine¹³³
28. Zakon o državnoj službi u institucijama Brčko distrikta¹³⁴
29. Zakon o sudskoj policiji Bosne i Hercegovine¹³⁵
30. Zakon o krivičnom postupku Bosne Hercegovine¹³⁶
31. Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta¹³⁷
32. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine¹³⁸
33. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske¹³⁹
34. Zakon o odbrani Bosne Hercegovine¹⁴⁰
35. Zakon o izvršenju kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera¹⁴¹
36. Zakon o finansiranju političkih stranaka¹⁴²
37. Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosne Hercegovine¹⁴³
38. Zakon o unutrašnjim poslovima Republike Srpske¹⁴⁴

125 Službeni glasnik Brčko distrikta, 23/07.

126 Službeni glasnik FBiH, 35/05 i 41/05.

127 Službeni glasnik RS, 54/02 i 41/08.

128 www.arsbih.gov.ba/en/strategiec/gender-action-plan-gap i www.figap.ba

129 Službeni glasnik BiH, 26/04, 7/05 i 48/05.

130 Službeni glasnik RS, 38/00, 40/00, 47/02, 38/03, 66/03 i 20/07.

131 Službeni glasnik FBiH, 35/05.

132 Službeni glasnik BiH, 50/04, 27/07 i 59/09.

133 Službeni glasnik BiH, 12/02, 19/02, 4/04, 26/04, 37/04, 48/05, 02/06, 32/07, 43/09 i 08/10.

134 Službeni glasnik Brčko District, 28/06, 25/09, 19/07, 2/08 i 44/08.

135 Službeni glasnik BiH, 21/03.

136 Službeni glasnik BiH, 03/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09.

137 Službeni glasnik Brčko District, 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07 i 21/07.

138 Službeni glasnik FBiH, 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09 i 12/10.

139 Službeni glasnik RS, 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08 i 100/09.

140 Službeni glasnik BiH, 43/03 i 88/05.

141 Službeni glasnik BiH, 13/05, 53/07, 97/07 i 37/09.

142 Službeni glasnik BiH, 22/00.

143 Službeni glasnik BiH, 16/03, 102/09 i 32/10.

144 Službeni glasnik RS, 48/03.

39. Zakon o unutrašnjim poslovima Tuzlanskog kantona¹⁴⁵
40. Zakon o unutrašnjim poslovima Federacije Bosne i Hercegovine¹⁴⁶
41. Zakon o unutrašnjim poslovima Zapadnohercegovačke županije
42. Zakon o ministarskim imenovanjima, imenovanjima članova Vijeća ministara i drugim imenovanjima u Bosni i Hercegovini¹⁴⁷
43. Zakon o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine¹⁴⁸
44. Zakon o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Republike Srpske¹⁴⁹
45. Zakon o učešću pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, policijskih službenika, državnih službenika i ostalih zaposlenika u operacijama podrške miru i i drugim aktivnostima u inozemstvu¹⁵⁰
46. Zakon o policiji Brčko distrikta Bosne i Hercegovine¹⁵¹
47. Zakon o policijskim službenicima Republike Srpske¹⁵²
48. Zakon o policijskim službenicima Federacije Bosne i Hercegovine¹⁵³
49. Zakon o programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini¹⁵⁴
50. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Federacije Bosne i Hercegovine (pripremljen i trenutno je na usvajanju u parlamentarnoj proceduri)¹⁵⁵
51. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka¹⁵⁶
52. Zakon o državnim službenicima u Republici Srpskoj¹⁵⁷
53. Zakon o javnoj službi u Federaciji Bosne i Hercegovine¹⁵⁸
54. Zakon o plaćama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine¹⁵⁹

145 http://www.vladatk.kim.ba/vlada/Dokumenti/Zakoni/Zakon_o_unutrasnjim_poslovima.htm

146 Službeni glasnik FBiH, 49/05.

147 Službeni glasnik BiH, 37/03.

148 Službeni glasnik FBiH 12/03 i 34/03.

149 Službeni glasnik RS 41/03.

150 Službeni glasnik BiH, 14/05.

151 Službeni glasnik Brčko distrikta, 31/09 i 60/10.

152 Službeni glasnik RS, 43/10.

153 Službeni glasnik FBiH, 27/05 i 70/08.

154 Službeni glasnik BiH, 29/04.

155 Ovaj zakon će omogućiti efikasniju zaštitu žrtava porodičnog nasilja i uspostaviti će jednake mjere i oblike zaštite žrtava u okviru njihovih porodica, omogućiti će multidisciplinarni pristup u postupcima zaštite žrtava i provedbi mjera zaštite, kao i sistematski pristup finansiranju žrtava porodičnog nasilja.

156 Službeni glasnik BiH, 13/05, 53/07, 97/07 i 37/09.

157 Službeni glasnik RS 118/08.

158 Službeni glasnik FBiH, 29/03; 23/04; 39/04; 54/04; 67/05; i 08/06.

159 Službeni glasnik BiH, 50/08 i 35/09.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

---

55. Zakon o platama zaposlenih u organima uprave Republike Srpske¹⁶⁰
56. Zakon o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine¹⁶¹
57. Zakon o državnom tužitelju Bosne i Hercegovine¹⁶²
58. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom Federacije Bosne i Hercegovine¹⁶³
59. Zakon o Vladi Federacije Bosne i Hercegovine¹⁶⁴
60. Zakon o visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine¹⁶⁵
61. Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu¹⁶⁶
62. Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj¹⁶⁷
63. Zakon o Sudu Bosne i Hercegovine¹⁶⁸
64. Zakon o Državnoj službi za istrage i zaštitu (SIPA)¹⁶⁹
65. Zakon o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji¹⁷⁰
66. Zakon o zabrani diskriminacije¹⁷¹
67. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine¹⁷²
68. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Republici Srpskoj¹⁷³
69. Protokol o mehanizmima borbe protiv porodičnog nasilja u Kantonu 10.
70. Rezolucija o borbi protiv nasilja nad ženama u porodici¹⁷⁴
71. Rezolucija o sprječavanju maloljetničke delinkvencije i postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima¹⁷⁵
72. Pravilnik o vojnoj disciplini i disciplinskom postupku
73. Poslovnik Doma naroda Federacije Bosne i Hercegovine¹⁷⁶

---

160 Službeni glasnik RS, 118/07, 116/09 i 1/11.

161 Službeni glasnik BiH, 14/05.

162 Službeni glasnik BiH, 49/09.

163 Službeni glasnik FBiH, 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09.

164 Službeni glasnik FBiH, 1/94, 8/95, 58/02 i 19/03.

165 Službeni glasnik BiH, 25/04.

166 Službeni glasnik BiH, 36/08.

167 Službeni glasnik RS, 25/93; 32/94; 37/07; 60/07, 111/09 i 118/09 i prečišćeni tekst 24/10.

168 Službeni glasnik BiH, 49/09.

169 Službeni glasnik BiH 63/04, 35/05 i 49/09.

170 Službeni glasnik BiH, 12/04.

171 Službeni glasnik BiH, 59/09.

172 Službeni glasnik FBiH, 22/05 i 51/06.

173 Službeni glasnik RS, 118/05 i 17/08.

174 Službeni glasnik BiH, 15/08.

175 Službeni glasnik BiH, 10/08.

176 Službeni glasnik FBiH, 27/03.

74. Poslovnik Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine¹⁷⁷
75. Poslovnik Zastupničkog doma Federacije Bosne i Hercegovine¹⁷⁸
76. Poslovnik Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine¹⁷⁹
77. Pravilnik o radu Narodne skupštine Republike Srpske¹⁸⁰
78. Statut Brčko distrikta¹⁸¹
79. Strateški plan za prevenciju nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine 2009-2011.
80. Strategija za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj 2009-2013.
81. Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini¹⁸²
82. Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini 2009-2011.¹⁸³
83. Strategija o reformi sektora pravosuđa u Bosni i Hercegovini 2008-2012.¹⁸⁴
84. Politike treninga i vojnog obrazovanja unutar Oružanih snaga Bosne i Hercegovine (2006) i Smjernice za odbrambeno planiranje (2008)
85. Vlašićke procedure
86. Bijela knjiga odbrane (2005)¹⁸⁵

---

177 Službeni glasnik BiH, 27/00.

178 Službeni glasnik FBiH, 8/97.

179 Službeni glasnik BiH, 20/00.

180 Službeni glasnik RS, 50/00.

181 Službeni glasnik BiH, 9/00 i 7/04.

182 <http://www.mhrr.gov.ba/Vijece/PDF/?id=450>

183 Odluka o usvajanju Strategije je objavljena u Službenom glasniku BiH 70/09

184 http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/SRSP_u_BiH_-_BJ.pdf

185 <http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/Bijela-knjiga-bs.pdf>

Aneks 5. Prikaz zakonskih odredbi o nediskriminaciji i ravnopravnosti spolova u državnoj službi u BiH

Ova tabela daje listu svih odredbi o nediskriminaciji i ravnopravnosti spolova kako su navedeni u relevantnim zakonima na državnom i entitet-skim nivoima u Bosni i Hercegovini.

Nivo	Zakon	Član o nediskriminaciji	Član o jednakoj zastupljenosti	Ostale odredbe koje se tiču ravnopravnosti spolova
BiH	Ustav Bosne i Hercegovine	Garantira nediskriminaciju po osnovi spola, seksualne orijentacije i ravnopravnost žena i muškaraca		U Aneksu I utvrđen je Dodatni sporazum o ljudskim pravima, koji sadrži 15 međunarodnih dokumenata, uključujući: CEDAW, Konvenciju o državljanstvu udatih žena, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Konvenciju o pravima djeteta
FBIH	Ustav Federacije Bosne i Hercegovine	Garantira nediskriminaciju po osnovi spola, seksualne orijentacije i ravnopravnost žena i muškaraca		
RS	Ustav Republike Srpske	Garantira nediskriminaciju po osnovi spola, seksualne orijentacije i ravnopravnost žena i muškaraca		
Brčko distrikt	Statut Brčko distrikta	Garantira nediskriminaciju po osnovi spola, seksualne orijentacije i ravnopravnost žena i muškaraca		

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Nivo	Zakon	Član o nediskriminaciji	Član o jednakoj zastupljenosti	Ostale odredbe koje se tiču ravnopravnosti spolova
BiH	Zakon o ravnopravnosti spolova BiH		<p>Član 15: "Država i institucije lokalne vlasti, korporativna rukovodeća tijela, političke stranke i ostale neprofitne organizacije će osigurati i promicati jednaku zastupljenost i po osnovu spola u rukovodećim i nadležnim tijelima. Institucije će izraditi planove i programe u svrhu poboljšanja zastupljenosti oba spola u tijelima izvršne vlasti na svim nivoima."</p>	
BiH	Izborni zakon Bosne i Hercegovine		<p>Član 4-19 "Svaka kandidatska lista uključuje kandidate muškog i ženskog spola. Kandidati spola koji je manje zastupljen raspoređuju se na kandidatskoj listi na sljedeći način: najmanje jedan (1) kandidat manje zastupljenog spola među prvih dva (2) kandidata, dva (2) kandidata manje zastupljenog spola među prvih pet (5) kandidata i tri (3) kandidata manje zastupljenog spola među prvih osam (8) kandidata itd. Broj kandidata manje zastupljenog spola mora biti najmanje jednak ukupnom broju kandidata na listi podijeljenom sa tri (3), zaokruženi na prvi viši cijeli broj."</p>	

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Nivo	Zakon	Član o nediskriminaciji	Član o jednakoj zastupljenosti	Ostale odredbe koje se tiču ravnopravnosti spolova
BiH	Poslovnik Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine BiH			
BiH	Zakon o državnoj službi u institucijama BiH	Član 15 §2: “Državni službenik ima pravo na pošten i pravedan tretman u svim aspektima kadrovske politike, bez obzira na nacionalnost, socijalno porijeklo, etničko državljanstvo, prebivalište, religiju, politička i druga uvjerenja, spol, rasu, rođenje, bračni status, starosnu dob, imovinsko stanje, hendikepiranost ili drugi status.”	Ne postoji specifična odredba, ali u skladu sa članom 24§1 “Agencija imenuje posebne komisije za izbor koje su nepristrasne u provođenju javne konkurencije.” Nepristrasnost bi trebalo da uključuje spolni balans. ¹⁸⁶	
FBiH	Zakon o državnoj službi u Federaciji BiH	Član 18 garantira pravo državnih službenika da ih se ne diskriminira po osnovu spola i ostalih aspekata ličnog identiteta	Ne postoji specifična odredba, ali se u članu 26 navodi da će Agencija za državnu službu uzeti u obzir spolnu zastupljenost u javnim konkursima. Članom 30 se tvrdi da Komisija za imenovanje bira kandidate isključivo po osnovi njihovih profesionalnih sposobnosti.	

¹⁸⁶ U Članu 54 navode se povrede dužnosti, a paragraf m) spominje diskriminaciju i rodno zasnovano nasilje, seksualno i rodno zasnovano uznemiravanje kao i svaki tip diskriminacije. U skladu s tom odredbom, član 63 a, paragraf 8, određuje finansijsku kaznu za svakog javnog službenika optuženog za diskriminaciju, rodno zasnovano ili seksualno nasilje ili bilo koji drugog tip diskriminacije prema Zakonu o državnim službenicima u institucijama BiH.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Nivo	Zakon	Član o nediskriminaciji	Član o jednakoj zastupljenosti	Ostale odredbe koje se tiču ravnopravnosti spolova
RS	Zakon o državnim službenicima u Republici Srpskoj	<p>Član 7 garantira nediskriminaciju državnih službenika u odnosu na spol i druge aspekte ličnog identiteta. Također se navodi da državni službenici moraju poštovati principe jednakih mogućnosti i različitosti.</p> <p>Član 68 §2 j) utvrđuje kao težu povredu radnih dužnosti državnih službenika diskriminaciju po bilo kojoj osnovi (dob, spol, invaliditet, nacionalna i etnička pripadnost, jezik i vjera).</p>	U članu 34§3 se navodi da će Komisija za izbor kandidata, po mogućnosti, odražavati proporcionalnu nacionalnu i spolnu zastupljenost	Član 116 §31 g) propisuje da će se novčanom kaznom od 500 KM do 1.500 KM kazniti za prekršaj odgovorno lice u Republičkom organu uprave ako, između ostalog, ne obezbijedi pošten i pravedan tretman državnih službenika u kadrovskoj politici, stručnom osposobljavanju i usavršavanju, bez obzira na njihovu starosnu dob, invalidnost, spol, vjersku i nacionalnu pripadnost i politička uvjerenja.
Brčko	Zakon o javnoj službi u institucijama uprave Brčko distrikta	Članom 7 se garantiraju jednak tretman i jednake mogućnosti za sve službenike. Član 23 određuje da proces zapošljavanja državnih službenika ne smije biti diskriminirajući.	Članom 26 se tvrdi da jedino u slučaju da više osoba posjeduje jednake kvalifikacije u skladu sa posebnim zahtjevima konkursa, dozvoljeno je stvoriti liste najkvalificiranijih kandidata prema etničkoj pripadnosti, spolu, dobi, profesionalnom iskustvu, čime će se voditi računa o jednakoj zastupljenosti svih kandidata. Takve se liste, međutim, ne smiju zloupotrebjavati i ne smiju za rezultat imati zapošljavanje manje kvalificiranih kandidata.	

Nivo	Zakon	Član o nediskriminaciji	Član o jednakoj zastupljenosti	Ostale odredbe koje se tiču ravnopravnosti spolova
BiH	Zakon o radu u institucijama BiH	Garantira nediskriminaciju po osnovi spola		Vidjeti odredbe koje se tiču trudnoće i porodijskog dopusta u sljedećem aneksu
BiH	Zakon o ministarskim imenovanjima, imenovanjima članova Vijeća ministara i drugim imenovanjima u Bosni i Hercegovini			
FBiH	Zakon o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije BiH	Garantira nediskriminaciju po osnovi spola u procedurama imenovanja		
RS	Zakon o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Republike Srpske	Garantira nediskriminaciju po osnovi spola u procedurama imenovanja		

Aneks 6. Prikaz pravnih odredbi koje se tiču porodiljskog dopusta u BiH

U sljedećoj tabeli su sumirane osnovne beneficije koje se tiču porodiljskog dopusta u zakonima o radu na državnom i entitetskim nivoima. Odredbe u ovim zakonima su spomenute samo u slučaju u kojem se većim dijelom razlikuju od Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine ili ukoliko sadrže dodatnu beneficiju, koju prethodni zakon ne obuhvata.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Nivo	Zakon	Odredbe koje se tiču trudnoće	Porodiljsko odsustvo	Druge odredbe koje se tiču roditeljstva
BiH	Zakon o radu u institucijama BiH	U članu 34, se navodi da poslodavac ne smije odbiti da zaposli ili, u slučaju da je već zaposlena, ne smije otpustiti ženu na osnovu trudnoće	<p>Član 36§1: Žene imaju pravo na porodiljsko odsustvo od šest mjeseci neprekidnog perioda za vrijeme trudnoće, rođenja djeteta i brige za dijete. Mogu koristiti i kraći period porodiljskog odsustva, ali ne kraće od 42 dana nakon rođenja djeteta. Na osnovu preporuke ovlaštenog doktora, žena može početi porodiljsko odsustvo 28 dana prije rođenja djeteta.</p> <p>Član 42: Tokom njegovog ili njenog porodiljskog/očinskog dopusta, zaposleni ima pravo na naknadu u skladu sa odgovarajućim zakonom (iznos nije naveden)</p>	<p>Član 21: Majke sa djecom do tri godine ili samohrane majke/očevi sa djecom do šest godina mogu raditi prekovremene sate samo ukoliko daju pismenu izjavu o dobrovoljnom pristanku na takav rad.</p> <p>Član 39 određuje da žene koje se vrate na posao u punom radnom vremenu, nakon što su iskoristile porodiljski dopust, imaju pravo biti svakodnevno odsutne po sat vremena s posla kako bi dojile dijete, pod uvjetom da je ova potreba utemeljena na nalazu ovlaštenog doktora.</p>
		<p>Član 36 §1: Tokom trudnoće ili dojenja žena može biti upućena na druge dužnosti, uz njen pismeni pristanak i bez smanjenja plaće. Trudnice se moraju uputiti na druge dužnosti ukoliko je to u interesu njenog zdravstvenog stanja. U slučaju da je poslodavac u nemogućnosti uputiti ženu na drugu dužnost, žena ima pravo na plaćeno odsustvo s posla.</p>		

187 Trenutno se u BiH diskutuje o izmjenama ove odredbe kako bi se uvjeti i kriteriji za očinski dopust poprilično pojednostavili.

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Nivo	Zakon	Odrebe koje se tiču trudnoće	Porodijsko odsustvo	Druge odredbe koje se tiču roditeljstva
		<p>Član 36 §1: Tokom trudnoće ili dojenja žena može biti upućena na druge dužnosti, uz njen pismeni pristanak i bez smanjenja plaće. Trudnice se moraju uputiti na druge dužnosti ukoliko je to u interesu njenog zdravstvenog stanja. U slučaju da je poslodavac u nemogućnosti uputiti ženu na drugu dužnost, žena ima pravo na plaćeno odsustvo s posla.</p>	<p>Član 38: Nakon isteka porodijskog odsustva, žene s djecom ispod jedne godine starosti imaju pravo raditi na pola radnog vremena ukoliko dijete, prema nalazu ovlaštene zdravstvene ustanove, zahtijeva intenzivnu njegu. Isto pravo može koristiti i otac samo ako majka radi puno radno vrijeme. Zaposleni još uvijek ima pravo na naknadu za pola radnog vremena koje ne provodi na poslu.</p>	<p>Član 102 predviđa sankcije za bilo kog poslodavca koji krši članove 14, 21 i 34-43 Zakona (svi se tiču nediskriminacije po osnovu spola i zaštite roditeljstva)</p>
			<p>Član 41: Nakon isteka odsustva, jedan od roditelja može biti odsutan s posla sve dok dijete ne napuni tri godine, ako je to predviđeno uvjetima poslodavca. U ovom slučaju su prava i obaveze zaposlenika, ipak, zamrznute.</p>	

Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Nivo	Zakon	Odredbе koje se tiču trudnoće	Porodiljsko odsustvo	Druge odredbe koje se tiču roditeljstva
FBIH	Zakon o radu Federacije BiH		Član 55: Žene imaju pravo na jednu godinu porodiljskog odsustva neprekidno ili, u slučaju da rođe blizance, ili imaju više od dvoje djece, ili za svako dodatno dijete, na 18 mjeseci bez prekida. ¹⁸⁷	
RS	Zakon o radu Republike Srpske	Član 52: zabranjuje noćni rad za trudnice nakon šestog mjeseca trudnoće, kao i za majke čija djeca imaju do jedne godine	Član 84: Zakon precizira iznos na koji osoba koja koristi roditeljski dopust ima pravo: Prosjek tri mjeseca ne plaće, posljednja tri mjeseca prije odlaska na porodiljsko. U slučaju da žena nije primala plaću u šest mjeseci prije odlaska na porodiljski dopust, još uvijek ima pravo na kompenzaciju jednaku prosječnoj mjesečnoj plaći koju garantira njen ugovor.	

¹⁸⁸ Slično pravilo se ne može promijeniti na državnom nivou jer Zakon o radu u institucijama BiH ne sadrži ovo pravilo. Međutim ako govorimo o zaposlenim u u institucijama FBiH potrebno je uzeti u obzir Zakon o platama i naknadama u institucijama FBiH (Službeni glasnik FBiH 45/10). Član 33 ovog Zakona reguliše porodiljske naknade tako da u poslenice tokom porodiljskog dopusta imaju pravo na naknadu prema važećim kantonalnim propisima i to prema mjerstu zaposlejnja a ne mjestu boravka.

Aneks 7. Mapa osnovnih aktivnosti vezanih za implementaciju UNSCR-a 1325

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine inicirala je uspostavljanje Koordinacionog odbora za praćenje provedbe Akcionog plana za implementaciju UNSCR-a 1325. Koordinacioni odbor je formiran odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine na 154. Sjednici, održanoj 29. juna 2011. godine.

U svom prvom izvještaju o provedbi UNSCR-a 1325 u BiH za period od 27. jula 2010. do 27. jula 2011. godine (od dana usvajanja Akcionog plana do prve godišnjice), Koordinacioni odbor je prepoznao sljedeća ključna postignuća i aktivnosti:¹⁸⁹

- Agencija za ravnopravnost spolova BiH je inicirala **Izmjene i dopune Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH**. Ove izmjene i dopune redefinišu odredbe, termine i definicije Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, harmonizirajući ih s međunarodnim standardima i čineći ih lakše primjenjivim u praksi. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je usvojila **prečišćeni tekst Zakona o ravnopravnosti spolova**, objavljen u Službenom glasniku BiH 32/10.
- Ministarstvo odbrane BiH i NATO štab u Sarajevu organizirali su i zajedničke koncepte radionica za pripadnike Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH.
- U cilju obilježavanja desetogodišnjice usvajanja UNSCR-a 1325, NATO štab u Sarajevu je organizirao radionicu za rukovodeće državne službenike Ministarstva odbrane i više oficire Oružanih snaga BiH. Kao nastavak ove aktivnosti, NATO štab je također organizirao radionicu “NATO i UNSCR 1325” koja je upriličena za komandante bataljona, oficire bataljona, podoficire i vojnike.
- Predstavnica Agencije za ravnopravnost spolova BiH održala je obuku o temi **Ravnopravnost spolova i perspektive u okviru vojnih snaga**, u Centru za trening i podršku mirovnim operacijama – PSOTC.

¹⁸⁹ Potpun Izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UNSCR-a 1325 “Žene, mir i sigurnost” u Bosni i Hercegovini za 2011. godinu je dostupan u Agenciji za ravnopravnost spolova BiH.

- **Procjena potreba za obukom na temu “Sprečavanje i suzbijanje seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u BiH” u entitetskim ministarstvima unutrašnjih poslova** je provedena u okviru zajedničkog projekta Agencije za ravnopravnost spolova BiH i entitetskih gender centara, uz podršku UNDP i UNFPA misija u BiH. Ova procjena potreba je također omogućila mapiranje i analizu postojećih procedura, propisa, politika i strategija na osnovu kojih se obavljaju treninzi i stvaraju planovi obuke za zvaničnike ministarstava unutrašnjih poslova i policijske službenike u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine.
- Agencije za ravnopravnost spolova BiH i EUPM su implementirali projekt **edukacije nastavnika i instruktora Policijske akademije Federacije Bosne i Hercegovine, Policijske akademije Republike Srpske i Agencije za školovanje i stručno usavršavanje kadrova BiH**. Održane su po tri obuke za nastavnike entitetskih policijskih akademija i jedna obuka za nastavnike Agencije za školovanje i stručno usavršavanje kadrova. Sve obuke su sadržavale module o konceptu ravnopravnosti spolova, međunarodnom i domaćem pravnom okviru (s posebnim osvrtom na UNSCR 1325), rodu i reformi sektora sigurnosti uopćeno te policijskim snagama konkretno.
- Agencije za ravnopravnost spolova BiH i EUPM su pripremili i objavili **publikaciju “Žene u policiji”** koja predstavlja sveobuhvatno istraživanje o postojećem stanju, mogućnostima i preprekama za učešće žena u policijskim snagama.
- Promotivne aktivnosti koje se tiču Akcionog plana o provedbi UNSCR-a 1325 u BiH su održane u Ministarstvu sigurnosti (8. decembra 2010. godine), Graničnoj policiji BiH (8. februara 2011. godine) i u SIPA-i (27. juna 2011. godine).
- U okviru predmisione obuke za bh. policijske službenike i službenice koju organiziraju Ministarstvo sigurnosti BiH i PSOTC predviđen je i modul “Podizanje svijesti o ravnopravnosti spolova”.¹⁹⁰
- Međunarodna organizacija za migracije (IOM) u BiH – je organizovala medijske kampanje za prevenciju i borbu protiv trgovine ljudima.

¹⁹⁰ Naziv modula u originalu je “Gender awareness”.

- Širom BiH je organizirano nekoliko radionica i seminara s djevojčicama i ženama iz marginaliziranih grupa (Romkinje, raseljene osobe, siročad, djeca iz siromašnih porodica) kao mjera prevencije i borbe protiv trgovine ljudima.
- Projekt **“Implementacija UNSCR-a 1325 u BiH kroz integraciju rodno senzitivnih politika u sigurnosnom sektoru”** razvijen je i implementiran u periodu od 1. septembra 2010. do 30. juna 2011. godine od Agencije za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, UN Women u BiH i nevladine organizacije “Žene Ženama”.
- Održana je obuka za trenere za članove Koordinacionog odbora, predstavnike sektora sigurnosti i pravosuđa te predstavnike organizacija civilnog društva.
- Koordinacioni odbor se sastao na šest redovnih sastanaka, organizirao je deset radionica na terenu, kao i promotivne aktivnosti podjele pamfleta i dvije radioemisije u FBiH i RS-u.
- NATO štab Sarajevo je, u saradnji s UN Women iz BiH i Agencijom za ravnopravnost spolova BiH, organizirao **Forum za razmjenu informacija i provedbi UNSCR-a 1325 u BiH**, koji je održan u martu 2011. godine, okupivši sve vladine institucije, organizacije civilnog društva i međunarodne organizacije koje se bave implementacijom UNSCR-a 1325.
- **UN Women** je u januaru 2011. godine pokrenuo novi regionalni projekt o UNSCR-u 1325 u Bosni i Hercegovini, Makedoniji, Srbiji i na Kosovu.
- U saradnji s Agencijom za ravnopravnost spolova BiH, UN Women je organizirao konferenciju o temi **Indikatori i akcioni planovi za implementaciju UNSCR-a 1325 u BiH**.
- **OSCE misija u BiH**, u saradnji s drugim institucijama, daje podršku ženama u procesima donošenja odluka. Konkretno, OSCE vrši monitoring slučajeva rodno zasnovanog nasilja i pružanja zaštite žrtvama i svjedocima.

- Saradnja Američke ambasade u BiH sa US Naval Postgraduate School i PSOTC-om rezultirala je nizom aktivnosti, kao što su konferencija o rodnoj ravnopravnosti koja je održana u martu 2010. godine i kurs za pripadnike Oružanih snaga održan u junu 2010. godine. Američka ambasada u BiH također podržava sljedeće projekte: “Centar za pravnu pomoć ženama koje su žrtve rata, nasilja i samohranim majkama“, “Podrška ženama političarima“ te “Pružanje pomoći ženama žrtvama trgovine ljudima“.

Sljedeći koraci u implementaciji akcionog plana za provedbu UNSCR-a 1325 u BiH

- Usklađivanje zakona sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH
- Uspostavljanje web stranice koja će sadržavati sve informacije o implementaciji UNSCR-a 1325. Agencija za ravnopravnost spolova BiH će biti odgovorna za prikupljanje informacija, razvijanje, uređivanje i finansiranje web stranice
- Pružanje podrške mrežama žena policajki u FBiH i RS-u
- Imenovanje osoba koje će se baviti rodnim pitanjima u svim institucijama koje to do sada nisu uradile
- Organizacija promotivnih aktivnosti za Akcioni plan provedbe UNSCR-a 1325 u BiH u Ministarstvu odbrane BiH i Ministarstvu vanjskih poslova BiH
- Aktivnosti usmjerene ka poboljšanju uvjeta rada za pripadnice Oružanih snaga BiH
- Aktivnosti usmjerene ka promoviranju vojnog i policijskog poziva kao potencijalnog i muškog i ženskog poziva
- Aktivnosti usmjerene ka unapređenju regionalne saradnje u procesu implementacije UNSCR-a 1325

